yazko

somut

4 MART 1983
50 LİRA

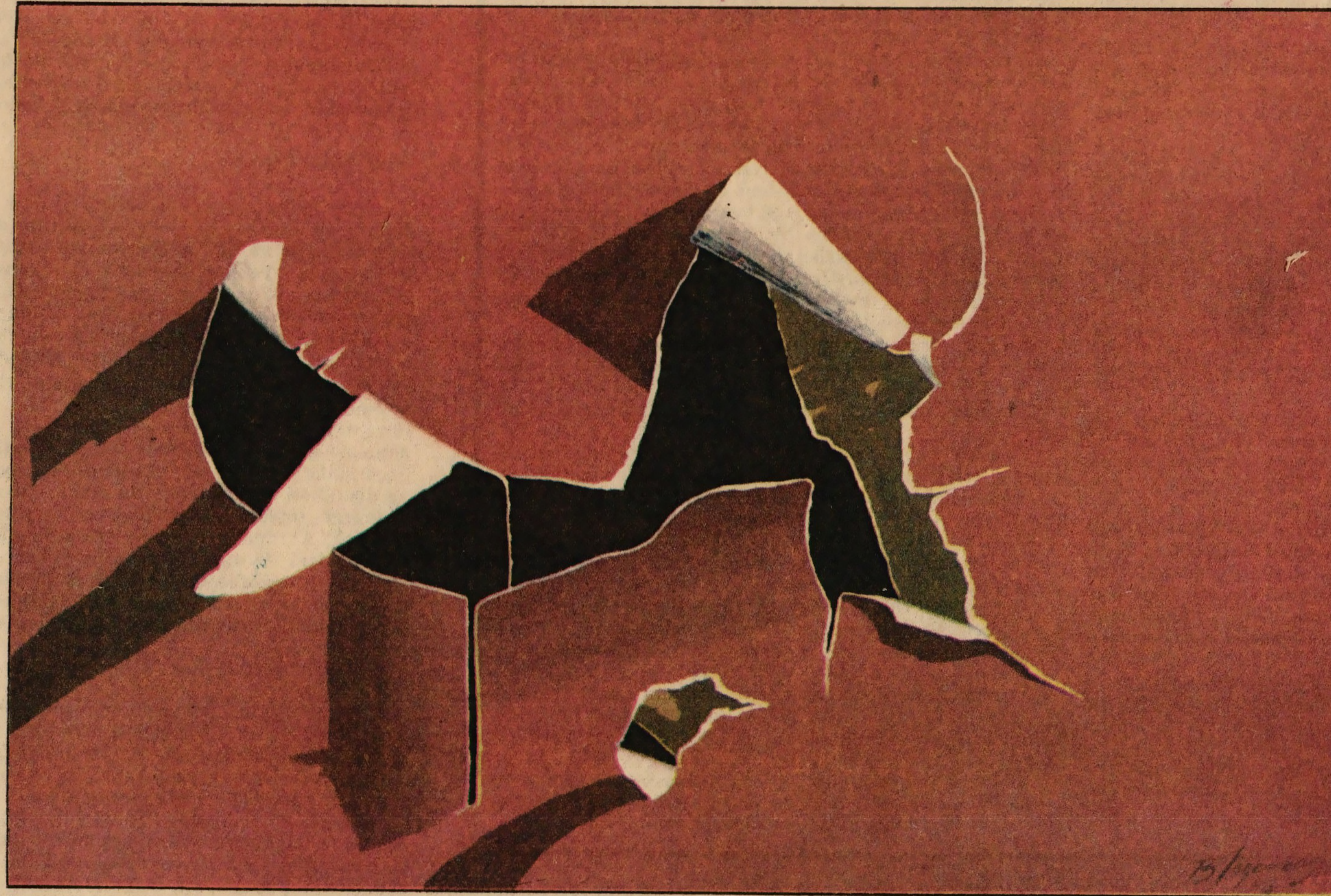
Yıl: 3 Sayı: 31

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

nasılsınız

Sırdaşlık yüzünden mahvolmuş insanlar saymakla tükenmez. Kaşık yokluğunda çorba içmek için kullanılan ekmek kabuklarına benzer sırdaşlar: Çorbayla birlikte mideye indirilme tehlikesiyle karşı karşıyadırlar daima... Bir hükümdar sizi sırdaş seçtiyse, bilin ki size lûtufta bulunmamakta; tam tersine, kendisi de belki farkına varmaksızın, sizden vergi almaya hazırlanmaktadır. Onlara çirkinliklerini gösterdiği için aynalarını kıran insanlar çoktur. Bir hükümdar, kendisini tüm gerçekliği içinde görmüş olanı görmeye katlanamaz artık. Kötülüğün tanığı olan kimseye iyi gözle bakılmaz. Hiç kimsenin, hele bir hükümdarın sana katiyen gereğinden fazla mecbur olmasına meydan verme. Unutma ki hükümdara iyilik edilmez, hizmet edilir.

GRACIAN Y MORALES

Burhan Doğançay, Tual üzerine akrilik, 1975, 70x65 cm.

Türkiye'de klasik - akademik sanat eğitimine "Sanayii Nefise" ile birlikte geçilmiştir

Sanayii Nefise Mektebi 100 yaşında

Bugünkü Güzel Sanatlar Akademisi'nin kökenini oluşturan **Sanayii Nefise Mektebi** bundan tam yüz yıl önce, 3 Mart 1883 yılında açılarak sanat eğitimine başlamıştı. Bilindiği gibi bugün kurum, son düzenlemeler sonucu Mimar Sinan Üniversitesi bünyesinde çalışmalarını sürdürmeye başlamıştır.

Yalnızca resim eğitimi açısından, ... kâm, haritacılıkta mühim bir rolü olduğunu takdir ederek kemali ehemmiyetle programa koymuşlardı."

Görüldüğü gibi, bugünkü güzel sanatlar eğitiminin çekirdeği sayılabilecek bu resim dersi ile 18. yüzyılda amaçlanan, teknik ve askeri planda bir eğitimdi. Daha sonra 1835'den başlanarak Harbiye'ye de resim dersi konmuş, ... rilmesi yolunda 1864'de kurulan **Menşei Muallimin**'de dört yıllık bir eğitimin uygulandığını yazmaktadır. **Hendesei resmiye, menazır ve gölge, resmi hattî, kara kalem resmi, sepya ile resim, çini ile resim**, görülen dersler arasındadır.

1851'den sonra, özel ve resmi bütün Türk okullarında okutulan resim derslerini **Sanayii Nefise** açılana kadar askeri ...

"Okur-yazar" nüfusun ancak onda biri, gazete okuyor

"Haberleşme Yılı"nda "Haberleşmemiz" den ne haber?

İçinde bulunduğumuz yıl, uluslararası çapta "Haberleşme Yılı" olarak kabul edilirken, Türkiye'nin "haberleşme"ye yönelik rakamları kabaca yorumlandığında, ülkemiz nüfusunun ancak onda birinin yaygın haberleşme araçlarını (yani, basın, TV ve radyo) bir arada kullanabildiği görülüyor.

Bu kabaca hesabı, Uluslararası Haberleşme (ya da İletişim) yılı dolayısıyla resmi istatistiklere bir göz atarak çıkarmak, hiç de zor değil. 1981 rakamlarıyla karşımıza çıkan tabloya birlikte bir göz atalım.

ONCE "OKUR-YAZAR"LIK

Ülkemizin 1981'deki 44 milyon 736 bin 957 kişilik nüfusunun yarıdan biraz fazlası, 25 milyon 277 bin 939'u istatistiklere "okur-yazar" olarak geçmiş. Bu kitlenin erkek kesimi % 61 oranında. İstatistikler, "okur-yazar" erkek nüfusun ne denli okuyup yazdığını göstermiyor ama, aralarından % 18'inin okuma yazmayı kendiliğinden öğrendiğini saptamış.

Erkek nüfusun 11 milyon 920 bin 558'i, yani tüm nüfusumuzun yaklaşık dörtte biri ilkokul bitirmiş. Yine erkek nüfusun ortaöğrenim görenleri ise 2 milyon 744 bin 846 kişi. Bu düşüş üniversite bitirenlere bakınca daha da belirginleşiyor: 545 bin 490 kişi. Yani öğrenim görmüş erkek nüfusun ancak % 7,7'si.

Bu oranlarda, kadın okur-yazarların durumu daha da düşük düzeyler göstermekte. İlkokul bitiren kadınlar, 7 milyon 201 bin 900 kişi. Yine tüm nüfusa oranladığımızda altıda birinden daha az. Ortaöğrenim görmüş kadınlar, 1 milyon 381 bin 414 kişi. Rakam yükseköğrenim düzeyinde 162 bin 514 oluyor. Yani öğrenim görmüş kadın nüfusun, ancak % 2,3'ü yüksek öğrenimini tamamlamış.

NE OKUR, NE GÖRÜR?

1981 rakamlarına göre, 25 milyona sunulan yazılı haberleşme ve yayın araçlarına bakalım.

DERGİ: 1981'de 2 bin 298 değişik türde dergi yayımlanmış-Ama işin ilginç yanı, 1973 yılında 2 bin 331 dergi yayımlanıyormuş- 1975'de 2 bin 362, 1977'de 2 bin 352 imiş bu rakam. Dergilerde önemli bir sayısal gelişme ...

Türkiye'de Shakespeare

Hamlet'in tiradı başlamadan bitti:
Bundan böyle **to be or not to be**
Not to be or not to be...

CAN YÜCEL

1883'ten de epey önceye, 1793'e kadar götürülmektedir. Ressam Binbaşı Sami Yetik (1878-1945), 2.cildinin elyazmaları basım sırasında kaybolan **Ressamlarımız** başlıklı çalışmasının 1.cildinde, ülkemizdeki resim derslerinin başlangıç tarihi olarak 1793'ün kabul edilebileceğini belirtmektedir. Ancak yazara göre bu derslerin bugünkü anlamda güzel sanatlar eğitiminden ayrılan yanları vardır. Sami Yetik, bu farkları şöyle açıklıyor: "Bu tarihte mühendishanenin ders programına konulan resim dersi, bugün bizim bildiğimiz Güzel Sanatlar Akademisi'nde yahut eski Sanayii Nefise Mektebi'nde olduğu gibi tatbik edilen bir ders değildi. Resmin Avrupa mekteplerinde alelhusus meslek müesseselerinde pek ehemmiyetli bir mevkii olduğunu bilen münevverlerimiz bu dersin topçu, istihönem verilmiştir.

Sami Yetik, resim öğretmeni yetiştisanat eğitimine ise **Sanayii Nefise** ile birlikte geçilmiştir.

"Hakkari'de Bir Mevsim"in uluslararası başarısı: Berlin Festivali'nde dört ödül

Yönetmenliğini Erden Kıral'ın yaptığı, Ferit Edgü'nün romanından Onat Kutlar'ın senaryolaştırdığı "Hakkari'de bir Mevsim" filmi, uluslararası sinema alanında önemli bir başarı kazandı. Berlin Film Festivalinde dört ödül birden alan film, Cannes'dan sonra Türk sinemasını uluslararası alanda bir kez daha sahneye çıkardı.

"Hakkari'de bir Mevsim"in aldığı ödüller şöyle: "Gümüş Ayı" (İkincilik ödülü), Fipreski (Uluslararası Film Eleştirmenleri Birliği) CIKAE (Uluslararası Sanat ve Deney Sinemaları Yazarları Birliği) ve Uluslararası Protestan Kiliseleri Birliği. Bu ödüllerden Gümüş Ayı ve Protestan Kiliseleri ödülünü tek başına, öteki iki ödülü ise başka filmlerle paylaşarak kazandı.

Filmde, Genco Erkal, Erkan Yücel, Şerif Sezer, Berrin Koper, Macit Koper ve Rana Cabbar önemli rolleri paylaşıyor. Ferit Edgü'nün "O" adıyla yayınlanmış olan ve Onat Kutlar'ın da esas çizgisini bozmadan sinemaya uyarladığı öyküde, bir aydının zorunlu olarak gittiği bir Doğu Anadolu köyündeki kısa yaşantısı anlatılıyor.

"Hakkari'de bir Mevsim" sansür tarafından yurt dışına çıkışına izin verilmediğinden, prodüksiyon ortağı olan Alman firmasınca satın alınmış ve Berlin Film Festivaline Alman filmi olarak katılmıştı.

Garanti Bankası'nın Harbiye galerisi açıldı

4 Mart Cuma günü (Bugün) Turgut Zaim ve Oya Katoğlu Sergisiyle açılan Garanti Bankası Harbiye Galerisi kentiçi konumu ve bağımsız mekân **özellikleri** yönünden taşıdığı ayrıcalıkla **dikkat** çekici özellikler taşımakta.

Ozan ve yazar Hasan Hüseyin beyin ameliyatı oldu

Geçirdiği beyin kanaması sonucu yarım felç olan ozan ve yazar Hasan Hüseyin (Korkmazgil), Ankara Tıp Fakültesi Nöroloji servisinde beyin ameliyatı oldu.

Ameliyatı başarılı geçen sanatçı, Nöroloji servisinde bu kez ağır bir mide kanaması geçirdi. Mide kanaması durdurulan Hasan Hüseyin'in solunum güçlüğü çekmesi nedeniyle gırtlağı delinerek soluk alması sağlandı. Yoğun bakımda olan ozanın sağlık durumu ağırlığını koruyor.

Hasan Hüseyin, 1927 yılında Gürün'de doğdu. Adana Erkek Lisesini ve Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'nü bitirdi. Forum dergisini yönetti, Akis dergisinde çalıştı, mizah dergilerine mizah öyküleri yazdı. Kavel ile 1964 Yeditepe Şiir Armağanı'nı, Kızılkuğu ile TRT 1970 Sanat Ödülleri yarışmasında başarı ödülü, 1981 Toprak Şiir Ödülü, 1982 de Nevzat Üstün Şiir Ödülü'nü kazandı. Şiir kitapları şunlar: Temmuz Bildirisi, Kızılırmak, Kızılkuğu, Ağlasun Ayşafağı, Oğlak, Acıyı Bal Eyledik, Kelepçemin Karasında Bir Ak Güvercin, Koçero Vatan Şairi.

Bu sayıda

2. Sayfada
- Yazarlık ve Avrupa Konseyi
- Bilim ve Sanat

3. Sayfada
- Şehir Tiyatroları'nın Kültür Bakanlığına bağlanması üzerine görüşler
- Shogun ve Japon Gerçeği

4. Sayfada
- Hangi "kadın"? Kim?
- 8 Mart ve yeni-feminizm

5. Sayfada
- "Egzotik Band" ile bir söyleşi

6. Sayfada
- Öğretmen araştırmaları: Köy çamaşırhanesi ve köy toplumundaki önemi

8. Sayfada
- Ahlakın ahlaksızlığı ve Ceyar destanı

9. Sayfada
- Memet Fuat ile bir söyleşi

11. Sayfada
- Göz kırpmanın kuralları

12. Sayfada
- Cemal Nadir 81 yaşında

Ayrıca...
Sinema, televizyon, plastik sanatlar, müzik, çevre, eğitim, bilim yazıları...
Okur İlişkileri, Sanat Çizelgesi, Satranç, Bulmacalar...

GAZETE: Ülkemizde 779 tane değişik gazete çıkıyor, 1981'deki istatistiklere göre. Bunların tiraj olarak en büyük kısmını, İstanbul başta olmak üzere, üç büyük ilde yayınlanan ülke çapındaki gazeteler oluşturuyor. Halen (Ocak 1983'te) yayımlanan 8 büyük gazetenin tirajlarına bir göz atalım:

Hürriyet: 669.000.-
Bulvar: 360.000.-
Günaydın: 345.000.-
Tercüman: 297.000.-
Güneş: 281.000.-
Milliyet: 255.000.-
Yeni Asır: 88.000.-
Cumhuriyet: 78.000.-

Bu rakamları topladığımızda, 2 milyon 325 bin 633 gibi bir sayı elde ediyoruz. Yani okur-yazar nüfusun yaklaşık onda biri, ülke çapında dağıtılan gazeteleri okuyor.

Son verilere göre, Türkiye'deki toplam televizyon alıcı sayısı 4 milyon 289 bin. Yine 1981'e göre toplam radyo alıcılarının sayısı ise 4 milyon 422 bin.

Radyo ve televizyon alıcılarının ülke içindeki dağılımları da şöyle:

	Kentte	Köyde	Toplam
TV	3.000.000	1.289.000	4.289.000
Radyo:	3.644.000	78.000	4.422.000

BİR SONUÇ

Tüm bu rakamların doğru-yanlış payları da düşünülerek ortaya çıkan durum, ilkokulun zorunlu olduğu bir ülkede okur-yazar oranının yetersizliğini ve eğitim düzeyinin istenilen yerde olmadığını gösterirken, haberleşme yılı bağlamında pek parlak görünmemekte.

Ülkemizde, kültür yayınlarına ilişkin rakamlar ise, yukarıdaki durumu daha da üzücü bir hale sokuyor. Çünkü Devletin istatistikleri, yayımlanan kitap sayısının son yirmi yıllık bir dönem içinde hiç artış göstermediğini, tersine bir dönem için düşüşler olduğunu söylemekte.

Evet, haberleşme yılında haberleşmemizden, iletişimimizden ne haber diye sorulsa yeridir diye düşündük...

somut

AYDINLAR VE KURUMLAŞMA

Özellikle kültür, sanat ve bilimde demokratik kurumlaşmanın temelini atmak, her zaman aydınların başlıca görevi olmuştur. Bu, Batıda olduğu gibi ülkemizde de böyledir.

Burada bir anımsatma yapmak gerekiyor. Geçen sayımızda, "Kurumlaşma, Birey ve Sivil Toplum" başlıklı yazımızda şöyle bir özet vermiştik: "Batıda kurumlaşma, Devlet karşısında bireylerin kendi özgürlük alanlarını belirlemeleridir."

Osmanlı İmparatorluğunda ise kurumların işlevlerinin, yukarda yazılanların tam tersine, Devletin etkisini **vurgulamak** olduğunu belirtmiştik.

Son yüz yıldaki kurumlaşma girişimlerimizi, böyle bir farklılaşma tarihimizde hiç olmamış gibi irdelemek, bizi çok yanlış sonuçlara götürür. Çünkü son tahlilde özgürlük de ancak bireylerce özümsendikten, başka deyişle doğrudan kendisi bir **kuruma** dönüştükten sonra etkin olabilir. Başka deyişle, özgürlük ancak bireyin bir yaşam biçimine dönüştükten sonra somutlaşabilir. Burada çıkış noktamız, bir ölçüde belirginleşiyor: Kurumlaşma girişimlerimize başladığımızda, ne ölçüde **bireyleşebilmiştik?** **unutmamak** gerekir ki, Osmanlı kurumlarından kopuşumuz, kopmak zorunda kalışımız, Batılılaşma hareketleriyle birlikte - şu ya da bu ölçüde- kapitalist üretim biçimine adım atmamızla başlar. **Bireyleşme,** bir başka deyişle bireyin klasik burjuva özgürlüklerine - onun gerektiğinde emeğe mahkum edilmesi pahasına- kavuşturulması süreci kapitalist üretim düzeyinin gereğidir. Bizde ise -yine klasik anlamda- kapitalist üretim biçiminin burjuvalaşma süreci yaşanmaksızın bu üretim biçimiyle bağdaşması olanaksız Osmanlı kurumlarının yerine Batının kurumları alınıp **yapıştırılmıştır.** Böylece, Batıda yüzyıllar sürmüş bir geleneğin ürünleri olan bu kurumlar, o geleneğin bulunmadığı bir ortama **aşılanmıştır.**

Bu aşı ne ölçüde tutmuştur, tutmamıştır ya da gelecekte tutabilme olasılıkları nelerdir, bütün bunların yanıtı, elbet tek bir yazının çerçevesine sığabilecek gibi değil. Ama bazı noktaları bir giriş niteliğinde belirtmekte yarar var.

Kurumlaşma bağlamında birey, özgürlük bilincinin taşıyıcısı insan demek olduğuna göre, bizdeki kurumlaşma girişimleri açısından aydınlarımızın genelde hangi **özgürlük bilinci konumu**'nu paylaştıklarına bir bakalım.

Dışa karşı kurumsal özgürlüğü savunurken, kurum içerisinde özgürlük kavramıyla bağdaşması olanaksız davranışlarda bulunmak, hiç kuşkusuz en çarpıcı aydın konumlarımızdan biri. Bu konumun en büyük kaynağı da, **özgürlüğün bölünebileceği** yanılgısıdır. Sanılmıştır ki, kurumun özerk ve özgür kalması, her şey için yeterlidir, **kurum içi** özgürlük bilinci yerleşmese, zedelense de olur. Oysa kendi içersinde sağlam bir özgürlük bilincini temel alamamış bir kurumun, dış müdahaleler karşısında başarılı özgürlük savaşımı verebilmesi olanaksızdır; toplumbilimin ve tarihin verileri bu savı hep doğruluyor.

Özgürlüğün karşısına dikilebilecek tehlikeler konusunda sürekli uyanık kalmak, önlem almak için tehlikenin kapıyı çalmasını beklememek, sağlam bir özgürlük bilincinin doğal gereğidir. Bunun bir başka adı da, aydın kişinin hiçbir zaman "belki bana değmez" sanısıyla hareketsiz kalmamasıdır. Hele kurumların özgürlüğü söz konusu olduğunda böyle bir tutuma girmek, **özgürlüğün bölünebileceği** sanısının bu kez bireysel düzeyde somutlaşmasından başka bir şey değildir. Burada bir an Hegel'i anımsayalım: "Özgürlük, durağan bir konum değildir; onu tehdit edebilecek her şey karşısında **etkin bir konumdur.**"

Demek ki kurumun özgürlüğü ile kurum içi özgürlük arasında ayrım gözetildiğinde bir bütün olarak kurumsal özgürlük de savunmasız kalıyor. O zaman, yine başa dönmemiz, soruyu yinelememiz gerek: **Birey** olarak ne ölçüde özgürleşebildik? Ya da **ne kadar** birey olabildik? Günümüzde bu soruların yanıtını çok sağlam vermeden, çağdaş içeriğiyle özgür kurumlar oluşturabilmemiz olasılığı çok azdır.

Yanıtları aramayı sürdüreceğiz.

Kültür Bakanlığı'nda Devlet ve Şehir Tiyatroları ile ilgili bir toplantı

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nda 1-3 mart günleri arasında Türkiye Oyun Yazarları Derneği yönetim kurulu üyelerinden Necati Cumalı, Recep Bilginer, Tarık Buğra, Turan Oflazoğlu, Ankara'dan Metin And ve Turgut Özakman'ın katıldığı bir toplantı yapıldı. Toplantıda; Devlet Tiyatroları yasasında yapılması düşünülen değişiklik. Yeni Genel Müdürün atanma işi, İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrolarının Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlanma işi ve Bölge tiyatrolarının kurulması ile ilgili konular görüşüldü.

GERÇEK SAYGISI

FETHİ NACİ

SITKI BEY

FAULKNER, bir konuşmasında, sevdiği yazarları ve eserleri saydıktan sonra şöyle der: "Elimden düşürmediğim kitaplar bunlar, onun için, ille de birinci sayfasından başlamam. Bir sahnesini okurum, ya da merak ettiğim bir kişiyle ilgili bölümü; yolda raslanan eski bir dostla şöyle ayaküstü birkaç dakika çene çalar gibi."

Çok sevdiğim romanları zaman zaman ben de yeniden okurum; ama bir türlü Faulkner gibi yapamıyorum, ille başından başlayıp sonuna kadar okuyacağım; bu yüzden de böylesi yeniden okumaların çoğunun sonuna gelemiyorum; roman, kaldığım sayfadan ikiye ayrılmış olarak bir süre ortalarda dolaşıyor, sonra, nasıl olduğunu anlamadan bir de bakıyorum yok oluvermiş.

Ama denemeler, eleştiriler, mektuplar öyle değil; onların hiçbirini başından sonuna kadar okuduğumu anımsamıyorum; rasgele bir yerinden açıyorum, okuyabildiğim kadar okuyup kapatıyorum. Ataç'ı, Tanpınar'ı, Yahya Kemal'i hep böyle okumuşumdur. (Sabahattin Eyuboğlu'nu yeniden okumak isteğini duymuyorum hiç. Oysa eskiden bir dergide onun yazısını gördüm mü ilkin o yazıyı okurdum...)

Böyle rasgele okumanın bir yararı var: okuduğunuz kitap "tükenmiyor", her açışınızda yeni bir şeyler buluyorsunuz. Geçenlerde Ahmet Hamdi Tanpınar'ın **Yahya Kemal**'ini yeniden okumuştum; ama rasgele değil, başından sonuna kadar. **Yahya Kemal**'den sonra **Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Mektupları**'nı şurasından burasından okumaya başladım. Daha önce de birkaç kez bu biçimde okumuş, kimi satırların da altını çizmiştim. Yahya Kemal'e böylesine saygılı olan Tanpınar'dan şu satırları okumak, doğrusu, beni şaşırttı:

> "Sana biraz havadis: Geçen akşam Yahya Kemal'i gördüm, yanında Muhip de vardı. Sofraya:
>
> Bezm-i safâya sâgar-ı sahba gelir gider
> Gûyâ ki cezr ü meddile deryâ gelir gider
>
> beytini okuyarak geldi, biz derhal komplimanı yapıştırdık; "Bu sizin gelişiniz beyefendi!" dedik ve iyice dalkavukluk ettik. Ustad sarhoştu, açıldı. Sağa sola bastı küfrü. Nihayet bir yarım saat kadar da bizim nesirleri medhetti, sonra "şiirden vazgeçin" dedi. "Onu yapmayın, o benimle bitti. Müsaadenizle bendeniz o işi yaptım. Artık yapamazsınız" diye bir baba nasihatı verdi. Vâkıa ilk önce çok kızdım, fakat bilâhare Bülbül manzumesi bu söze hak verdi. Şiir Yahya Kemal'le bitmiyor, burası muhakkak, ama ben bu işi pek beceremiyorum." (s. 36).

Bu yeni okuyuşumda Tanpınar'ın daha önce hiç okumadığım bir mektubunu okudum ki beni gerçekten çok duygulandırdı. Kendi isteğiyle Erzurum'a öğretim üyesi olarak giden Prof. Dr. Mehmet Kaplan'a 31 aralık 1958'de yazdığı mektubun bir yerinde şöyle demiş Tanpınar:

> "Benim Erzurum'da birkaç dostum vardı. Hakikatte Erzurumlu iki dostum, iki kardeşim vardır. Cevad'la kardeşi Sıtkı. Sıtkı'yı bul. Şimdi galiba mütekaid. Bütün bir zevk ve medeniyettir bu Sıtkı dediğim adam. Eskiden daha hovarda, bir evli için mümkün olacak kadar hovarda yaşardı. Şimdi işittiğime göre biraz dindar olmuş. Bakma, eski kurttur ve çok iyi konuşur. Bütün Millî Mücadele'yi, o taraflardaki safhalariyle ve Harb-i umumîyi dinlemek istediğine emin olduğum iç tarafıyle yaşayan —etinde ve kanında— ve iki defa galiba idam tehlikesi geçiren bir adam, bir evliya./ O sana başka türlü bir Erzurum açabilir." (s. 275 - 276).

Sıtkı Bey, Erzurum Lisesi'nde okurken, dokuzuncu sınıfta, yani 1942-43 ders yılında, benim edebiyat hocamdı. Ne çok sever, sayardım Sıtkı Bey'i. O da beni bir kompozisyon sınavından sonra tanımış, sevmişti. Adını anımsamıyorum, biz "Kartof" derdik (Erzurumlular patatese kartof derler.), bir öğretmen vardı, yanılmıyorsam matematik öğretmeni; ölmüştü; bütün öğrenciler cenaze törenine katılmıştık. Sıtkı Bey, o törenden sonraki ilk dersinde bu ölüm üzerine düşündüklerimizi yazmamızı istemişti. Hâlâ anımsarım: "Hocamız öldüğü için bayraklar yarıya indirilmedi ama..." diye başlayan bir tümcem vardı; Sıtkı Bey'le öğrenci-öğretmen ilişkimiz o tümce parçasıyla başlamıştı.

"Erzurum" adlı bir yerel gazete çıkıyordu. İlk yazım o gazetede yayımlandı: Bir yıl önce ölen babaannemle ilgili bir yazıydı. Sonra şiirler, hikâyeler yazdım o gazetede. Sıtkı Bey bunları izliyor, beni destekliyordu.

Ne yazık ki Sıtkı Bey'in hocalığı bir yıl sürdü. Onuncu ve onbirinci sınıflarda, ırkçı olarak tanınan (O yıllarda yayımlanan "Çınaraltı" dergisini okuyanlara bir numara fazla verirdi.) bir hoca geldi; çok gaddardı, yerli yersiz dayak atardı öğrencilere. Yıl boyunca hep onun dayak korkusuyla yaşardık; ben kurtuldum o hocanın dayağından, ama Erzurum Lisesi'nde beş yıl birlikte okuduğum kadim dostum Asım Bezirci kurtulamadı.

Son sınıfta okurken öğleden sonraki etütlere gelirdi Sıtkı Bey. Galiba haftada bir. Kürsüye oturur bir şeyler okurdu. Arada sırada beni çağırır, "Yeni şiirler var mı?" diye sorardı. Güvendiğim bir şiir varsa okurdum. Sıtkı Bey genellikle severdi yazdıklarımı, beni gönendiren sözler söylerdi. Ama beni asıl mutluluktan uçuran, bu sözleri, kürsünün hemen önündeki sırada oturan lisenin en güzel kızının duyması ve bana tatlı tatlı gülümseyerek bakmasıydı. Gizli bir sevda idi benimki. O kız, benden bir sınıf yukarda idi. Hep dua ederdim: Şu kız sınıfta kalsa da birlikte okusak. Ve bu ancak son sınıfta gerçekleşmişti. Ama mutluluğum pek kısa sürmüştü: Ders yılının ortalarına doğru o güzel kız okulu bıraktı, bir hekimle evlendi.

Liseyi bitirme sınavları gelmiş çatmıştı. Edebiyat sınavında Sıtkı Bey de bulunuyordu. Bir soru sordular. Sözü benden önce Sıtkı Bey aldı, soruyu yanıtladı. Bana da "En son yazdığın şiiri oku." dedi. Okudum. "On" verdiler. Çıktım.

Dışarda arkadaşlar bekliyorlardı. Neler sorulduğunu öğrenmek istiyorlardı. Olanları anlattım. Bastık kahkahaları. O sırada sınav odasında bulunan sınıf arkadaşım Burhan (Şimdi Orman Fakültesi'nde profesör) telâşla odadan çıktı ve "Sıtkı Bey o şiiri yazıp vermeni istiyor." dedi. Ben şiiri yazarken, Burhan da kendisine sorulan soruyu söylüyor, bir şeyler anlatmamı istiyordu.

O gün Sıtkı Bey'le konuştuk. "Hamdi'nin (Ahmet Hamdi Tanpınar) bir şiiri var, Başak'ta (Erzurum Halkevi dergisi.- FN) yayımlayacağım. Senin şiirinde de o şiire benzer bir hava var, bunun için birlikte yayımlamak istedim." dedi.

Gerçekten de Tanpınar'ın şiiriyle benim şiirim Başak'ın aynı sayısında yayımlandı. Benimkinin adını unuttum, ama Tanpınar'ınkini unutmama olanak yok: "Her Şey Yerli Yerinde".

1945'te liseyi bitirerek ayrıldığım Erzurum'a, bir doğu gezisi dolayısıyla, tam otuz yıl sonra, 1975'te yeniden uğradım. Sıtkı Bey yoktu artık. Nur içinde yatsın.

YAZARLIK VE AVRUPA KONSEYİ

AZİZ ÇALIŞLAR

AVRUPA Konseyi'nin kendi siyasal-kültürel sorumluluk alanı içinde, ele alıp üstünde durduğu başlıca konulardan biri de Avrupa'da yazarların durumudur. Yazarlık eylemini demokratik toplumların vazgeçilmez koşullarından sayan Avrupa Konseyi, başlıca uluslararası kültürel anlaşma ve ilkeler doğrultusunda yazarların sorunlarına Avrupa bağlamında çözümler getirmeyi görev bilmiştir. Avrupa Konseyi'nin bu konuda temel aldığı başlıca uluslararası hukuk belgeleri şunlardır: Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi, Avrupa İnsan Hakları Bağıtı, Avrupa Kültür Bağıtı ve Avrupa Konseyi Toplum Şartnamesi. Ayrıca, Avrupa Konseyi, yazarların sorunlarının daha özgün biçimde ele alındığı uluslararası toplantı sonuçlarına da önemle eğilerek, bunlardan, genel düzenlemeler çıkarmaya, öneriler oluşturmaya ve gerçekleştirmeye çalışır. Avrupa Konseyi'nin kültür çalışmalarına ışık tutan bu tür uluslararası toplantılar arasında şunları sayabiliriz: 1972 Helsinki Hükümetlerarası Kültür Politikası Konferansı, Stockholm Fikri Haklar Konferansı, 1975 Helsinki Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı, 1976 Oslo Avrupa Kültür Bakanları Konferansı ve 1977 Berlin Avrupa Yazar Örgütleri Birliği Konferansı. Avrupa Konseyi, gerek uluslararası hukuksal belgeleri, gerek uluslararası toplantı sonuçlarını gözeterek, Avrupa uluslar topluluğu içinde, yazarlığı, toplumsal-hukuksal bir kuramsallaşma olarak güvence altına almak istemektedir.

YAZARIN İŞLEVİ

Avrupa Konseyi'nin yazarlığın Avrupa toplumlarındaki konumuna ilişkin son etkinliklerinden biri de, 1977 yılında, "Avrupa'da Yazarın İşlevi ve Anlatım Özgürlüğü" üstüne Kültür ve Eğitim Kurulu'nun sunduğu rapor uyarınca aldığı tavsiye kararıdır.[1] Bu raporda, "Toplum yazarların yaratıcılık işlevlerini yerine getirmelerinin koşullarını sağlamakla yükümlüdür" maddesine değinilerek, yazarların demokratik bir toplumda çok önemli siyasal-kültürel işlevleri olduğu vurgulanmakta; yazarların demokratik yaşama özlü katkılarda bulundukları belirtilerek, özgürlüklerinin güvence altına alınması gerektiği; yazarların toplumsal bilinçliliğe katkıları olmaksızın ilerici toplumsal gelişmelerin düşünülemeyeceği savunulmaktadır. Rapor, yazarların toplumda etkin biçimde eylemde bulunabilmelerinin önkoşulunun yalnızca anlatım ve yaratma özgürlüğüne dayanmadığını, ama bunların toplumsal - ekonomik kurumlarca da güvence altına alınması gerektiğini önemle vurgulamakta; yazarlık bağlamında siyasal - düşünsel özgürlüklerle toplumsal - ekonomik belirleyici koşullanmaların birbirinden ayrılmazlığına dikkatleri çekmektedir. Bu arada, raporda, çeşitli ülkelerde yazarlığın durumuna, anayasal - toplumsal özelliklere eğinilmekte; çeşitli ülkelerdeki yazarlık deneyimleri ele alınarak, Avrupa bağlamında ortak bir düzenlemenin ilkeleri üstünde durulmaktadır. Öte yandan, Avrupa'da, yazarlık eylemi ile "pazar ekonomisi" koşulları arasındaki çelişmelere değinilerek, yazarlık haklarının korunabilmesinin yolları araştırılmakta; yazarların toplumsal - ekonomik güvencelere kavuşmalarının en etkin çözümü, yazarlık etkinliklerinin tüm toplum kesimlerinde yaygınlaştırılmasında görülmektedir.

DEMOKRATİK TOPLUMDA YAZAR

Kültür ve Eğitim Kurulu'nun sunduğu bu raporu inceleyen Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, "demokratik toplumda yazarlarla yazarlığın önemli işlevleri olduğu inancını" belirterek, daha önce sözünü ettiğimiz uluslararası anlaşmalar ve bağıtlar ışığında, "yazarların topluma etkin bir biçimde katılmalarının akla uygun ekonomik, toplumsal ve hukuksal temellere oturtulması"nı istemekte, bunun için üye devletlere şu tavsiyelerde bulunmaktadır: "Sanatçı ve yazarların ortaya koyacakları her türlü yapıt ve çalışmalardan çeşitli toplum kesimleri içinde yararlanılmasının sağlanması; bu tür yapıt ve çalışmaların daha iyi ve daha çeşitli biçimlerde değerlendirilmesi ve sanatçının yapıtı konusundaki sorunlarda bağıtsal düzenlemelere başvurulması; meslekten sanatçıların geçim, iş bulma ve emeklilik haklarının en az öbür çalışanların hakları düzeyine ulaştırılması, sanatta yaratıcı çalışmanın kendine özgü koşullarına özen gösterilmesi; sanatsal üretimin kendi özelliklerine uygun vergilemenin öngörülmesi; kültür politikasının bir parçası olarak anlatım özgürlüğünün korunması, yaratıcılığın desteklenerek, sanatın günlük yaşamla bütünleştirilmesi." Parlamenter Meclisi, daha sonra, üye devletlerin hükümetleri arasında bu konularda deney alışverişi yapılmasını, bunun için de, varolan ulusal yasamaların Kültür Bağıtı ile Toplum Şartnamesi ışığında gözden geçirilerek uygulanmaya konmasını; yazarlara çeşitli alanlarda, varolan koşullardan daha geniş haklar sağlayacak düzenlemelere girişilmesini ve yazarların bulundukları durumla ilgili sürekli bilgi verilmesini istemektedir.

Yazarlığın uluslararası düzlemde ele alınarak sorunlarına çözümler getirilmeye çalışılması, yalnızca uygar topluluklara yakışan hukuksal bir uygulama değil, aynı zamanda, yazarların da çoktan hakettikleri bir davranıştır. Önemlisi, tüm bu girişimlerin toplumlarda somut karşılıklarını bulması; yazarlığın demokratik toplumların ayrılmaz bir kurumu olduğu gerçeğinin somut koşullarının yaratılması ve geliştirilmesidir.

(1) Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, Yirmidokuzuncu Oturum, Avrupa'da Yazarın İşlevi ve Anlatım Özgürlüğü Üstüne Tavsiye (No. 815/1977), Belge 4012, Strasbourg, 1977.

BİLİM

BİLİM VE SANAT: YENİ BİR DİYALOG

JEAN-MARC PHİLİPPE

. Bazılarımız, "bilim"in yayın organlarınca gündeme getirilen "biçimini" görebiliyor sadece. Bazılarımızın bilim denilince aklına, kolaylıklar ve araç gereçler geliyor.

. Sanat yapıtı apayrı bir öz kazanacak. Nesneleri tüm saydamlıkları içinde algılayıp, öğrenmemize yarar hale gelecek. Hayatın ve dünyanın evrensel boyutlarını gösterecek bize.

Bilgi birikiminin piramitleri arasında, bilim piramiti kuşkusuz en hızlı yükseleni. Öteki bilgi piramitlerinin belli bir yükseliş evresinden sonra parçalandıkları ve yerlerini yeni fikir akımlarına bıraktıkları görülür. Oysa günümüzde, insan bilgisinin genel görünümü içinde, bilimsel piramit gitgide büyüyerek kendi sınırlarını bile aşıyor; yakın bir geçmişe

malzeme değil; bundan böyle yöntem ... verebilir.

kadar yabancı kaldığı dallara kaymaya başlıyor. Bilimsel olgu, felsefeden sanata kök salıyor.

Bilim, varsayımları, uygulamaları ve teknolojik alandaki sonuçlarıyla eylemlerimizin her anında varlığını sürdürmekte. Özel davranışlarımız bile, değişerek onun boyunduruğu altına girmek durumunda: Artık hepimiz kemoterapinin sayısız olanaklarından faydalanabiliyoruz; haberler dünyanın bir ucundan öbürüne ışık hızında varıyor; doğum kontrol hapı sayesinde gençlerimiz cinselliklerini istedikleri gibi yaşayabiliyorlar. Milyonlarca insan, aynı olayı anında izleyebiliyor. Dünya, evren içinde, ölüm kalımın konuşulduğu bir filika değil artık: boyutlar değişiyor. Bilim piramiti çevremizi tanımamıza yardımcı oluyor. Ancak nasıllara karşılık bulmakla birlikte, niçinlere gelince bocalamaya devam ediyor hâlâ.

Genelde, bilimsel olgu çoğunluk tarafından olumlu karşılanmakla birlikte, bu konuda yine de birtakım algılama farkları var. Bazılarımız, "bilim"in yayın organlarınca gündeme getirilen "biçimini" görebiliyor sadece. Bazılarımızın bilim denilince aklına, kolaylıklar ve araç gereçler geliyor. Bazılarımızsa —ki bunlar azınlıkta— "bilim"i oluşturan düşünce sistemini düşünüyorlar.

Şu ya da bu biçimde hepimizi ilgilendiren bir konu bu. Temel bilimden kaynaklanan ve kolektif çaba, üstün beceri, bilgi, yetenek, araç gereçlere dayanan teknolojik gücün yanında, zamanımızda bir de efsaneleri oluşturan öğelere tanık olmaya başladık. Giyim kuşam alanında, Marilyn Monroe resimli tişörtleri yanında, $E=MC^2$ denklemli tişörtlerin sergilenmesi bunun en iyi kanıtı.

Ancak bütün efsanelerde olduğu gibi, burada da bir aldatmaca var. Bu aldatmaca "bilim"in insanlığın tüm yaralarını saracak güçte olduğuna körü körüne inanmamızdan ileri geliyor (Açlık sorunu, çocuk ölüm oranlarının azalması, yaş ortalamasının artması...). Oysa, aslında bilim, birtakım sorunları çözümlerken, başka sorunlar getirmekte. Bu da hiç kuşkusuz, çağımızda yeniden gündeme getirilmesi gereken bir ahlak anlayışına ve bu anlayışın tanımlamasına bağlı. Yoksa "bilim" yarattığı felaket ve faydalarla nükleer Demokles kılıçlarını sallamaya devam edecek.

SANAT—BİLİM: GÖRÜNÜRDEKİ İLİŞKİLER

Tarihe bakacak olursak, sanatçının her zaman için deneyimci olduğunu, bilimin kendisine sunduğu malzemeyi sanatında değerlendirdiğini görürüz. Bu malzeme aktarımı sanatçının yaratıcı eylemini bozmamış, olsa olsa olanaklarını geliştirmesini sağlamıştır.

Eğer XIX. yüzyılda kimyasal boya maddeleri bulunmasaydı, bugün bir empresyonizmden söz edemezdik. Bunun gibi, 1930'larda akrilik boyalar piyasaya sürülmeseydi, bir Rotko ortaya çıkmazdı.

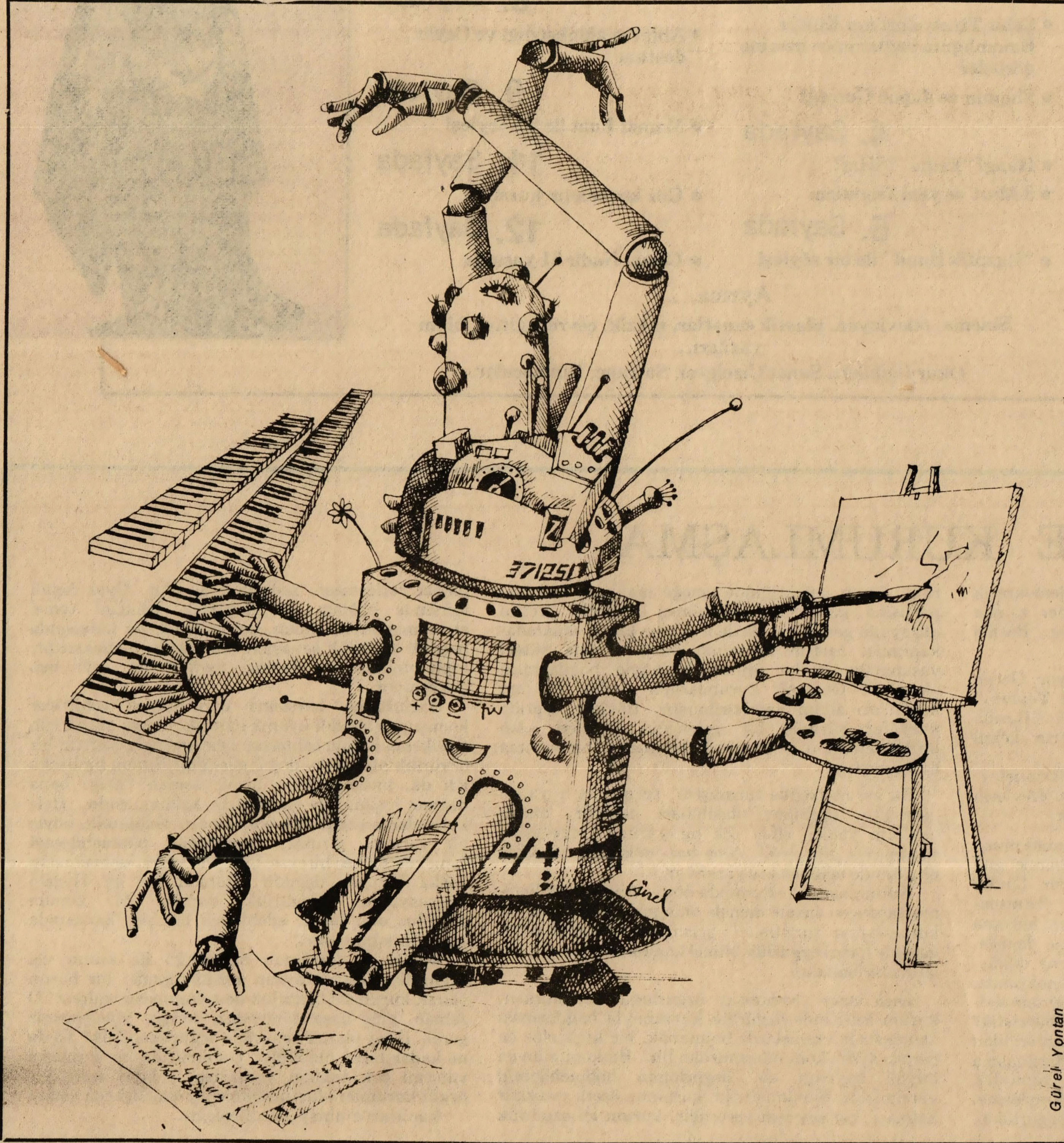
Müzik alanında da, malzeme aktarımının önemli sonuçlar doğurduğunu biliyoruz. Nefesli bakır çalgılar geliştirilmeseydi bir Wagner müziğindeki orkestrasyon kuşkusuz başka türlü olurdu. Caz, Batı çalgı sanayi gelişmeden çıkamazdı ortaya. Mimarlıkta durum öbür sanat dallarından farklı olmakla birlikte, demirin, dökümün, çelik, alüminyum ve camın kullanımı, yapılara, anıtlara ve çevremizi saran sanat yapıtlarına yepyeni bir görünüm kazandırmıştır.

Tüm bunların dışında, XX. yüzyılda bilim, yepyeni sanat dallarının gelişmesine neden olmuştur. Fotoğrafçılık, sinema, sesli sinema, televizyon, video, holografi büyük kitlelerin hizmetine girmiştir. Sanatın çağdaş görünümü, insan duyarlığının hizmetine giren zengin malzemeyle ve dolayısıyla "bilim olgusuyla" doğrudan ilişkiler içindedir.

Sanat bilim arasındaki bir başka ilişki de, son elli yıldan bu yana, sanatçının basit birtakım sistemlerden yararlanması sonucu, sanat yapıtlarının üstü kapalı bile olsa, bilimsel bir görünüm kazanması. Son yıllarda, heykelleri harekete geçiren elektronik motorlarından, izleyiciyi sanat yapıtına "ortak eden" fotoelektrik merceklere kadar birçok yeniliğe tanık olduk. Bu tür girişimlerin ne ölçüde kısıtlı olduklarını ayrıca belirtmeye gerek yok.

SANAT VE BİLİM ARASINDA TEMEL BİR İLİŞKİNİN ÜRÜNÜ: YENİ SANAT

Sanatla bilim arasındaki temel ilişkilerin geçmişi sadece yirmi yıl. Sanatın bilimden istediği artık yalnızca biçim ve

Gürel Yontan

düşünme biçimi ve analiz kapasitesi söz konusu ilişkilerde. Çağdaş teknolojinin sunduğu bilgi değerlendirme yöntemleriyle zenginleşen bu işbirliği sanat alanında büyük bir değişimin, hatta belki de bir rönesansın habercisi. Bu değişim elbette geleneksel sanatın ortadan silinmesi anlamına gelmiyor.

Bu değişimin ne olduğunu anlatmaya girişmeden önce, basit bir örnek vermek istiyoruz. Bu örneği müzikten seçmemizin nedeni, müziği oluşturan birimlerin fizikçilerin ölçebildiği birimler olması (sesin yükselmesi, alçalması, etkinliği, titreşimi gibi). Fiziğin dışında bir de matematiğin sağladığı yararlar var. Şöyle ki, matematik, müzikteki düzen kavramını algılamaya yarayan birtakım teknikler ve hesap gereçleri içeriyor. Müziği genel olarak, notaların zaman diliminde belirli bir "düzen" içinde akışı olarak tanımlıyoruz. Burada önceden belirlenmiş bir düzen kavramını anlatmak için karışık birtakım matematik denklemler kullanacak değiliz. Basite indirgemek için bir geometrik biçim düşünelim. Örneğin çok köşeli bir küp olsun bu biçim ve yine, televizyon ekranlarımıza benzeyen bir ekranda bu kübün döndüğünü düşünelim; sonra, bu ekranın üzerine bilmecelere benzeyen bir kafes koyduğumuzu varsayalım ve şimdi, bu küpün her dönüşünde, köşelerinden birinin bilmece karelerinin kesiştiği noktalardan geçtiğini düşünelim. Böylelikle küpün belirli bir köşesi, —örneğin kemanların partisyonunda— belirli bir notayı karşılayacaktır; diğer bir köşesiyse viyolonsellerin partisyonunda başka bir noktayı karşılayacaktır. Böylelikle bir ses partisyonu çıkacaktır ortaya.

Bütün sorun, bu tür bir partisyonun çalındığında ne olacağı. Bu yöntemle bir müzik yapıtı oluşturulabilir mi? Yoksa, bu sadece bir deneme ya da bir ses karmaşası mı olur? Bunlar henüz çözülmüş değil. Çünkü girişimler henüz emekleme döneminde. Ama bir an yukarıda anlattığımız yöntemin geliştirildiğini, insan kulağının akustik fizyolojisine ve müzik harmonisine sahip bir bilgisayarın bulunduğunu düşünelim.

Bu durumda böyle bir partisyonun dinlenebilir hale geleceği kuşkusuz. Dinlenebilir hale gelmese bile, insan zekâsı bu tür bir partisyona son biçimini

Şimdi kurduğumuz bu sisteme, gelişmiş bir sentetizör taktığımızı düşünelim. Böylelikle yaratıcı, daha önceden, yapıtının ne olacağını denetleyebilecek, sürekli deneyimlere dayanan bir yapıt oluşturacaktır. Bunların sanatçılara ne denli büyük yararlar sağlayacağı ortada.

Günümüz gerçeklerine ve bu konudaki çeşitli gelişmelere baktığımızda "Sanat", "Bilim" arası temel ilişkilerin henüz çok yetersiz olduklarını görmemek olanaksız.

Ancak geleneksel yaratıcılıkla karşılaştırdığımızda, yepyeni bir olguyla yüz yüze geldiğimizi ve sanatla bilim arasında yepyeni bir beraberliğin oluşma yolunda olduğunu görüyoruz. Şimdiye kadarki klasik sürekliliğinde sanat, yaratıcının yaşam deneyiminden, duyarlığından, kişiliğini oluşturan öğelerden doğagelmiştir. Oysa artık "Sanat" "Bilim" arasında gerçek bir kaynaşma söz konusu: Yaratıcı eylem bu kaynaşmanın bir sonucu olarak beliriyor ve ilk verilerinden son biçimine dek denetlenebilir oluyor.

Bu tür bir kaynaşmanın doğuracağı birçok sonuç var: Bir defa, hem sanatçının, hem de sanat yapıtıyla kitle arasındaki ilişkilerin bambaşka boyutlara varacağı kuşkusuz. Bunun yanında, sanat yapıtını oluşturan ana neden, yapıtın doğuş nedeni de değişecek. Geleneksel sanat, sanat alıcısının duygu sistemine, duygu dünyasına sesleniyordu; yeni sanat daha çok akıl sistemine seslenecek. Böylece yeni bir algılama sürecinin gelişebileceğine inanıyorum.

Yakın bir gelecekte, —yeterli bilgiye sahip— sadece bir sanatçı değil, birçok sanatçının —grup halinde— teknolojik araçlar sayesinde, yepyeni yapıtlar oluşturacaklarını sezinliyorum. Bu yeni yapıtlar, tek bir kişinin duygu sisteminden değil, eğrisel mekaniğin, evrensel değişmezlerin, atom fiziğinin, matematiğin, insan fizyolojisinin, evreni yöneten ölçü ve yasaların denklemlerinden kaynaklanacak. Sanat yapıtı apayrı bir öz kazanacak. Nesneleri tüm saydamlıkları içinde algılayıp, öğrenmemize yarar hale gelecek. Kültürel ve toplumsal dokuyla boğuşan insanın ruh dünyasını değil, hayatın ve dünyanın evrensel boyutlarını gösterecek bize.

yazko **somut**

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

Yıl : 3
Sayı : 31
Tarih : 4 Mart 1983
Fiyatı : 50 lira

S.S. Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi - YAZKO adına Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni: Mustafa Kemal Ağaoğlu/Sayfa Yönetmenleri: Ahmet Cemal, Zeynep Avcı Karabey, Öner Ciravoğlu/Teknik Yönetmen: Oğuz Tan/Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Hayati Asılyazıcı/Yönetim Yeri: Türkocağı Caddesi, No: 17, Kat: 2, Cağaloğlu/Yazışma ve Havale Adresi: YAZKO, P.K. 442, Sirkeci, İstanbul/Telefon: 22 78 45/Abone Koşulları: 6 aylık: 1250 lira, 12 aylık: 2500 lira. Yurtdışı için iki katıdır./İlan Koşulları: İlan sayfalarında santim/sütun: 800 lira, diğer sayfalarda santim/sütun: 1000 lira. (İlanlar için sütun eni 3 cm'dir) Dizgi: Pano/Baskı: Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş./Dağıtım: Hürriyet Holding A.Ş.

İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları'nın Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlanması üzerine...

somut'UN AÇIKLAMASI

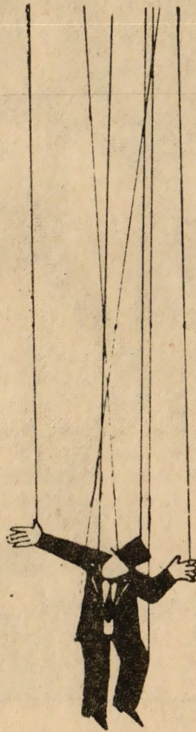
Geçen sayımızda yayımlanan, İst. Şehir tiyatrolarının Turizm ve Tanıtma Bakanlığına bağlanacağına ilişkin haber üzerine, bazı tiyatro eleştirmen ve yönetmenlerine fikirlerini sorduk. Bu sayfamızda aldığımız yanıtlardan bazılarını sunuyoruz. Konuya ilişkin okurlarımızın görüşlerini de bekliyoruz.

Denetim, sanatı da denetlemeli mi?

ORHAN ASENA

Şehir Tiyatroları da Devlet Tiyatroları da ödenekli tiyatrolardır. Birincisi ödeneğini İstanbul Belediyesinden, ikincisi Devletten alır, ve bağlı oldukları kurumun denetimini kabul eder. İşte asıl sorun bence burada yatmaktadır. Eğer bu denetim, sanatı da denetleyecek bir noktaya varırsa kurum çöker. Bugün Şehir Tiyatrosunda görülen budur. Tabii bunun yanında başka nedenler de var. yöneticinin kişiliği, sanatçının güvencesi, kurumun yasal konumu vs. Nitekim Şehir Tiyatroları, Muhsin Bey zamanında, aynı koşullar içinde bir varlık gösterebilmişti.

Ne var ki sanat ve sanatçı, istendiği zaman istenen yerlere çekilebilecek, güvenceden yoksun bir statüyle verimli olamaz. Şehir tiyatrolarının, reorganizasyona gidilecekse önce bu konumu belirlenmeli; Devlet Tiyatrosu içine alınacaksa, en azından Devlet Tiyatrosunun da artık yaşlanmış olduğu ve onun da bir reorganizasyona muhtaç olduğu gözardı edilmemelidir.

BİR KURUM NASIL DÜZELTİLİR

ATİLA SAV

Devlet Tiyatroları yönetimindeki değişiklikle birlikte İstanbul Şehir Tiyatroları'nın yönetiminde de bir değişiklik yapılmak istendiği anlaşılıyor. Ülkemizin en eski tiyatro kurumu olan Şehir Tiyatrosu, uzunca süredir yönetim bunalımı içindedir. Sık sık değişen yöneticilerin, birbirlerinin yaptığını bozması, Belediye yönetiminin daha çok siyasal gerekçeli el uzatmaları; bu köklü kurumun doğrultusunu epeydir bozmuş, çağın gerisinde kalmasına yol açmıştır. Bunda kuşkusuz, sanatçıların da payı vardır. Anlaşılan bunlar da gözönünde tutularak, bu kuruluşun bir düzenlemeye tabi tutulması gerektiği düşünülmektedir.

Bir kurum nasıl düzeltilir? Öncelikle soruna ilkesel açıdan yaklaşmakta yarar var. Belediyeye bağlı olan Şehir Tiyatrosu'nun, belediye bütçesine yük olduğu, buna karşılık umulanı vermediği düşünülerek yola çıkılırsa, kurumu ya kapatmak ya da bir başkasına devretmek gerekir. Bu çözüm sayılabilir mi?

Devletin, tiyatro ile ilgili politikasını düzenlemek için tek kurum olarak Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğünü görmesi, geleneksel bir yanılgıdır. Şimdi aynı yanılgı doğrultusunda Şehir Tiyatrosu'nu da Devlet Tiyatrolarına bağlayıp işin içinden çıkılmak istenmesi sorunu çözmeyecek, tersine Devlet Tiyatroları sorununu büsbütün büyütecektir.

Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü, aşırı merkezci bir tutumla büyüye büyüye işlevlerini yapmakta sıkıntı çeken bir hantal deve dönüşmüştür. Bölge tiyatroları girişimi bu yüzden sürekli engellenmektedir. Çünkü hepsini tek elde toplama sevdasında olan yöneticiler, daha büyük bir imparatorluğu yönetmenin tadını bozmak istememektedir. Devletin bütün tiyatro politikasını tek ve devleşmiş bir ödenekli tiyatro eliyle yönetmesi yerine, dar alanda daha yoğun ve verimli çalışmalar sağlayacak birçok ödenekli tiyatro kurulması, daha elverişli bir yöntem gibi gözükmektedir. Böylece bağımsız ve özerk kuruluşlar, çeşitli doğrultularda sanatın gelişmesine katkıda bulunacaklardır. Aynı kentte de birden çok ödenekli tiyatro bulunabilir. Bu, yarışmayı sağlayacak, her kurumun bir yeni güç, bir başka atılım getirmesine olanak verebilecektir. Tiyatronun çok geliştiği ülkelerde kullanılan yöntemler incelendiğinde bunu görüyoruz. Öyleyse İstanbul'da neden iki ödenekli tiyatro olmasın?

Devletin, tiyatro ile ilgili politikasını düzenlemek için tek kurum olarak Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğünü görmesi, geleneksel bir yanılgıdır.

MUHSİN ERTUĞRUL'U CEZALANDIRMAK

RUTKAY AZİZ

Bu bağlamda bir kararın uygulanması, başta ülkemiz tiyatrosunda tarihsel bir yeri olan İstanbul Belediye Şehir Tiyatrolarının yaratıcısı Muhsin Ertuğrul'u cezalandırmak olacaktır. Her iki ödenekli kurumun, (İBŞT - Devlet Tiyatroları), kendilerini yönetme yoksunluğunda oldukları, halkın somut sanatsal talepleri dışında bir çizgiye düştükleri tartışılmaz. Bu görünüm, kurum içi, kurum dışı acizlik olarak yaşanıyor.

Sorunun çözümü, kurumları tek bir merkezde birleştirme olmayacaktır. Sorun her an, her yerde tam bir özerklikte oluşacak tiyatroların, toplumsal katkısına temel oluşturacak ortamlar yaratmaktır. Bu da sanatçının özgürce seçme ve yaratma hakkında yatar. Kurumlarda varolan beceriksiz yönetimlerin suçu, tiyatro sanatının özgürlük sevgisine satır olamaz. Her iki kurum da birbirinden ayrı, tam bir dayanışma içinde, kişiliğini bulacak yönetim ve kadrolaşmaya bırakılmalıdır. Aksi halde, kültür alanında tekelleştirme çabalarına dönük her eğilimi talihsizlik olarak nitelendiriyorum.

Agop Arad

ÖRGÜTSEL BAĞLARI DEĞİŞTİRMEK YETER Mİ?

ÜLKER KÖKSAL

Bir sanat kurumunun değerinin, örgütsel bağlantısından çok, yöneticisinin ve çalışanlarının içinde bulunduğu özgürlük, sorumluluk, sanatsal özen kaygısının egemen olduğu bir ortama bağlı olduğuna inanıyorum. Böyle bir ortam, çalışanlarının hem birbirleri, hem de içinde bulundukları toplumla ilişkileri düşünüldüğünde, özellikle tiyatrolar için çok gereklidir. Tiyatroda bu ortamın gerçekleşmesi ve korunmasında en büyük güvence ise tiyatro seyircisidir. Çağımızın artan, çeşitlenen, karmaşıklaşan gereksinmele-

kurmaları da kolaylaşmaktadır.

Gerek sorunların çözümü, gerek halkın denetimi için gerekli olan ortam, yerinden yönetimle, yöneten ve yönetilenlerin demokratik kurallar içinde, birlikte çalışmasıyla gerçekleştirilebilmektedir. Bu nedenle, özgür bir ortamda düşünsel ve sanatsal açıdan eleştiri, tartışma ve yorumlama yapmakla yükümlü tiyatrolarımız için yerinden yönetim, daha da gerekli olmaktadır.

İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrolarının içinde bulunduğu sorunlar, tiyatrolar için gerekli özgürlük ortamının nasıl sağlanacağı, bu ortamın sağlanmasında yerel yönetimin yararlarının ne olacağı gibi düşüncelerden hareketle ele alınmalıdır. Bu nedenle, örgütsel bağlantıların değiştirilmesinin sorunların temelden

İçinden çıkılmaz bir karmaşa

FERDİ MERTER

Devlet Tiyatrolarının merkeziyetçi sistemle yayılmaya çalışmasının yanlışı gözle görülür bir biçimde ortadayken, bir de Şehir Tiyatrolarının bu kaosa dahil edilmesi, yarınlarda içinden çıkılmaz bir karmaşa doğuracaktır. Yerel kültürel etkinliklerin ortaya çıkabilmesi için kendinden yönetimli Belediye tiyatrolarına olanak sağlayarak yurt çapında bir kültür seferberliği gerekirken, bunu kısır bir döngüye çevirmek, gelişime istemeden de olsa dur demek olur.

Önemli olan, her kadronun kendi üslubuna, kendi yöresine uygun yönetimi geliştirecek olan kendi kadrosunu

Fosilleşmiş tiyatro anlayışından sonra

TAHSİN SARAÇ

İşlevini gereğince yerine getiremeyen kurumların varlığına gerek kalmaz. Bu varlığı sürdürme, yeni ve canlı bir dünya yaratmakla mümkün olur. Ancak Şehir Tiyatroları bir zamanlar, Muhsin Ertuğrul döneminde örneğin, önemli ve güzel yapıtlar sergiledi, Devlet Tiyatrolarına karşı bir seçenek oldu, bir tiyatro olarak iyi iş gördü. Ama genelinde şimdiye dek bir gelenek ve biçem geliştiremedi. Bugün artık ihtiyarlamıştır. İçinden kemirilmiş, koflaşmıştır. "67 yıllık bir kuruma dokunmamak falan" gibi duygusallıkları bir yana bırakıp, bu kurumun sağlıklı bir yapıya kavuşturulması istenmelidir. Ödenekli tiyatrolar vardır, özel tiyatrolar vardır. Ama her iki durumda da oyun kuralına göre oynanır. Oysa Şehir tiyatroları ne kuştur, ne deve. Kültür Bakanlığına bağlanırsa, hiç olmazsa ciddi bir yasal statü kazanmış olur. Çalışanlar ve sanatçılar da yasal yetki ve sorumluluklar yüklenir, buna koşut olarak da belirli ve sağlam güvencelere kavuşurlar.

Tiyatronun işlemesi, bugünkü belirsizlik ve sallapatilik dışında bir ciddilik kazanır. Bu durum, belki Devlet Tiyatroları yasasında da gerekli ve zorunlu değişikliklerin yapılmasına yol açar. Eh, hiç belli olmaz, bir de bakarsınız ki bu vesileyle Şehir Tiyatroları da hepimizle birlikte Vasfi Rıza Zobu'dan da, fosilleşmiş tiyatro anlayışından da kurtulmuş olur.

ri, tüm hizmet kurumlarında yerinden yönetim dediğimiz görev, yetki ve sorumlulukların yöresel örgütlerde toplanması ilkesinin benimsenmesine yol açmıştır. Yöresel sorunların çözümü, yerinden yönetimlerde daha kolay, etkili ve süratli olabilmektedir. Çoğulcu demokrasilerde tüm örgütler için cayılmaz bir gereklilik olan halkın yönetimi, dolaylı ve dolaysız denetimi ise, yerinden yönetimlerde çok daha sağlıklı olabilmektedir. Yerinden yönetimlerde, seçimle gelmiş görevlilerin, yönetilenlerle aralarında karşılıklı sorumluluklara dayalı, daha sıcak, bürokratik uzaklık ve engellerden arınmış, yüzyüze ilişkiler

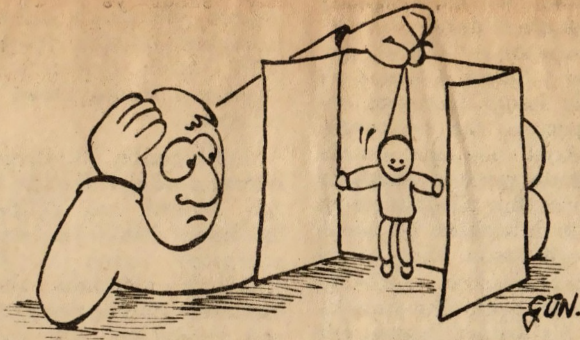
çözümüne yararı olacağını sanmıyorum.

kurabilme olanağını sağlamaktır.

İlk seçenek bu değil

AYŞEGÜL YÜKSEL

Bilim ya da sanatı üretme işlevi taşıyan her kurumun gelişimi, kendi özel koşullarından kaynaklanan bir iç dinamik oluşturmasına bağlıdır. Bu tür bir Kurum kendi iç dinamiği doğrultusunda, işlevci benzer kurumlarla hem bir etkileşim, hem bir farklılaşma içinde belirli bir gelişim çizgisine oturur. Bir ülkenin bilim ve sanat düzeyini, bu kurumların değişik boyutlardaki katkılarının tümü oluşturur. Ülkemiz tiyatrosu, bugünkü gelişim çizgisini Devlet Tiyatroları, özel tiyatrolar, amatör tiyatrolar ve İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları arasındaki etkileşim ve farklılaşma süreci içinde belirlemiştir. İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları 67 yıllık geleneği içinde kendine özgü iç dinamiğini belirli bir gelişme çizgisinde değerlendirmiş bir kurumdur. Bu gelişme çizgisinde son birkaç yıldır görülen ağır zedelenme ise Kurumun iç dinamiğine ve gelişme çizgisine ters düşen bir yöneticinin uygulamalarından kaynaklanmaktadır. Sorunu çözme yolunda akla gelecek ilk seçenek, kurumun bünyesini değil, sorumlu yöneticiyi değiştirmektir.

Serdar Gürbilen

İNCELEME

Shogun ve Japonya gerçeği

SELÇUK TÖZÖREN

Birkaç haftadır TV'de izlediğimiz **Shogun** dizisi, sürükleyici öyküsü ile Türk seyircisinin de ilgisini çekti. Richard Chamberlain ile Toshiro Mifune'nin baş rolleri paylaştıkları macera, 16. yüzyıl Japonya'sını yansıtıyor. Bu yüzyıl, Japon toplumunun feodal bir yapı içinde bir ortaçağ düzeninden 1868'de çağdaş Japon devletinin kurulmasıyla sona erecek olan yakınçağa geçişini sergiler. Böylece çağdaş Japonya'nın geleneksel temelini oluşturan kültürün yaratıldığı 16. yüzyıl sonunda belirlenen siyasi düzenleme ile, yeni bir toplumun getirdiği dinamizmin sancılarını içerir. Bunun için Shogun dizisi, her ne kadar biraz fazla vurdulu- kırdılı olması dolayısı ile 16. yüzyıl Japon insanının kültür ve değerlerini tüm canlılığı ile göstermiyorsa da, bugünkü Japonya'nın tarihsel geçmişini yansıtmaktadır.

16. yy. Japonyasında feodal bir toplum düzeni gelişmektedir; toplumda kılıç taşıyan **samurai** (asker - cengaverler) kavimleri toprak ve köylüyü idaresi altına almıştır. Çeşitli topraklarda egemenliğini kurmuş **samurai** kavimlerinin **daimyo** diye anılan beyleri ise, toprak kavgasının yanı sıra güçlü bir iktidar kurma çabasındadır. Bu kavganın yol açtığı iç savaş sonucunda 3 bey sıra ile **daimyo** beyleri üstünde hegemonya kurmaya çalışır. **Oda Nobunage**, Shogun dizisinin Lady **Toda**'sının babasıdır. 16. yüzyılın ortasında başkent Kyoto'da hegemonyasını kurar. Ölümünden sonra **Shogun** dizisinde Osaka şatosu hakimi İshido diye adı geçen kişinin babası, Tyotomi Hideyoshi başa geçer. Onun ölümüyle yakın çağ devletinin kurucusu diye anılan Tokugawa Leyasu, dizinin Toranaga'sı, Hideyoshi'nin oğluna isyan eder, çıkan bir iç savaş sonunda Leyasu ülkenin bütün beylerini dize getirerek **Shogun**, yani tüm ülkenin askeri hakimi ünvanını alır. Dizinin İngiliz seyir subayı, gerçekte Japonya'ya ticaret için gelmiş Hollanda bandıralı Liefde gemisinin kaptanı Will Adams'dır. Adams dizide de görüldüğü gibi Japonya'ya bir fırtına sonucu gelir.

İngiliz rekabetinden korkan Portekizli Cizvit papazlarınca adi bir korsan olarak nitelendirilir. Fakat, İngiliz subayının denizcilik bilgisi ile ilgilenen Leyasu, kendisini 1600 yılında Osakaya getirir. Bundan sonra Adams çeşitli şekillerde Tokugawa'nın ülke hâkimi olma uğraşına katılacaktır. Aslında 16. yüzyıl ve sonrası feodalitesi, çağdaş Japon toplumunun geleneğinin ancak bir bölümünü oluşturur. Bugünkü Japon halkının ataları, Güney Asya Polynezleri ve Orta Asya atlı göçebelerinden oluşan şimdiki Japon imparatorluk ailesinin kavimi altındaki ilk çağ yaşamından sonra, 6. yüzyıldan itibaren Çin uygarlığını kabul ederek bir merkezi yönetime bağlanmıştır.

11. yüzyıla kadar Çin ve Japon kültürlerini birleştiren bu toplum, imparator ailesi ve soylular yönetiminde başkent Kyoto'da etkin bir saray şiiri, müzik ve resim anlayışı geliştirmiştir. Ne var ki, dizide örneklerini gördüğümüz samurai kültürü saray kültüründen çok başkadır. Soyluların ince zevki yerine, disiplin, sadakat, görev duygusu gibi değerlerin üzerine kurulu ast-üst ilişkileri, aile bağlarındanda önemli olan yeni kavim'e dayalı bir toplum yapısını oluşturup, cengaverleri ve köylüleri de bir bütün içinde birleştirir. Artık Japon insanı bu değerler içinde hiyerarşik bir yapının parçasıdır. İşte bu dönemde, Minamoto Yoritomo adındaki bir lider, feodal yapıya özgü yeni bir hükümet kurarak, **Shogun** unvanını alır ve böylece İmparatorluk artık feodal beylerin elinde kukla olur.

16. yüzyıla geldiğimizde, eskiden dağlarda egemen olan cengaverler, artık soylu ve kültürlü bir askeri sınıftır. Budizm, Saraydan halka ve **samurai**'lere de geçmiştir. Bugün Japonya'da hâlen geleneksel kültürün belli başlı örnekleri olan Noh tiyatrosu, çay merasimi, ikebana, resim sanatı, kendi saray kültürlerini oluşturmuş **samurai'lerin** güzellik anlayışını simgeler.

Dizinin geçtiği sıralarda ise gün, ülkeye hakim olmak isteyen 3 **Daimyo** Oda Nobunaga, Hideyoshi ve Tokugawa'nındır. Japonya tıpkı 6. yüzyıldaki gibi dışarıya açılma dönemindedir. 1540'larda gelen Cizvit papazları ve Portekizli tüccarlara, Japon beyleri özellikle iyi davranır. Oda Nobunaga kozmopolit anlayış içinde özellikle Cizvitleri başkentte iyi karşılar. Hatta bazı beyler Hıristiyan dinini de kabul eder. Halk da çalkantılı bir dönemin ruhsal arayışı içinde, Budizmin çeşitli mistik sektleri gibi, Hıristiyanlığa da sarılır. Fakat, gerek, Oda, gerekse öbür beyler, tıpkı **Shogun** dizisindeki gibi, aslında Batılıların getirdiği ticaret ve dinin yanı sıra, yeni tüfekler ve Portekiz gemilerinin üstün teknolojisi ile çok ilgilenirler.

Hideyoshi başa geçince, o zamana kadar köylüsü ile içiçe yaşayan toprak sahibi samurai'leri köylülerden ayırır. Beylerin şehir ve kasabalarında toplanan **samurai**'ler artık aylıklı bir idareci ve askeri sınıf olur. Böylece kavim hiyerarşisinde yaşayan siyasi bölünmeler ortadan kalkar. Beyler merkezi otoriteyi güçlü kılan bir devlet kurarak toprak ve köylüyü tamamen Daimyonun yönetimine alırlar. Köylü silah taşıyamaz; bir ölçüde özerk bırakılan köyler artık merkezin doğrudenetimi altındadır.

Tokugawa Leyasu, yani dizinin Toranagası, 1600 yılında karşı beylerle giriştiği meydan savaşında Will Adams'tan aldığı gemi toplarını ve askeri strateji yide kullanarak zaferi kazanır. Bugünün Tokyosu olan Edo kentinde yine feodal hükümeti canlandırır ve kendisi de imparatora hâlen bağlı ülke hakimi **Shogun** olur. Beylikler ortadan kalkmaz, fakat, sıkı bir askeri denetime bağlanarak merkez otoriteye boyun eğerler.

Bu tarihsel geçmişin bugünkü Japonya için gösterdiği özelliklerin önemi büyüktür. Örneğin, eski çağlardan bu yana Japon toplumunun geçirdiği çeşitli evrimlere rağmen homojen bir toplum olması, çeşitli kurumların sürekliliğine yol açmıştır. İktidarı kaybetmesine rağmen imparatorun temsil ettiği inançlar dizisi 1600 yılında kurulan yeni Devletin simgesi olarak kullanılmasına yol açar. Bu tavır , 19. yüzyılda Amerika'nın Japonya'yı kendisi ile ticarete zorladığı zaman da sürecek , 1868'de de Batılılaşma çağı, imparator adına ülkeyi yöneten liderlerce gerçekleştirilecektir. Bu homojen toplumun çağımıza kadar gelmesinde 16. yüzyıl sonu Tokugawa'nın kurduğu devlet yapısının da katkısı vardır.

Japon toplumunun bir özelliği de yabancı uygarlıklara olan olağanüstü ilgisi ve bunlar karşısındaki esnekliğidir. Bir küçük ada toplumu olarak, dev Çin'e karşı kendini her zaman zayıf hissetmiş bir Japonya, belki de bu yönden dışarıya açılmayı gerekli görmüştür.

Buna karşın, gene Japon toplumunun belki bu açılabilme olgusunu dizginleyen başka bir özelliği de homojen bir yapı olmasından ötürü bazen kendi içine dönüp, bir kültür sentezi oluşturma ihtiyacını duymasıdır. 9. yüzyıl imparator sarayı soyluları gibi, Tokugawa Leyasu da 1616'dan başlayarak Cizvitlerin ve Batılıların sömürgecilik anlayışına sırt çevirmiş 200 seneden fazla 1854'e kadar Japonya'yı **Shogun**'lar dış ticaret ve ilişkilerden oldukça uzak, içine kapalı bir toplum olarak yönetmişlerdir. Meiji dönemi Batılılaşmasından sonra 1890'larda çıkan kültür bunalımı ve siyasi çalkantılar sonucu, Japon toplumu çözümü bir sentezde arama yoluna gitmiş ve zamanımıza dek tartışması süren bir Batı Japon sentezini oluşturmuştur.

KÖŞEDEN

MURAT BELGE

POLİS ROMANLARI

Polis romanı oldukça uzun bir süreden beri hafif edebiyatın başlı başına bir türü olma başarısını gösterdi. Dünyada belki en çok yazılan ve en çok okunan türlerden biri. Bu popülerliğin nedeni acaba nedir?

İlk anda bu kitapların hemen hemen her zaman kullandığı 'bilmece' öğesinin çekiciliği düşünülebilir. Kitabı yazanın serpiştirmeyi seçtiği ipuçlarına göre 'kimin katil olduğunu' bulup çıkarmanın zevki, biraz gelişmiş bir bulmaca çözme keyfi veriyor. Nitekim, başka pek çok roman türü ikinci, üçüncü kere okunmaya yatkın olduğu halde, bir kere okuyup 'esrar'ını öğrendiğimiz bir polisiye romanı ikinci kere okumak anlamsızlaşıyor. Buna dayanarak türün popülerliğinin ilk nedeninin okura verdiği bir 'esrarı çözme' çabası olduğunu söyleyebiliriz.

Bunun yanında, modern toplumda 'suç' kavramına duyulan ilginin de sözkonusu olduğu düşünülebilir. Daha geniş bir kapsamda baktığımızda, hayatın fazlasıyla kalıplaştığı, kurallara bağlandığı (belki tarihin her döneminde benzer bir monotonluk vardı da, monotonluk bu çağda insanların bilincinde daha fazla yer alıyor ve bunları tedirgin ediyor) bir çağda, 'kural dışına çıkan' davranışlara karşı dolaysız bir ilgi oluşuyor. Kitle iletişim araçlarının 'insanın köpeği ısırması'nı ilginç ve çarpıcı 'haber' saydıkları bu çağda, normu bozan pek çok davranış geniş kitlelerin ilgi merkezi oluyor. Polis romanlarının kullandığı 'norm dışı davranış' ise cinayet. Yani ahlaki bir sapma biçimi. Gazetelerde sıradan cinayet haberlerini yutarcasına okuyan yığınla insanın, hele içine bir de 'esrar' katılmış cinayeti kullanan polis romanına müptela olması anlaşılır bir şey.

Fakat bir de, bu suç olayıyla da bağlanabilecek bir başka öğe var ki, polis romanı gibi bir türün ortaya çıkabilmesini daha derinden belirliyor. Bu da, gene daha çok modern topluma özgü olduğunu söyleyebileceğimiz bir özellik: dış görünüş ile bunun ardında yatan gerçeklik sorunu. Dikkat edecek olursak, polis romanlarının asıl katili öyle sıradan bir insan ya da zaten adam öldürmesi yadırganmayacak tipten profesyonel gangster falan değildir; cinayet işlemesi beklenmeyecek biri, toplumda oldukça saygıdeğer yeri olan bir kişidir. Ayrıca, polisiye 'bilmece' kurgusunun iyi işlemesi için bu bakımdan eşdeğer sayılacak bir dizi insan yer alır romanda. İlk bakışta hepsi eşit derecede 'suçsuz' görünümlüdür. Ancak yazar bazan şaşırtmaca yaparak bir kişiyi suça daha yakın gösterir ki, bazı mahkemeli polis romanlarında da görüldüğü gibi sonunda suçlu bulunur ve bu 'zanlı' beraat eder. Öte yandan, yazar kurgusunu geliştirdikçe şüpheler yaygınlaşır ve dolayısıyla romanda yer alan bütün kişiler işlenen suça eşit derecede yakın görünmeye başlar. Demek ki, bir tanesi dışında hepsi, görünümlerine uygundurlar. O bir tanesi ise, saygıdeğer bir görünüşün ardında cinayet işleyebilecek bir kişiliği saklamaktadır. Ama bir yandan da biliriz ki, roman onun değil de bunun katil olduğunun saptanmasıyla sonuçlansa çok fazla şaşırmayacağızdır.

İşte bu kavrayış biçimi, görünüş ile gerçeklik, öz ve fenomen, iç ve dış diye yapmaya alışık olduğumuz bir dizi ayrıma denk düşüyor. Özellikle felsefi düşüncemizi belirleyen bu kavramlar gündelik hayata da aynı yoğunlukta yansıyor: flört aşamasında, 'acaba göründüğü gibi mi?' sorusunu düşünmemiş çok az insana rastlayacağımız gibi.

Bu nedenle bence polis romanını çekicileştiren asıl etmen, bilmece kurgusunun daha derininde işleyen bu şüphe öğesi. İnsanın bir 'iç dünya' edinmesiyle başlayan bir süreç bu. Artık insanların kamuya karşı gizli ve kapalı tuttukları iç dünyaları var. Böyle bir ayrımın daha nevrotik işlenişleri **Dr. Jekyll and Mr. Hyde** gibi ürünlerde de görülüyor. Ancak burada 'içsel' kötülük dışa vurduğunda dış görünüşü de simgesel bir biçimde değiştiriyor. Polis romanında ise saygıdeğer dış görünüş değişmeden içteki kötülük teşhis ediliyor.

Teşhis eden de roman kahramanı, 'dedektif'. Karşımıza bütün bir toplum olarak çıkan, görünümlerinin ardında ne gizlediğini bilmediğimiz bu bir yığın insanın içyüzlerini, teorik olarak, bilse bilse Tanrı bilebilir. Polisiye romanın ' dedektif' kahramanı bu bakımdan, Tanrı'ya yaklaşan bir kahraman tipi oluyor. Ama Tanrı'ya özgü 'bilme' tarzına sahip olmadığı için, sezgiyle değil ampirik yoldan, analizle ve tümevarımla erişiyor gerekli bilgiye. İpuçlarını ve kanıtları değerlendirerek her biri eşit saygıdeğerlik ve suçsuzluk 'görünümleri' sunan bir dizi insan arasından, gizli suçluyu bulup yakalıyor. Belki de bu yarı - tanrılık nedeniyledir, bilinen çoğu dedektif tipi, cinsellik gibi normal insan özelliklerinden bir hayli uzaktır ve tesadüfen bir 'beden' sahibi olmasına rağmen 'zihin' yetisi başka özellikleri boğarak gelişmiştir. Tanrı'dan koparak yabancılaşmış insanlar dünyasında, bilgisayar öncesi ve 'akılcı' bir adalet aracıdır polisiye romanın dedektifi.

HANGİ "KADIN"? KİM?

TOMRİS UYAR

Sakın korkmayın, burası bir köşe değildir: bugün geçerken ilişiverdim yalnızca.

Günlerimizi ve haftalarımızı düşünüyordum: **Kadınlar Günü, Çocuklar Günü, Hayvanlar Günü, Çevre Günü...** Sonra: **Trafik Haftası, Cüzam Haftası, Beyaz Baston Haftası, Sakatlar Haftası, Ormancılık Haftası** v.b... Örneklerden de görüleceği üzere, önünde sonunda içinden çıkılma olasılığı taşıyan, çözümü birtakım kuralları öğrenmeye, birtakım kurallara uymaya dayanan sorunlarımıza daha uzun süreler ayırıyoruz ama içinden çıkamayacağımızı baştan kabul ettiğimiz sorunlarda şimdiye kadar alınan yolu bir **gün**'le kutlayıp erteliyoruz. (Arasıra bütün bir yıla, yani genel bir savsaklamaya da yayıyoruz bu kutlamaları.)

"Dünya Kadınlar Günü", önce şu soruyu getiriyor: Türkiye'de çağdaş kadına tanınması gereken doğal haklar (hayat verme hakkı, dilediği işte çalışma hakkı, bir iş yerinde çalışırken çocuğunu tasasızca bırakabileceği bir kreş bulma hakkı, erkekle eşit işte eşit ücret alma hakkı v.b.) neden kâğıt üstünde ya da yasaların kalın, küflü ciltleri arasında kalıyor? Ufacık **ek** maddelerle daha baştan işlemez hale getiriliyor?

Bunda, Türk kadınının pek fazla çaba göstermeden elde ettiği **"ilk"** haklarla yetinmesinin payı olabilir. Yüzlerce yıllık baskı ve korkunun da... Bu konuda yazılıp çizilenlerin bir sonuç vermediğine tanık olma bezginliğinin de... **"Hak"** ve **"özgürlük"** kavramlarının ille de cinselliğe bitiştirilme saplantısının da... Daha önemlisi, kadın haklarını savunanların sürekli olarak (iyi niyetle de olsa) **elit** bir çevrede kalmalarının, dernek kurma hobisinde takılmalarının da.

Bugün vardığımız yerde neler yapılabileceğini tartışırken öncelikle **"Az gelişmiş ya da geri bıraktırılmış bir ülkenin insanına bu kadar hak yeter de artar bile"** genel yanılgısından yola çıkmak ve özgürlükleri savunmada -aşırılıklara kaçma pahasına- belli bir toplum modeli'yle kısıtlı kalmamak gerektiğini vurgulamak istiyorum. Çünkü... İşte burada bir soru: **Yaşadığımız toplumu ne kadar tanıyoruz? Tutuculuğu ya da hoşgörüsü üstüne ne gibi ipuçları var elimizde?**

Sağlam araştırmalar yapılmış mı?

Toplumumuz büyük bir çalkantı yaşıyor. Bu çalkantı sonucunda, kadının demin sözünü ettiğim doğal haklarını ister istemez tanıyan aydın erkeklerin (anti-feminist olmakla övünseler bile) sayısı gittikçe artıyor. Başka yazılarda da değindiğim gibi, çağdaş erkek, kendisine atalarınca devredilen birtakım köhne ayrıcalıkları kullanmayı düşünmemeye başlıyor. (İlk bakışta önemsiz görünen bir ayrıntı: Gazeteciler Cemiyeti Lokali'ndeki tuvaletin kadınların çalışmadığı bir döneme göre yapılan düzenlemesinde, girişteki pisuarları geçmeden helalara girmek olanaksızdır ama bir yıldır, pisuarı kullanan erkeğe rastlamadım; kadın-erkek herkes helalara giriyor.) Bu arada televizyon ekranında, köy kahvelerinde otururken önlerine uzatılan mikrofona görüşlerini düzgün tümcelerle aktaran köylüler izliyoruz. Toplumumuzdaki çalkantıların en canlı göstergeleri olan konuşkan şoförlerimiz, -bütün karşı çabalara karşın- temiz bir Türkçede birleşiyorlar; yiğit eleştiriler getirmekten kaçınmıyorlar. Kız çocuklarını (istemeden de olsa) okutmaya karar veren babalar, karılarına (istemeden de olsa) çalışma izni veren kocalar görüyoruz. Ama ne yazık ki bu gelişmeler, ekonomik sıkıntıların, darboğazların sonuçları, kişisel katkılarımızın değil.

Yoksa kadın haklarını savunan yazılarda aynı "kopukluk" göze çarpıyor hâlâ. Yazarların çoğunluğunu, korunmalı bir çevrede yetişmiş, iş yaşamına, üretime doğrudan katılmamış, inandıkları davayı aynı korunmalı küçük çevrede ve masa başında savunma özlemindekilerin oluşturduğunu seziyoruz. Yazılardaki tutuk Türkçeden, başka bir dilde düşünülüp Türkçeye aktarılmış izlenimini veren tümcelerden çıkarabiliyoruz bunu. Bu kadar değişken bir toplumda, beş yıl önce-on yıl sonranın genel geçerliğinde birleşen saptamalar nasıl yankı bırakabilir? Toplumda yaşamayan bir düşünür, nasıl toplumun gerisine düşmez?

Sanıyorum ülkemizdeki kadın sanatçı ve edebiyatçıları, bu harekete karşı sakıngan davranmaya iten neden, bu tür yazılardaki kopukluk, esneksizlik ve öfkesiz katılıktır.

Zamanında Batı'da önemli sayılan haklı çıkışları, yeniden gözden geçirmeden, sıcağı sıcağınaymışçasına aktarmak, ölü doğmaya mahkûm etmek yerine özgün yapıtlar verilemez mi? Sözgelimi Ahmet Hamdi Tanpınar'ın, Reşat Nuri'nin, Halid Ziya'nın **"kadın"**ları incelense, toplumumuzda ilişkilerin tarihsel süreci, kurulan düşlerle yaşanan gerçek arasındaki kopukluk ortaya çıkmaz mı?

Kate Millet, **Cinsel Politika**'da soruna tek boyutlu bakış açısından ötürü edebiyatın dışına düşmüştür, D.H. Lawrence gibi yetkin bir yazarı harcamaya kalkışmıştır ama en azından üretken bir düşünce zinciri başlatmıştır. Üretkenlikten yanlış yapmaktan bunca kaçıp konuşmaya. iç dökmeye ağırlık tanımamız da toplumsal bir özelliğimiz olsa gerek.

Hemen her öyküsünü başka bir **kadına**, yani ayrı bir **bireye** adayan Borges, **"Kadınlar için ne düşünürsünüz?"** sorusunu şöyle yanıtlıyor: **"Hangi kadın için?"**

Toplumun zemin katında, haklarından habersiz, yaşamı bir yazgı gibi kabullenen kadının karabasanıyla, tepedeki aydın kadının kendini bulma çabasını, üretimde ilk sırayı tutan kadının çilesiyle tüketimde birinci gelmeye soyunmuş kadının savaşını, aynı soyut **"kadın"** imgesinde nasıl bütünleştirebiliriz? Kadın sorununun kendine özgü nitelikleri olduğunu, alışılagelmiş aksaklıkların herhangi bir rejim değişikliğiyle altedilemeyeceğini bilenlerdenim. Ama şu anda erkekle kadını birlikte kahreden ekonomik nedenleri ikinci plana attığımız sürece, ezilen kadınları ezenler arasına bizim de katılmamız kaçınılmaz gibi geliyor.

Sorumuz: **Hangi kadın için? Yeni kurulacak parlamentoda o kadını kim, kimler, hangi gruplar temsil edecek? Hangi kadın gün görecek, hangisi gününü?**

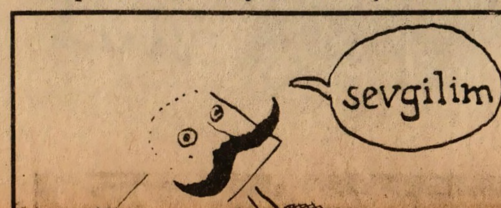

Foto: M. Roger Viollet

Oy hakkı için 1500 kadın tarafından Viyana'da yapılan ilk feminist gösteri.

8 MART VE YENİ - FEMİNİZM

ŞİRİN TEKELİ

"Yeni feminizm", yalnız yandaşları ve 1970'lerdeki hareketin içinde bulunmuş olanların değil, olaya dışardan bakan ve siyasal hareketler üzerinde çalışan sosyal bilimcilerin gözünde de son yılların, hatta biraz iddialı görünse bile kimilerine göre, yüzyılın, en ilginç siyasal hareketlerinden biridir.

Bunda, hareketin gündeme getirdiği sorunun ortaya konuş biçimi, kadınlar ve genel kamuoyu önünde gördüğü destek kadar, getirdiği savaşım ve örgütlenme tekniklerinin özgüllüğü ve sonunda elde edilebilen sonuçların payı vardır.

Feminizm, orta çağlardakı **Christine de Pisan** gibi tek tük savunucuları bir yana bırakılırsa, Büyük Fransız Devrimiyle tarihe adımını atan ve 200 yıllık bir

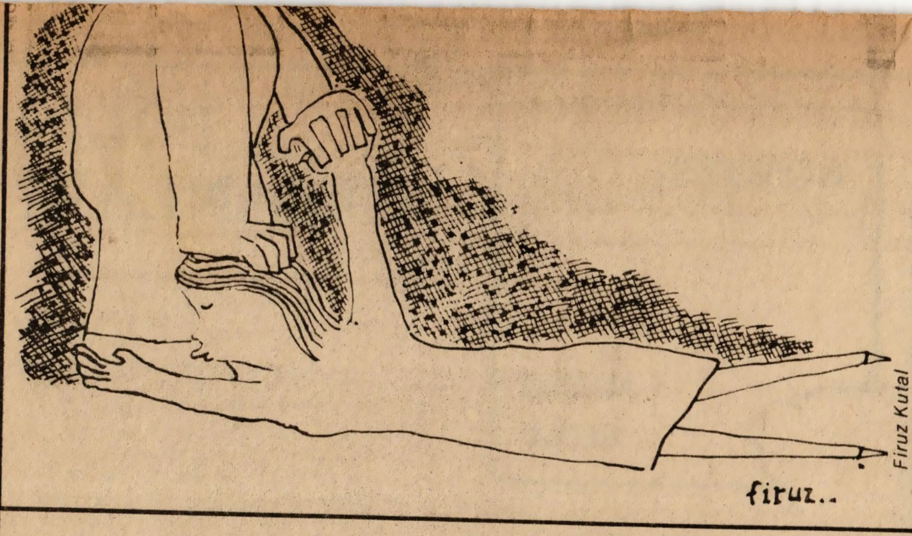
Ondokuzuncu yüzyıl, kapitalizmin sanayileşme sürecini yaşadığı çağdır. Sanayileşmenin en büyük bedelini ise ucuz emek gücü olarak çalışma hayatına davet edilen ve sosyal güvencesiz, hafta tatilsiz, günde 12 saatten fazla bir süreyle en ağır şartlarda ve çok düşük ücretlerle çalışan kadın ve çocuk işçiler ödemişlerdir. 8 Mart 1857, bu ağır çalışma şartlarını protesto eden New York'lu 40.000 kadın dokuma işçisinin tarihte ilk kez bağımsız bir direnme hareketine giriştikleri ve greve gittikleri gündür. Yüzyılın sonuna doğru, özellikle çalışma koşulları konusunda önemli mücadele deneyleri kazanan ve örgütlenmeye başlayan kadınlar, 1907'de Sosyalist Enternasyonale koşut bir kadın enternasyonali toplayacak güce erişmişlerdi. Bu Enternasyonalin 2. Kongresinde (Kopenhag, 1910), **Clara Zetkin**'in önerisi üzerine 8 Mart günü, **Dünya**

ları" anlamına gelen **"sufrajetler"** adını almıştı.

Başlangıçta çok geniş bir toplumsal eleştiriden yola çıkan, feminizm, kadınların yalnız yasal statüsündeki eşitsizliklerine değil, ezilen cins olmasının çeşitli yönlerine ve bunu sağlayan mekanizmaların (ekonomik, kültürel, psikolojik sosyal-aile) irdelenmesine ağırlık veriyordu. Hareketin 20. yüzyıl başında stratejik hedefini oy hakkı ile sınırlandırması, bu hakkın kazanılması üzerine feminist mücadelenin sönmesine ve mücadele etrafında toplanan çok sayıda militan kadının dağılmasına yol açmıştır.

Savaş sonrasında, başta 1929 bunalımı olmak üzere peşpeşe iktisadi krizlerin yaşandığını, iki savaş arası dönemde, anti-demokratik niteliklerini en açık

yüzyıl kadar önce, ABD'de zenci haklarını savunmak için savaşıma girişmişken, önlerine çıkarılan engeller nedeniyle kendilerinin de en az zenciler kadar kurtarılmaya muhtaç olduklarını keşfeden ve **Seneca Falls** kararlarıyla feminist mücadeleye girişen Amerikalı kadınlar gibi, gençlik hareketleri içindeki kadınlar da kendi ezilmişliklerini kavradılar. Gerçekten de erkeklerin yoğun biçimde siyaset tartıştığı ve kararlar aldıkları toplantılarda, onlardan her zaman olduğu gibi, çay, kahve yapmaları, sandviç hazırlamaları ve yalnız bu bekleniyordu. Durumun garipliği açıktı: salt kadın olmak, eğitilmiş de olsanız, siyasal savaşıma yoğun şekilde girmiş de olsanız sizi, tabii, ikincil bir konuma getirmeye yetiyordu. Size hep, her yerde, geleneksel toplumsal işbölümünün kalıpları içinde bakılıyordu. Kısacası kadınlar, başka ezilmişlikleri irdelerken kendi

geçmişi olan bir siyaset ve düşünce akımıdır. Bir kadının kaleme aldığı ilk sistemli kadın hakları bildirgesi (Wollstonecraft'ın Vindication'ı), 1792'de yayınlanmıştı. Aynı yıllarda, **Olympe de Gouge**, Fransa'da kadın haklarını savunduğu için giyotinde can veriyordu. Ondokuzuncu yüzyıl boyunca batıda hemen her devrimde yeniden gündeme gelen ve çağın ilerici tüm düşünürlerinin üzerinde ciddiyetle durdukları bir sorun olan kadınların eşit insan olma talepleri, burjuva devrimlerinin getirdiği eşitlik dünyasında bu haklardan yararlanamayan büyük bir azınlık (hemen her toplumda nüfusun yarısı..) oluşturan kadınların, ezilmişliklerine son verebilmek için kendi aralarında bir dayanışma aramalarıyla sonuçlanacaktı. İşte tarihte feminizm buradan doğdu.

Kadınlar Günü ilan edilmiştir. Sonradan, kadınların somut taleplerini dile getiren gösterilerle kutlama geleneğini edindikleri bu gün, Birleşmiş Milletlerin 1975 kadın konferansı toplantısında **"Evrensel Kadın Günü"** olarak kabul edilecekti.

Feminizmin, 19. yüzyılda aydın çevrelerde gördüğü desteğe karşın kadınların, siyasal hak eşitliği ya da oy hakkında cisimleşen eşitlik statüsüne erişmeleri ancak I. Dünya Savaşı ertesinde mümkün olmuştur. Öteki yasalarda düzenlenen eşitsizlik hallerine son verebilmek için yasa yapıcılarını etkilemenin bir zorunluluk olduğu, bunun için de mücadelede ağırlığın oy hakkına verilmesi gerektiği konusunda birleşen feminizm, bu dönemde sınırlı hedefinden dolayı, "oy hakkı savunucu-

biçimde kadın düşmanlığında sergileyen faşist rejimlerin yükseldiğini, ardından da II, Dünya Savaşının patlak verdiğini görüyoruz. Tüm bunlar, oy hakkının kazanılmasının kadınların yaşadıkları ezilme olayında köklü herhangi bir değişiklik yaratmayışlarına karşın, onların yarım bıraktıkları savaşımlarını sürdürmelerine olanak vermemişti.

Bu dönemde bazı ülkelerde kadınların ayrı bir siyasal parti ile seçimlere katılması girişimi ise (ABD ve Weimer Almanyasında) tam bir başarısızlıkla sonuçlanmıştı.

YENİDEN DOĞUS

Feminizmin yeniden doğuşunun somut koşulları, II. Savaştan sonra ortaya çıkmıştır. Nitekim, feminizmin Wollestonecraft'lardan, Tristan'lardan, Bebel'lerden, Kollontai'lerden sonra, yakın dönemdeki en büyük klasiklerinden biri haline gelecek olan **Simon de Beauvoir'ın II. Cins**'i, 1949'da yayınlanacaktı.

II. Dünya Savaşı sonrasında, gelişmiş kapitalist toplumlarda yaşanan hızlı büyüme ve iktisadi gelişme, kadınların somut yaşamlarını ve bilinç düzeylerini etkilemiş, giderek yeni feminizmin maddi temellerini hazırlamıştır. Çok sayıda kadının yüksek öğretim olanaklarından yararlanmaya başlaması, evli ve çocuk sahibi kadınların kitlesel biçimde çalışma hayatına girmesi, erkeklerle "eşit" haklardan yararlandıkları farzedilen "orta sınıf" kadınlarının, gerçekte hiç de eşit olmadıklarının bilincine varmalarına yol açtı. Erkeklerle aynı eğitim düzeyine sahip olan kadınların genellikle, onlarınkinden daha düşük ücretli, daha yorucu ve daha az ilginç işlerde çalışabildiği yadsınamazdı. Çalışan kadınların elde ettiği ortalama ücret düzeyinin, toplumdan topluma görülen ufak tefek değişikliklere karşın genellikle, erkeklerin ortalama ücretinin yarısıyla üçte ikisi arasında değiştiği gerçeği, bu yıllarda apaçık ortaya çıktı. Ayrıca, çocukların bakımı ve ev işi de onların sorumluluğu olduğundan çifte emek harcıyorlardı. Ama tüm bu olumsuz koşullara karşın kadınlar çalışma hayatına kitlesel bir biçimde girmişlerdi. Artık geri dönmeleri olanaksızdı. Çünkü,. ev kadınlığının, boşluk, nevroz, alkolizm demek olduğu da aynı yıllarda saptanmaya başlamıştı. Yakın dönemin bir başka klasiği, **Betty Friedan'ın Kadın Mistiği** (1963), bu okumuş ve evde boş oturan kadınların bunalımını işlemekteydi.

GENÇLİK EYLEMLERİNDE

1968 yılının başlarında hemen tüm gelişmiş toplumlarda patlak veren ve Vietnam Savaşını protesto etmekle başlayan gençlik eylemleri içinde öğrenci kadınlar da vardı. Bunlar, birden, halkların eşitliği, özgürlüğü, kurtuluşu fikirlerini savunan gençlik hareketlerinde, kendilerine ikinci sınıf bir yer verildiğinin bilincine vardılar. Tıpkı, ezilmişliklerini keşfettiler ve bunun çok boyutlu, karmaşık bir sorun olduğunu kavradılar.

Böylece, kadınların kurtuluşu örgütünün aynı anda, gelişmiş dünyanın farklı bölgelerinde, çok sayıda pıtrak, gibi ortaya çıktığı görüldü. Deneylerin, bir ülkeden bir diğerine aktarılması, taşınması olgusu da bir ölçüde etkiliydi ama asıl söz konusu olan, değişik ama az çok aynı toplumsal koşullara sahip ülkelerde, kadın hareketinin birbirinden habersiz, aynı tezleri savunarak benzer örgütlenme biçimleriyle ortaya çıkmasıydı. Kadın olmak, gelişmiş, az gelişmiş, tüm toplumlarda, ırk, dil sınıf farkları ne olursa olsun, ikinci cinsten olan herkesin ezilmesini getirdiğinden, bu da çok doğaldır.

ÖRGÜTLENME BİÇİMİ

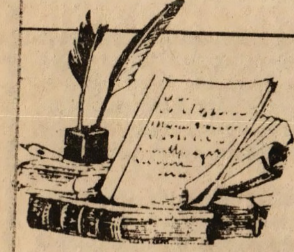
Kadın hareketinin geliştirdiği kendine özgü örgütlenme biçimi ise, klasik parti örgütlerinin dışında ve parti yapısını, liderliği, hiyerarşiyi reddeden; yatay ve gerçekte demokratik ilişkilere dayanan bir örgütlenme anlayışından kaynaklanmaktadır. Bulundukları her toplulukta ezilen konumunda olan kadınlar, ezilmeyi reddederken, ezme kalıplarını, dolayısıyla hiyerarşiyi ve liderliği de reddetmektedir. Örgütlenme biçiminin bir ilginç yanı da hareketin nüvesini, 6-25 kişi arasında değişen küçük grupların oluşturmasıdır. Bu grupların işlevi, kadınların kendi sorunlarını kavramaları için yapılan çalışmalara, (bilinç yükseltme) zemin hazırlaması ve kadınlararası dayanışmayı sağlamasıdır.

Son derece esnek bir örgütlenme biçimi olan küçük gruplar, üst düzeyde ulusal fedarasyon ve kongrelere katılırlar ve belirli sorunlar etrafında kitle eylemine girişilmesi söz konusu olduğunda çok sayıda kadın bu etkinliklerde rol alır.

Nitekim, kürtaj hakkı, eşit işe eşit ücret yasası, yasalarda kadınların eşitliğini zedeleyen maddelerin değiştirilmesi, İtalya gibi boşanma hakkının tanınmadığı ülkelerde boşanma hakkı, gibi sorunlar gündeme geldiğinde, yüzbinlerce kadının yürüyüş ve gösterilerle taleplerini kamu oyu ve siyasi organlara ilettiği ve sonuç aldığı görüldü.

Yeni feminizmin ayırıcı özelliği, asıl iktidarı ele geçirmeyi amaçlamayan siyasal bir akım niteliği taşımasıdır. Başta ezilen kadınlar olmak üzere, ezme ve ezilme ilişkilerini tümüyle yadsıyan, bu nedenle kadınların ve insanların ezilmesine yol açan tüm etkenlerin ortadan kaldırılması için savaşım veren bir harekettir. Hayatın her yönünde ortaya çıkan baskı, ezme ve ezilme durumlarına karşı çıkar. Bunun için yeni feminizm, yüzyılın başındaki çok etkili eski feminizm-sufrajet hareketinden farklı olarak, tek bir hedef uğruna kısa vadeli değil, kadınların ve insanlığın özgürleşmesi için çok yönlü ve uzun soluklu bir savaşım verilmesi gerektiğini savunur.

OKURDAN

Feminizm ve biz çağdaş dünyaya bakıyoruz

Bir köşede cinselliğini beş kuruşa satan, her yerde cinsiyetini rekabet için kullanan kadın, öte yanda sosyal yaşamdan uzak, umursamaz, lumpenliği bazen baskın çıkan kadın, bir yanda bunalımın ve çelişkinin altında ezilen kadın... Ve daha nice kadınlar. Bunların tümü kadın. Bütün bu kadınlar kadın veya insan olmanın sorumluluğunu yerine getirebiliyorlar mı?

Tabii ki sorumluluğunu anlayan, insan olduğunu bilen kadının, özbenliğine kavuşturulmasını amaçlayan çeşitli hareketler var ortada. Bunlardan biri de feminizm. Ama nasıl bir feminizim?

Kadının kurtuluşunda bir yeri olan feminist düşünce, bazen çarpıtılarak çok tehlikeli bir şekil alabiliyor. Kadının kurtuluşundan ayrılıp şovenist bir ideolojiye dönüştürülüyor. Örneğin Amerikadaki bazı feministlere göre, "Erkekler kadınları ezmektedir; öyleyse kadının kurtuluşu, erkeğin ortadan kalkması ile sağlanacaktır." Bunlara, hemen hatırlatmakta fayda var: Fransız devriminde burjuva ile soylular arasındaki çatışmada, soylular "yok" mu edildiler?

Değişen dünyanın geçirdiği süreç içinde kendini yenileyen feminizm, kadının kurtuluşu yolunda bazı somut adımlar atmaktadır. Bunlardan biri, Fransa'da kazanılan kürtaj hakkıdır. Gerçekte, kadının kurtuluşunda elbette ön saflarda kadın bulunmalıdır ama erkeklerden soyutlanmış şovenist bir hareket olarak değil. YAZKO'nun düzenlediği sempozyumda, J. Halimi, "Kadının kurtuluşu erkeğin kurtuluşundan geçer" demişti. Kadının kurtuluşu, erkeğin ve kadının öz benliğine varışını ve birbiri üzerine baskı ve hapsolma durumunu kaldırmayı sağlayacak ve gerçek insanı somut biçimde oluşturacaktır.

Türkiye'de feminizmin gelişmesi, kadının kurtuluşu sürecinde nasıl etkili olabilir?

İthal feminizm ile Türkiye'de bir sonuç alınamaz hatta durum zararlıya dönebilir. Türkiye'nin kültür yapısı, sosyo-ekonomik biçimlenmesi, bize koşulları belirlemeli. Bu koşullar ve kadın sorunlarını birlikte göz önüne alırsak, metodumuzun temeli ortaya çıkabilecektir. Her geçirilen sürece paralel olarak feminizm de kendini yenilemelidir. Koşullarımız ve bunların değişimleri feminist hareketin yolunu belirler.

Hemen bir soru akla geliyor: Teşhis ne olmalıdır? Kendi koşullarımız ve süreç içinde feminizm bu teşhisi iyi koymalıdır. İnsan beyninden hareket edersek, bir örnek elde edebiliriz: Beyinde bir arıza olursa insanın hafızası ve düşünce sisteminde bozukluk ortaya çıkar. Beyinin düzenli çalışmasındaki aksaklığı, hafızada değil, beyinde aramak gerekir...

Salim Bolat
İ.Ü. Fen Fakültesi
Ön Lisans Fizik
Beyazıt/İstanbul

Geçen sayılarımızdan birinde yaptığımız "Bize yazar mısınız?" başlıklı, kürtaj konusundaki çağrıya yanıtlar geldi. "Yazmalıyız. Kürtaj biz kadınların sorunu." Böyle düşünenlerden gelen tanıklıklardan birini geçen sayımızda yayınlamıştık. Şimdi, mümkün olduğunca, başka tanıklıkları da yayınlıyoruz. Nasıl kürtaj olayını yaşadıklarını kısa kısa anlatan bu mektup sahiplerine bir şey anımsatmakta yarar var sanırız: Kürtaj ne denli toplumsal bir olguysa, o denli de bir kadının yaşamında iz bırakan bir olaydır. Mümkün olduğunca tüm yönleriyle vurgulamalıyız kürtajı. Yaşayan biziz, yaşadığımız gibi aktarmalıyız. Yeni tanıklıklar, yeni eleştiriler ümidiyle...

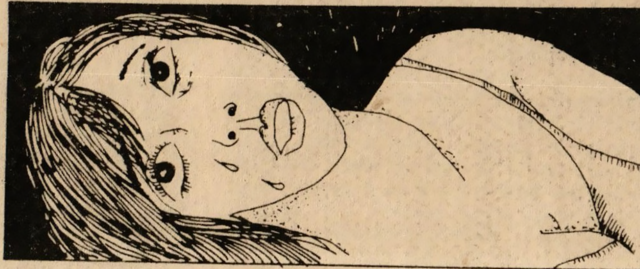
Kürtaj Olayı

I

"Doğum yaptıktan üç ay sonra kürtaj oldum. Ne eşim ne de yakınlarım karşı çıkmadılar ama ben kürtajdan önce çok korktum. Anestezi ile kürtaj yapıldı, hiçbirşey de duymadım ama verilen para bütçemizi epeyce sarstı." (M.Y. -İstanbul)

II-

"Çalışıyorum. Mesleğimi söylemek istemiyorum ama oldukça büyük bir devlet kuruluşunda iyi bir görevdeyim. Üç yıllık evliyim. İlk kürtajımı evlilik öncesi bir cinsel ilişkiden sonra oldum. Gebeliği geç farketmiştim - bazı başka rahatsızlıklarım vardı- bu yüzden tehlikeli bir kürtaj geçirdim. Kanama günlerce sürdü, işimden rapor almak zorunda kaldım. Kanamanın nedenini resmî doktora açıklayamadığım için -ne diyeceğimi bilmeden doktora başvurmuştum- oldukça zor saatler geçirdim. Birlikte olduğum ve o sırada evlenmeyi düşündüğüm erkek, kürtaj olmama kesin karşıydı. Bu yüzden ona haber vermedim. Sonradan öğrendi ve zaten ayrılığımızın nedeni de bu oldu. İkinci kürtajımı iki yıl önce oldum. Halen evli olduğum kişi doktordur. Çalıştığı ortam çocuğu olması bakımından bazı tehlikeler doğuruyor. Bütün uğraşmalarına karşın yine gebe kaldım. Herhangi bir araç kullanamıyorum, vücut reddediyor. Kanamalar oluyor. Eşim erkeğe düşen biçimiyle doğum kontrolundan yana değil. Bir kez daha kürtaj olmak istemiyorum. Korktuğumdan değil belki ama içimden bir bulantı geliyor kürtajı düşündükçe. Çocuk doğurmak istiyorum ama şans bir türlü elvermiyor. İkinci kürtajımda, doktor bir kasaptan farksızdı. Kürtajı bana mı yaptı, başkasına mı? Belli değildi. Yüzüme bakmadığını bile söyleyebilirim. Çok sıkıldım, belki biraz da utandım. Hata yapmışım gibi geldi. Kürtaj olmak zorunda kalırsam elbette olacağım. Ama olmak istemiyorum. Sıkıntıya düştüğüm zaman gözümün önüne hep kürtaj olduğum odalar gelir. "(N.T. - İzmir)

III-

"Bir ev hanımıyım. Kocam şoför olarak çalışıyor. Dokuz defa kürtaj oldum. Hepsini de doktor yaptı. Ailemden izin almışımdır çünkü üç çocuğum var. Kürtaj yüzünden rahatsızlığım olmadı. Ama maddi bakımdan çok çok sarsıldım. Bileziğimi sattım. Çünkü çok para istiyorlar. Yine hamile kalınca yine aldıracağım. Çocuklarım çok büyüdü." (Z.S.- Güngören)

"Egzotik Band" ile bir söyleşi:

"ROCK, DEĞİŞMENİN TOPLUMSAL ÜRÜNÜDÜR..."

"Bu müzik kendi kültürümüze yabancıdır diye kesip atamayız..."

İki yıl önce kurulan "Egzotik Band" topluluğunu üniversiteli gençler oluşturuyor. Kolektif bir çalışmayı yeğleyen topluluğun gitaristi Halil Bal ile yaptığımız bir söyleşiyi sunuyoruz.

ELİF SU ALKAN

'Rock' nedir?.. Dünya ve Türkiye'de yapılan müzikteki yerini açıklar mısınız?..

— "Yabancı (İngilizce) kökenli olan bu sözcüğün dilimizdeki karşılığı 'KAYA'dır. Müzikte, birbirleri ile daha keskin çizgilerle ayrılan armoni dizilerinin oluşturduğu bir 'YAPI'dır. Yani armoniler arasındaki bağlantılar kaldırılmış ve daha yalın, daha okunaklı bir 'konstrüksiyon' kurulmuştur. 1940'larda Amerika ve İngiltere'de başlayarak Avrupa'ya, oradan da tüm dünyaya yayılmıştır. Özellikle genç yaş gruplarının dinleyicisi olduğu bu müzik türü zamanla çok geniş bir sanayi potansiyeli yaratmış (Plak-müzik aletleri-konser-TV, vs...) ve günümüzde artık ticaret aracı olarak bir işletme alanı doğurmuştur. Türkiye'de ise, oldukça yeni olan bu tür müzik henüz böylesine geniş bir tanıtım ile donatılmadığından, büyük bir dinleyici kitlesi, sağlam elestirmen çevresi, müzik yapıcıları bulunmamaktadır. Ancak yapılanlar değerlendirilir ve bu olanak ciddi olarak ele alınırsa, sanıyoruz Batı'da olduğu gibi, bizde de bir kazanç olabilecektir."

Böyle bir müzik türüne neden gerek duyuldu?..

— "Bu tür müzik kesinlikle bir gereksinimden-zorlamadan dolayı ortaya atılıvermiş bir müzik değildir. Ancak birden bire kendiliğinden de ortaya çıkmış değildir. Batı müziğinin kendi içerisindeki evriminden de çıkmamıştır. Bu daha başka bir konudur. Amerika'da zenci müziğinin kendi aşklarının dini müzikleri (SOUL) olmasının yanında RİTMAND BLUES doğmuş, daha sonraları zenci coşkunluğunun yarattığı daha parlak üç armoni ile 'ROCK'N ROLL' yavaş yavaş kendini bulmuştur. 1936-1940 Amerikan ve İngiliz Sanayi devrimi ile toplum yapısındaki değişmelerden sonra, bu müzik JAZZ'ın edinmeye başlamış ve tutuculuğu günümüze kadar sürmüş olan diğer müzik türleri arasından sıyrılarak her toplumun sorunlarını ve neşesini açık açık anlatabileceği bir 'ARAÇ' haline gelmiştir. 'Evrensel' bir müzik türü olarak kabul edilmiştir. Ancak, çok iyi bir sunuş ve örgütlenme ile tüm dünyada dinleyici bulabilen bu müzik türünün kökenini zenci müziğine bağlamak belki de yanlış olacaktır. Dediğimiz gibi, her toplumun yapısındaki değişme bir çok yan ürünler de doğurur. ROCK'da bu değişmenin kendiliğinden ortaya çıkmış bir ürünüdür diyebiliriz."

— ROCK müziğinin Türkiye'deki koşulları nelerdir sizce?.. Bunu kaçınılmaz mı görüyorsunuz? Niçin?

— "Yurdumuz da belli bir değişim-gelişim süreci içerisinde olduğuna göre, eskinin yerine yeninin kullanılması kaçınılmazdır. Ancak, kaçınılmaz bir gereksinim olarak böyle bir müziğin yurdumuzda da uygulanmasını, sorunun bir çözümü olduğu şeklinde yorumlamıyoruz. Bu müzik türü ülkemizde bugünkü kadar olmasa bile, önceleri de kendisine dinleyici buluyordu. Belki de kaçınılmaz olan bu müzik türünü aktif olarak uygulamaktı. İki yıl önce bu konuda en korkusuz ve ileri adımı attığımızda, sonuçlarının ne olacağı konusunda en ufak bir düşüncemiz yoktu. Bugün gördük ki, zaten var olan bu potansiyeli akıllıca kullanmak ve gençliği toplumumuzun değişimine adapte etmek bir zorunluluktur. Ama şartları zorlayarak değil de, daha kendiliğinden, töre ve geleneklerimizi zedelemeden..."

— Böyle bir akımın müziğimizdeki yeri nedir?..

örnekten daha ayrı, kendi içerisindeki düzenlemelerle-yorumlarla başlıbaşına bir olaydır."

— "Ulusal müzikten ne anlıyorsunuz?.."

— "Klasik tanımlamadan öte bir tanımlama getiremeyeceğiz. Tek sesli olması en belirgin özelliğidir. Bu kadar geniş ritm ve melodi yaratmış olan folklorumuza saygı duyuyoruz. Ancak, kronolojik olarak müziğimizi araştırırsak, bir "Karacaoğlan deyişi" ile bir "Veysel deyişi"nin aynı kurguda olduğunu görüyoruz. Klasik müziğimize gelince, o da bir bunalım içindedir. Belki zamanla, tek sesli yapısından ödün vermeden başka bir müziği doğuracaktır, ama bu müzik hiç bir zaman 'Arabesk' denilen müzik olmamalıdır."

— Geleneksel müziğimizle ilgisi olmayan böyle bir anlayışın, ulusal müziğimize ne gibi katkıları olabilir?..

— "Uganda müziği bize ne kadar yabancı ise, bizim müziğimiz de bizden başka her millete yabancıdır. Bunun yanında, Hint müziğini aynı ölçüler içerisinde değerlendiremeyiz. Belki Hint Folkloru'nu tanımıyoruz ama, evrenselleştirilmiş müziğini hiç de yabancılık çekmeden dinleyebiliyoruz.

bağdaştırabiliriz. Bu da müziğimize bir katkı olacaktır. Sağlam bir yapı, derin bir araştırma, kolay anlaşılırlık ve hoşgörü-sabır ile zamanla olgunlaşması sağlanmalıdır. Kendi kültürümüzle ilgisi yoktur deyip kestirip atamayız."

— "Özellikle gençlerin böyle bir müzik akımına ilgisini nasıl açıklarsınız? Biz, böyle bir kesimin çok dar olduğu kanısındayız. Siz ne dersiniz bu konuda?..

— "Tüm düşünce ve eylemleri olgun insandan daha çabuk kabullenebilen gençlik kesimi, kendini coşturan, duygulandıran bir müziği tutacaktır. Kendi doğası ile daha kolay uyum sağlayan bir müzik türü, gençliği daha kolay etkiler. Belki zamanla aynı türdeki bir başka müziği tutacak, belki de daha sonra bir başkasına yönelecek. Dünyada da Hard Rock, Senfonic Rock, Softrock, Country (folk), Protest Rock, Heavy Metal, vs... Bu şekilde dinlenir, kabullenilir. Çünkü hepsi kendi aralarında bir gelişme sırası sürdürür ve bu yüzden, her tür Rock'un dinleyicisinin yaş grubu ayrıdır. Ülkemizde de henüz yeni uygulanıyor olsa bile, böyle bir sınıflamaya gidilebilir. Bugüne değin, Türk gençliğinin bu tür müziği kısıtlı olanaklarla dinlemiş olmasının verdiği sıkıntı ile günümüzde Rock'a yönelik dayanışmasını ve olumlu kabullenişini gözlüyoruz. Dediğiniz

FİZİKSEL ÇEVRENİN KİRLENMESİ İNSANLIĞIN DOĞUŞUYLA BAŞLADI

HAYDAR KARABEY

Çevre kirlenmesi denince, önce doğa ile canlı varlığın ilişkisinde bir bozukluk akla geliyor. Canlıların içinde yaşadığı ve karşılıklı etkileşimde bulunduğu doğaya ve toplum yaşamını olanaklı kılan yapıtların tümüne birden "Çevre" diyoruz.

Çevre kirlenmesi, hava, su ve topraktan oluşan çevrenin doğal dengesinin bozulmasıyla ortaya çıkmakta. Ancak canlıların sağlıklı yaşamı için bir tehlike oluştuğu anda bilimsel olarak çevre kirlenmesinden söz edilebilir. Öte yandan, son yıllarda yapılan bilimsel araştırmalar doğal kaynakların sonsuz olmadığını ve son derece dikkatli yararlanılmaları gerekliliğini ortaya koymuştur. Ancak insanların insanları ve doğayı sömürdüğü bir çağda giderek **"Hava kadar bol"**, **"Su kadar ucuz"**, **"Toprak kadar verimli"** deyişleri tarihe karışmaktadır.

FİZİKSEL ÇEVRE KİRLENMESİ

Öncelikle fiziksel çevrenin kirliliği en kolay algılanabilen çevre sorunudur. Fiziksel çevrenin kirlenmesi, değişik yöntem ve yaklaşımlarla sınıflandırılabilir. Örneğin;

— **Kirlenmenin kaynakları** (Sanayi, kentleşme...)

- **Kirlenmenin türleri** (Hava kirlenmesi, çöpler, deniz kirlenmesi...)

Kirlenmenin yaygınlığı (Bölgesel, ülkesel, evrensel...)

Fiziksel kirlenmenin en vurgulayıcı türü herhalde Hidrokarbür (petrol ve bileşikleri) kaynaklı **deniz kirlenmesidir.** Kıta sahanlıklarının mineral yapısının karalarla aynı olduğu ortaya konduğundan beri, bu alanların % 30'unda, şimdiden petrol varlığı tanımlanmıştır. dünya rezervlerinin yarısının sular altında olduğu öne sürülerek, İran, Arabistan ve Meksika körfezleri, Endonezya, Kuzey Denizi, Japonya ve Angola kıyılarında sürekli kuyular açılmasına başlandı. Petrolün deniz yoluyla taşınması da giderek hız kazandı. Taşıma kapasiteleri 500.000 tona varan petrol tankerleri, önce Japonya'da sonra Fransa'da denizlere indi. Kendilerinden sık sık söz ettiren kazalar da bu boyutla koşut olarak artmaya başladı. Son 5 yılda 35 büyük petrol kazası sayılabiliyor. Denilebilir ki, kaza olağanüstü bir durum. Ne var ki olayların doğal akışında da, denizlerde hidrokarbür kirlenmesi hızla yaygınlaşıyor. Örneğin yüklü olmadan gidemeyen tankerler, yüklerini boşalttıktan sonra depolarını deniz suyu ile doldurur, sonra limana girerken bunları denize boşaltırlar. Yılda bu yoldan **5 milyon ton** hidrokarbür denize atılıyor. Kıyı rafinerileri ise yılda 500 ton petrol artığını denize atıyorlar. SSCB'li bilim adamı D.Miromov'un 1972'deki deneyine göre, 0,25 milimetre/litre (yani 4000 litrede bir litre,) petrol eriyiği bulunduran deniz suyunda yaşamını sürdürebilen tek canlının tekir balığı olduğu ortaya kondu. Bu deneye göre, önce deniz yüzeyine yayılan petrol, uzun süre yüzeyde kalmayıp kıyıya vuruyor, dağılarak küçük zerreler halinde çökeliyor, denizaltı dokusunu zehirleyip öldürerek artıklarıyla birlikte tekrar su yüzeyine çıkıp ikinci kez etkisini yüzeyde yineliyor. Petrol kökenli olanlar bir yana, bugün sık sık tekrarlanan çevre sorunları, aslında insanlık tarihi ile başlar. Yani insanın üretim - tüketim ilişkilerinin başladığı günden beri var olan ve bu üretim-tüketim ilişkilerinin niteliği ve niceliği ile koşut olarak gelişen sorunların tümü bugün, insanlığın yaşam çevresi olan dünyamızın ortak sorunlarıdır...

karmaşık dizilişleri ile yavaş yavaş birleşerek, 1950 sonrası günümüz 'Rock'ının temellerini attığı şekle gelmiştir. Bu tarihten sonra içeriği, toplumun çelişki ve coşkusunu yansıtmasıyla daha geniş bir dinleyici kitlesi

— "Bu akım müziğimizde henüz yenidir. Ülkemizde hafif müzik olarak üretilen müzik bile tek seslidir. Oysa 'ROCK', tamamiyle çok sesli (Polifonik) olduğu için, uygulanmaya çalışılan bir çok "çok sesli"

Ya da Rock kalıpları ile işlenen İngiliz-Amerikan-Macar-Hollanda-Bulgar-Japon müziğini." Kendi kültürümüzle ilgisi olmayan" dediğiniz bu müzik türünü kendi müziğimizin kuralları (Melodi-Ritm) ile

gibi bugün dar olan bu kesim, iyi uygulamalar, kaliteli gösteriler ve yapıcı eleştiriler ile yönlendirilirse, ileride daha geniş bir dinleyici-izleyici-uygulayıcı kesim olarak karşımıza çıkacaktır."

Werner Wo

Kazandıktan sonra?

Onyedi yaşında, lise öğrencisiyim. Yaşıtlarım gibi benim de gelecekle ilgili tasarılarım var. Ama bu tasarılar ne yazık ki, önümüze konulan engellerle anlamsız kılınıyor. Herhangi bir meslek dalında eğitim görmeden, herhangi bir mesleğe, yeteneklerimiz gözönüne alınarak yönlendirilmeden, onbir yıllık bir uğraşıdan, çabadan sonra karşımıza acımasızca dikilen bu engelden söz etmeli biraz: Kimimiz, ailesinin tüm parasal olanaklarını kullanarak çeşitli kurs, özel ders ve benzeri yemleri yutuyor, kimimiz ise durumdan habersiz, veya tam tersine çaresizliğin bilincinde, kendini Ö.S.Y. bilgisayarının yanılmaz devrelerine bırakmış. Kurs ve benzeri durumlardan yararlanamayanların büyük bir çoğunluğunun parasal olanaksızlıklar nedeniyle katılmadığı ortadadır. Bu durumun, yıllardır "aydınlar" tarafından uyarısı yapıldı. Bu eşitsizliğin gelecekte önemli toplumsal kopukluklara yol açacağı söylendi. Kulak astılar sonunda; "bu eşitsizliği 'Sınava Doğru' programı ile gidereceğiz" dediler. Bu günden sonra, tüm kursa gidememiş ve bunun ezikliğini çeken gençler, her çalışma günü saat 17.20'de, salonlarının başköşesine geçip, evdeki coşkun gürültüleri susturup, televizyonlarının başına oturdular. Ekrana önce orta yaşlı birisi çıkıp öneriler ve açıklamalarda bulundu (sağ olsun); savunmasını yaptı sınav sisteminin. Beş saniye içinde geçiştirilen soruların tümü belleklerimizde; artık hepimiz eşit (!) şartlarla sınava gireceğiz. Sorunun düğümü de burada; hepimiz kazanıp da nereye doluşacağız; bu binalardan çıktıktan sonra ne olacağız?

Osman Soysal
Kumrulu Sok. 46/10 Cihangir-İSTANBUL

Esrar ve Biz

Ben hiç esrar içmedim. (Aslında ben sigara bile içmiyorum.) Ben hiç esrar görmedim. Ben hiç esrar satıcısı tanımadım. Ben de gencim!.. Ben; düşünebiliyorum, düşünmek zorundayım, hepimiz de düşünmek zorundayız!.

Esrarı tanıyorum... Esrarı duyuyorum... Esrarı okuyorum... Esrarı TV'de izliyorum... Ben bir korkak değilim! Ama esrardan çok korkuyorum!... Biliyorum ki esrar, kara servete giden en kestirme yol!.. Esrarı içenler de satanlar da düzenbazların maşası, kara servetlerin maddi kaynağı.. Dün olduğu gibi bugün de esrar, terazinin bir kefesinde "kara para", bir kefesinde de "korkunç ölüm"!..

Içimizden birileri esrar içiyor. Birileri tatlı hayallere dalıyor. Birileri korkunç krizler geçiriyor. Birileri esrar satıyor. Birileri esrar üretiyor. Birileri can veriyor. Birileri kara servetlerine, kara servetler ekliyor. Birileri de devlet adına esrara el koyuyor, ulaşabildikçe! Zaman zaman konferanslar da düzenleniyor. "Esrar içmeyin!" "Gençler dikkat!" diyorlar hepimize...

Ya biz ne yapıyoruz, ne yapmalıyız, bunu biliyor muyuz?.. Elbet bize düşen görevler de var bu oyunda... Bu oyunu kaybedenlerden birisi de biz olmak istemiyorsak; biz, bize düşeni yapmak zorundayız. Göz göre, göre zehirlenmek, perişan olmak, pisi pisine ölmek niye?.. Yaşamak için o kadar neden var ki, ölmek için hiç bir neden yok! Zaten insan bir gün ölmüyor mu ki!...

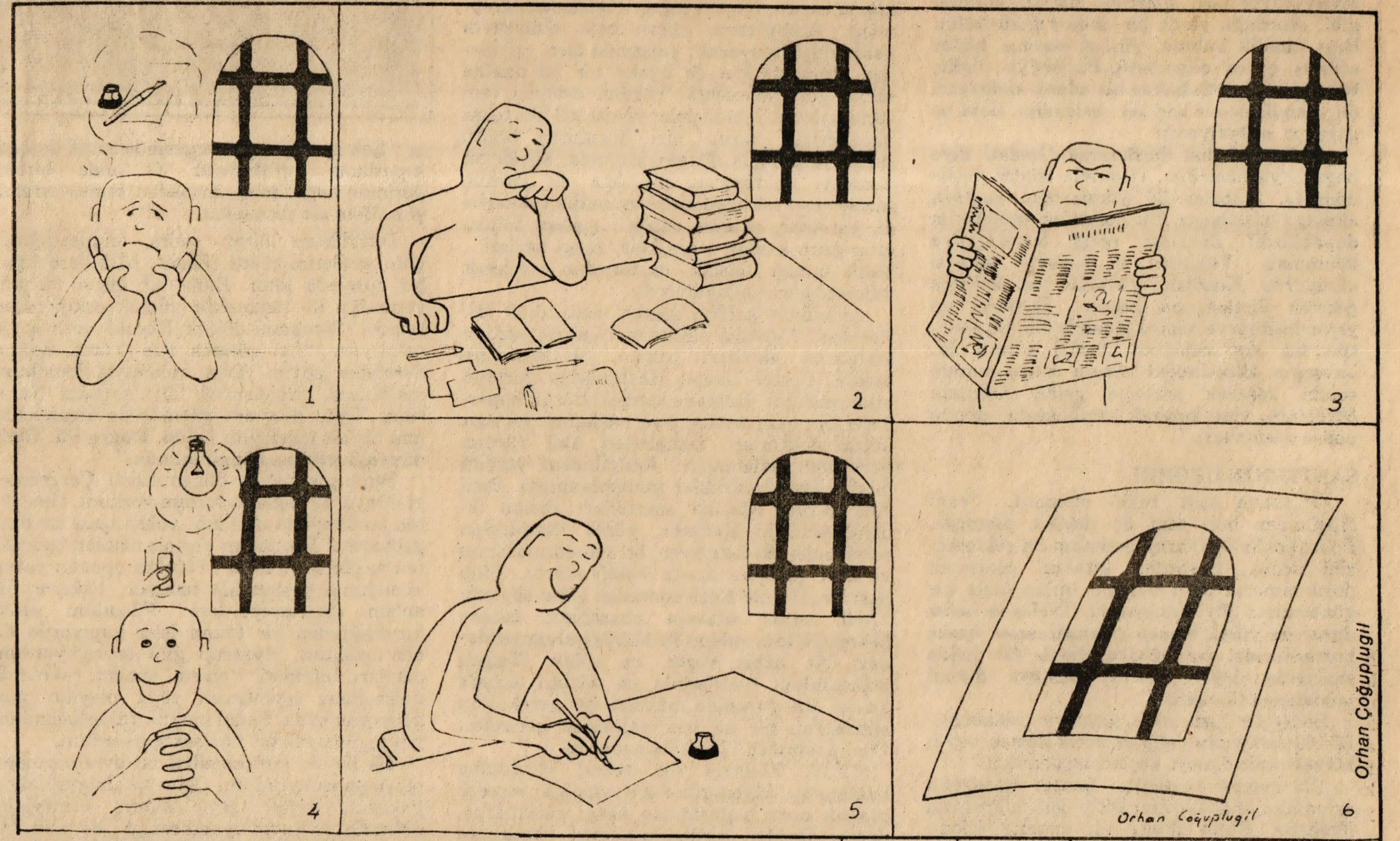
Esrara ulaşabilmek için boşuna satıyoruz, kendi kendimizi... Bilmiyor muyuz ki esrarın bir zehir olduğunu?.. Niçin kandırıyoruz kendi kendimizi?.. Gerçeklerden kaçarak yaşanmaz ki!.. Esrar bizim düşmanımızdır! Biz de esrarın düşmanı olmasını bilelim!.. Dilerim ki son günlerdeki korkunç esrar tablosu bize bir ders vermiş olsun... Unutamayacağımız bir ders!..

AYHAN HAMLI
Yenidoğan Mah. Fatih Cad. No: 95
SAMSUN

Gelecek ve sorumluluk

Ben onyedi yaşında ve lise son sınıf öğrencisiyim. Bu sayfada bundan sonra da buluşacağımızı umarım. SOMUT'un samimiyet ve sıcaklığına inanıyorum. Onun için de sizinle yazışıp yakınlaşmak istiyorum. Onyedi yaşında, 2000 yılının, insanlığın ve yaşamın sorumluluğunu etimde, kemiğimde duyuyorum. Şair amcanın "Yaşamak ümitli bir iştir sevgilim/yaşamak seni sevmek gibi ciddi bir iştir" dizesini unutmuyor ve bunu yaşamım boyunca sürdürmek istiyorum.

İrfan Çiftçi
Akse yolu altı. Cerrah Efendi Sok.
No: 25-GEBZE

Bunlar da somuttur!

Oncelikle şu sözcükleri söylemek istiyorum. "Rahat bir nefes aldım." Herşeye karşın, sorunları böyle bir yaklaşımla ele alan bir gazete çıktığı için rahat bir nefes aldım. Kitleleri düşünmeye yönelten bir gazete çıktığı için rahat bir nefes aldım.

İsmim Y.Güden. Yaşım ondokuz. İki yıl önce liseyi bitirdim. Şimdi özel bir şirketin laboratuvar bölümünde, montaj işçisi olarak çalışmaktayım.

Yazmak istediğim konular:

Oncelikle insanlar ya iyivi düşünemiyorlar veya düşünmüyorlar. Bu konuyu anlatamayacağım için canlı yaşamdan kesitler vereceğim:

— Yaşları yirmiyi geçmeyen beş-altı genç, heyecanla ve hareketlerle bir konuyu tartışıyorlar. "Gençlik tartışıyor" ne güzel diye düşünüyorum. Merakla yanlarına vardığım gibi geri uzaklaşıyorum. Çünkü konu disko figürleri...

- Geçen yıl, futbol liginin son haftası. Her yerde iki büyük futbol takımı arasında yapılacak olan karşılaşma konuşuluyor. Her iki takım tarafından asılan pankartlar. Reklam için harcanan beş basamaklı, kabarık bir tutar. Otobüse, benimle birlikte yaşları onikionbeş arası üç çocuk biniyor. Başlarında bir futbol takımının beresi, ellerinde bayraklar var.

— Kanalızasyon geçmeyen, suları haftada bir belki akan, çamurlu günlerde yol diye bir şeyin kalmadığı sokağımızda, büyük cambazlıkla yürümeye çalışıyorum. Bakkala giriyorum, bir şeyler alacağım. Yaşlı, genç bir olmuş, yine futbol takımlarını tartışıyorlar. Yine düşüncelerim allak bullak?..

Aile bütçesine katkı olarak çalışıyorum. Üniversite imtihanına hazırlanıyorum. İngilizce'yi öğreniyorum. Haftanın üç akşamı ve dokuz saat kursa gidiyorum. Çevre ile ilişkilerimi düzenlemem gerek ve arkadaşlarıma zaman ayırıyorum. Oysa ben yaştaki bazı gençleri görüyorum. Değil akşam çalışma, gündüz bile boş geziyorlar. Neden diye düşünüyorum. Onlar amaçsız, bense topluma, devlete daha fazla yararlı olmak istiyorum.

Bu soruna çözüm olarak şunu önerebilirim: Gençler orta okuldan sonra istedikleri dalda eğitilseler, gereksiz derslerle beyinleri meşgul edilmese, sorunlar çok daha az olur.

İyi, güzel ve doğru için çalışıyorum.. En azından bunu istiyorum. Ancak çevremdeki kişiler bana yardımcı olmadıkları gibi, bu mektubu yazarken dahi, sanki bir hiç için çalışıyormuşum gibi bakıyorlar...

Y. Güden

İlan Tahtası

Özel bir şirkette muhasebecilik yapan bir gencim. Edebiyat üzerine yazışmak istiyorum.

Vedii Yukaruç
Türk Tuborg Bira ve Malt San. A.Ş.
P.K. 150-İZMİR

Batı Sanat Müziği kaset değişimi için yazışalım.

Erdoğan Yılmaz
Hükümet Cad. 26 Erbaa-TOKAT

EĞİTİM

Öğretmen araştırmaları

KÖY ÇAMAŞIRHANESİ VE KÖY TOPLUMUNDAKİ ÖNEMİ

NAFİZE TUNCAY

Dergimizin bu sayfalarında, öğretmenlerin kendi araştırma, deney ve gözlemlerine dayanarak yapacakları eğitim alanına ilişkin incelemeleri yayınlayacağız. Toplumsal çevre koşullarından, eğitim ve öğretim sürecindeki gözlemlere bir inceleme konusu olabilir. Bu sayıda, emekli öğretmen Sayın Nafize Öztürk'ün (Tuncay), Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nde öğrenciyken yaptığı bir incelemeyi yayınlıyoruz. Yazı, Köy Enstitüleri Dergisi'nin 1946 yılında yayımlanan V-VI. sayısından alınmıştır. Öğretmenlerimizin incelemelerini bekliyoruz.

Hasanoğlan'da büyük bir çamaşırhane vardır. Köylünün % 80 i çamaşırlarını burada yıkarlar. Halk bu çamaşırhanenin geçmişi hakkında esaslı bir bilgiye sahip değildir. Bir söylentiye göre Hasanoğlan köyünü kuran Hasan Dede tarafından, bir söylentiye göre de köylünün birlikte çalışmasıyla yapılmıştır. Yüz seneden fazla bir geçmişi olduğu anlaşılmaktadır.

Köylü geldiği zaman burada derme çatma bir çamaşırhane bulmuştur. Burası sonradan elbirliğiyle onarılarak kullanışlı bir duruma getirilmiştir. İçerisinde suyu, çamaşır durulamak için taşları, suyun akması için düzgün bir kanalı bulunan bu çamaşırhane;kış günlerinde soğuk almadan çamaşırları temizleyebilme kolaylığını veriyordu. Çamaşırhane onarılırken karşılaşılan bir çok güçlükler ve çekilen sıkıntılar işin bitiminde elde edilen fayda karşısında unutulmuştur. Zaten köylümüz her işi maddi ve yakın faydasıyla ölçer. Fayda getirmeyen bir işe verdiği emeğe üzülür. Aradan uzun bir zaman bile geçse bu üzüntüyü kolay kolay unutamaz. hemen her fırsatta boş yere emek harcadığını söyler durur.

Elbirliğiyle onarılan bu çamaşırhaneden köylü uzun zaman faydalanmıştır. Köy Enstitüsünün kurulması köylünün biraz rahatını kaçırmıştır. İçme ve temizlik suyunu çamaşırhanenin suyundan istifade ederek temine çalışan Enstitü, çamaşırhaneyi değiştirerek bir kısmını banyoya çevirmiş: diğer bir kısmını da düzelterek köylüye çamaşırhane yapmıştır. Bu çamaşırhanenin düzeltilmesinde köylü çalıştırılmış, eski çamaşırhane daha sağlığa uygun duruma getirilmiştir. Tabanı beton yapılmış, ayrıca camlı pencereler açılarak duman çıkma tertibatına önem verilmiştir. Yalnız içerdeki suyu çamaşırhanenin dışına çıkarmışlardır. Enstitü tarafından onarılan çamaşırhane her bakımdan eskisine göre daha sağlığa uygun ve kullanışlı olmasına rağmen kadınlar burasını beğenmez aralarında dedikodu konusu yaparlar. Şimdi bütün köy halkında yeni çamaşırhaneye karşı bir hoşnutsuzluk uyanmıştır. İyi düşünen bazı kadınlar bunun iyi tarafını görmektedirler. Dediklerine göre çamaşırhanenin beğenilmesi için suyunun içinde bulunması pencerelerinin olmaması lâzımmış.

Bu çamaşırhaneden başka Hasanoğlan'da küçük fakat kullanışlı bir çamaşırhane daha vardır. Bu iki çamaşırhane köylünün temizlik ihtiyacını karşılayabilmektedir. Ufak tefek eşyalarını, yayacak ve çocuk çamaşırlarını köyün bol sulu çeşmelerinde temizleyebildikleri için çamaşırhanelere gitmek ihtiyacını da her zaman duymazlar. Bir çok temizlik işlerini bu çamaşırhanede yapan kadınların % 90'ı çocuklarıyla birlikte burada yıkanmaktadırlar.

Çamaşırhanelerde çamaşır yıkamak mevsime, işe, ihtiyaca göre 15-20 günde olduğu gibi bir ayda ve bir haftada da olabilir. Çamaşırhanenin en kalabalık olduğu zaman bayrama hazırlık günleridir. Çamaşır yıkamak isteyenler yıkama gereçlerini beraberlerinde getirirler. Bu malzeme odun, kemre, kil, kül ve az miktarda sabun olabilir. Ocaklarda sular kaynamalıdır. Çamaşırlar çamaşır tahtalarının üzerinde oğulur, tekrar kazanlarda kaynatılır ve sonra soğuk suyla durulanır.

Çamaşırhanede kadınların konuştukları meseleler sınırsız denecek kadar uzun ve tükenmezdir. Bir taraftan işini gören kadın diğer taraftan etraftakilere lâf yetiştirmekten geri kalmaz. Yakındaki bütün tartışmalara katışmak kendi fikrini söylemek, tenkit etmek ister. Ama aklı ve bütün kuvveti işindedir. Bununla beraber işini yaparken etrafı dinlemek merakını çeken olayları öğrenmek istediği onu birçok konuşma ve dedikodulara sevkeder. İşte bu yüzdendir ki kadınların toplu bulundukları yerler daima gürültülüdür. Hatta atalarımız gürültülü yerlere (kadınlar hamamı) adını vermişlerdir. Bu çamaşırhane de kadınların toplanıp da konuşmak fırsatını buldukları, birbirlerini her bakımdan tanıdıkları bir yerdir.

Burada konuşulan birçok noktalardan ele alınabilir. Çünkü her çeşidi ayrı bir manâ ifade eder. Bunları sıra ile inceleyelim:

1- Evlerine ait: Kadınların konuşmalarını ekseriyetle yaşadıkları hayat ev durumları, geçimleri çoluk çocukları teşkil eder. Kadınlar daha ziyade evle meşgul oldukları, evi çekip çevirdikleri için bu meseleler onları daha çok ilgilendirir. Bir ev kadını onlarca elindekine göre ailesini iyi bir şekilde idare eden, küçük düşürmeyen temiz yedirip temiz giydiren ve kocasının sözünden çıkmadan birlikte iş yapan kadındır. Böylelerine hamarat derler. Bir kız çocuğunun da küçükten bu yetenekleri alması gerektir. Kadınlar daha ziyade yuvayı dişi kuş yapar inancındadırlar. Bu inanışlar içinde yuvalarına faydalı olabilmek için eve ve geçime ait bütün meselelerle yakından ilgilenirler.

2- Köye ait: Hasanoğlan köyü az bir arazi üzerinde kurulmuştur. Küçük ve toplu bir köy olduğu için mahalleleri, sokakları hatta evleri birbirine girmiş durumdadır. Bu çevrenin ve tabii yapımının birbirine yakın olması, içinde bulunan halkında birbirine girgin oluşunu sağlamıştır. Bundan ötürü köylü daima birbirleriyle temas halindedir.

Sığırtmaç parası, koca hakkı, yeni öğretmenin pek öfkeli oluşu, kadın ve erkeklerin zorla okutulması, çocukların okulda çalıştırılmaları, tahsildarın haczettiği eşyalar, muhtar seçimi, bir yabancının köye gelişi, ev ve köy odalarında olduğu gibi, burada da tartışılan meselelerdir.

3- Şehire ait: Şehir havadisleri alış veriş, mahkeme ve bazı işler için şehre giden köylülerden öğrenilir. Bu konuşmaların çoğunu zenginlik, fakirlik, siyaset, parasızlık, pahalılık ve mahkemeler, teşkil eder.

4- Enstitü kurulurken yapı faaliyetinden başka bir çalışma görmeyen köylü burasını inşaat diye adlandırmıştır. Bu gün de Enstitüden söz açıldığı zaman yine inşaat ve "enistos mektebi" diye anılır. Her mevsimde enstitü öğrencisini yapı yaparken görmeleri de buraya inşaat demelerine sebep olmuştur. Çamaşırhanedeki konuşmaların bir çoğunu enstitüye ait havadisler teşkil eder. Mektep bebeleri dedikleri enstitü öğrencilerinin çok çalıştırıldıklarından onların da ana kuzusu olduğundan acınarak söyleşirler. Cumartesi eğlencelerinden, kızların erkeklerle elele tutuşup oynadıklarından, birbirleriyle münasebet kurduklarından, kötümseyerek bahsederler. Bilhassa enstitünün köy arazisi üstüne kuruluşu, onların geçimlerini güçleştirişi, alınan tarla bedellerinin ödenmeyişi enstitüyü kötülemek için ele aldıkları meselelerdir. Bununla beraber enstitü sayesinde çamaşır yıkamak, yiyecek eğrilmiş ve eğrilmemiş yün satmakla geçinenler de enstitüyü iyi taraftan ele alır, öğerler.

5- Geçmişe ait: Çamaşırhanede kadınlar, bilhassa ihtiyar kadınlar arasında geçmişte yaşadıkları iyi ve fena günlerine, başlarından geçenlere, deneylerine şimdiye kadar edindikleri inanışlarına dair konuşmalar olur. Bu konuşmalarla küçüklere öğüt vermek düşüncesi de göz önünde tutulmaktadır.

BİLİM

10.52'DE ÖLMÜŞÜM

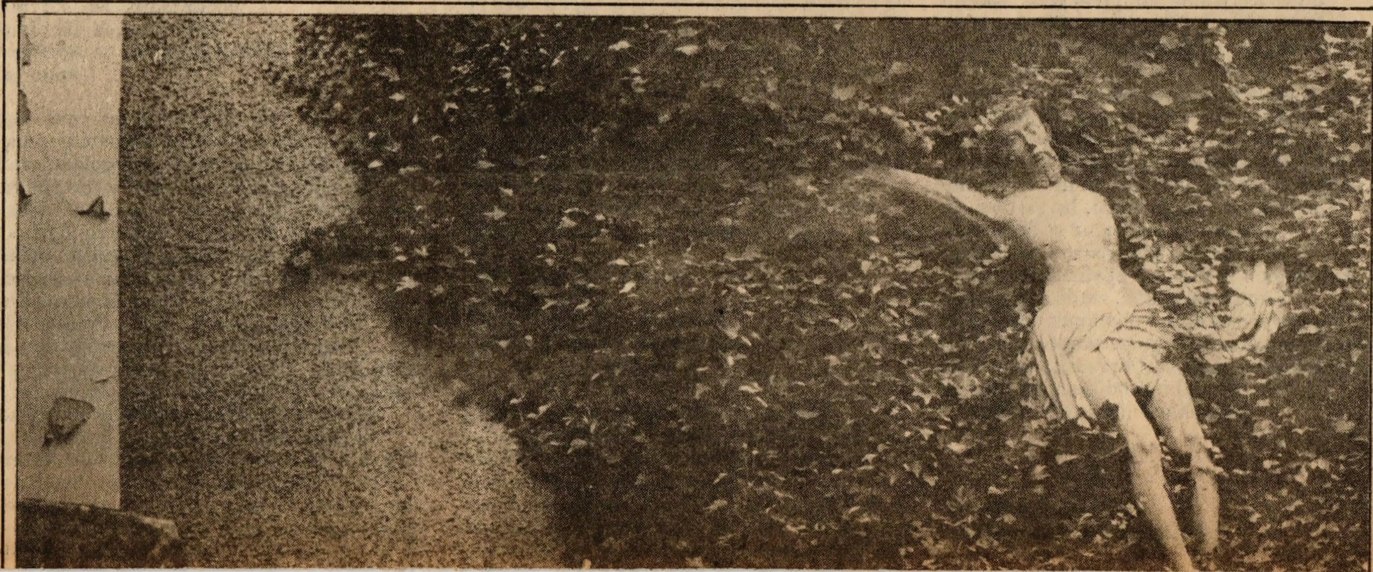
VEHBİ BELGİL

23 Mart 1974 günü on dakikalık bir koşu sporu için karımla evden çıktığım zaman başıma neler geleceğini aklımın ucundan bile geçiremezdim. Bir insan ölüp de dirileceğini nasıl düşünebilir? Ama işte böyle oldu. O gün sabah saat 10.52 de öldüm, tam 23 dakika ölü olarak kaldım, sonra, mucize denecek rastlantılar dizisi sonucu, yaşama ikinci kez gözlerimi açtım. Daha da kısa bir deyişle, Ahrete gittim, döndüm... Ölü olduğum bu 23 dakika içinde başıma neler geldi, neler gördüm? Yazımızın konusu bu olacaktır.

O gün tatlı bir bahar günüydü. Karımla birlikte on dakika koştuktan sonra arabamıza atlamış, Boston Posta Caddesinden, evimizin [...] rındaki oksijen tüpünün maskesini ağzıma geçirerek musluğu açmıştı. Sağlık memuru da bir yandan yürek masajı yapıyordu. Memur, sonradan anlattığına göre, elinden geleni yapıyordu, fakat beni diriltebileceğinden umudunu kesmişti.

Derken, üçüncü bir araba daha gelmiş. Bu yeni araba da itfaiye sağlık ekibinin arabası imiş: bir yangın yerini görmeye giderken beni canlandırma çabalarını görüp koşmuşlar.

Ekip başı, sağlık teknisyeni diploması almış, yangın kazalarında yüzlerce can kurtarmıştı. Durumu sonradan şöyle anlattı: **"Boyun damarına baktım, durmuştu. Nabız sıfırdı. Nefes diye bir şey kalmamıştı. Ağzın açıktı. Gözbebeklerin büyümüştü. kötüye işaretti bu. Gözbebeklerinin büyümesi demek, beyne kan gitmiyor demekti. Bu da kesin olarak ölmüş olman demekti."**

bulunduğu Mamaroncek'e doğru yol almaya başlamıştık. Arabayı ben kullanıyordum. Bir ara bir kavşakta, ışıklar kırmızıya dönünce, durduk. Nedense gözüm arabanın saatine ilişti: 10.52. Ahret yolculuğum başlamak üzere idi. O anda olanları anımsamama imkân olmadığı için öykünün bundan sonrasını karımın ağzından dinleyelim:

"Viktor bana döndü, 'Lucy, bana bir şeyler oluyor' dedi, sonra da, mumun sönmesi gibi, oturduğu yerde bir anda yığıldı kaldı. Başı dimdik kalmış, gözleri sonuna kadar açılmış, çenesi düşmüştü. Bu haliyle, ilginç bir olaya hayretle bakan bir adamı andırıyordu. Kendisine bir kaç kez seslendim. Beni ne görüyor, ne işitiyordu.

Arabayı derhal durdurarak 'İmdat' diye bağırmaya başladım. O sırada ışıklar yeşile dönmüş, arabalar iki yanımızdan yeniden akmaya başlamıştı. Bu durumda sesimi kim duyabilirdi? Kocamın rengi 'kara-sarı'ya dönmüştü. Yüzünün o korkunç ifadesi sürüyordu. Kendisini güçlükle yan koltuğa çekerek direksiyona geçtim. Böylece, en yakın hastaneye hemen gidebilirdik. Çığlıklarım bir ara kulağına gitmiş olacak ki, kavşağın köşesindeki benzin istasyonunun sahibi koşarak arabaya geldi. Durumu öğrenince, yine koşarak yazıhanesine dönüp polise telefon etti."

SANİYENİN DEĞERİ

O sırada saat 10.55 olmuştu... Yani ölüşümden beri tam üç dakika geçmişti. Polisi beklerken karım arabanın ön çekmecesini açmış, ilkyardım kitabını çıkararak durumumuzla ilgili bölümü bulup hızla bir göz atmıştı. Şöyle yazıyordu: **"Nefes ve nabız durur da yürek hemen çalıştırılmazsa hasta kurtarılamaz. Bu yüzden, böyle bir halde saniyenin değeri vardır, hastaya derhal müdahale edilmelidir."**

Saniyeler hızla akıp gitmeye başlamıştı. Bir 60 saniyenin daha geçmesi demek beyin hücrelerimin ölmeye başlaması demekti.

İlk mucize rastlantı, benzin istasyonu sahibinin, imdat sesimi işitip hemen koşması olmuştu. Bunu ikinci bir mucize izledi. İstasyon sahibinin telefonu üzerine, karakol en yakın hastaneye telsizle çağrıda bulunmuş, çağrıyı gezici sağlık ekibi arabası duyarak hemen gelmişti.

Sağlık memuru nabzıma, nefesime bakmış. İkisinin de durmuş olduğunu görünce arabamızı yan bir boşluğa alarak yürek ve akciğerleri çalıştırma işine koyulmuştu. Bu sırada başka bir sağlık ekip arabası da durumu telsizden öğrenerek yetişmiş, yanla- Saatler 10.56 olmuştu. Ölümümden beri tam dört dakika geçmişti. İtfaiye sağlık teknisyeni, umudunu tamamen kesmiş olmasına rağmen, son bir yürek masajına girişmiş, sonuç alamayınca işi bırakmıştı.

YENİ BİR MUCİZE RASTLANTI

Mucize rastlantılar birbirini kovalıyordu. Yangın yerine daha önceden gitmiş heyet de alarmı duymuş, yanlarındaki ambülansı koşturmuştu. Heyet, çağrıyı, telsizden öğrenmişti. Ambülansın alıcısı açık olmasaydı haber duyulmayacak, yangında ölen, yaralanan olmadığı için de üyeler bir iki dakika sonra geri dönecekti. Yardım arabası tam teçhizatlı idi. İçinde neler yoktu ki? İki telsiz alıcı-vericisi vardı: biri bozulursa öbürü çalıştırılması için. Bunun yanında, küçük bir eczaneyi dolduracak çoklukta ilk yardım malzemesi, tam yetişmiş beş sağlık teknisyeni, yataklar, oksijen tüpleri, şişeler dolusu grup grup kanlar, pamuklar, sargı bezleri... Tabii bunlar telsizle hastaneden verilecek talimata göre kullanılıyordu.

Ambülans geldiği zaman saat 10.59 idi. Ben öleli 7 dakika olmuştu. Beni ilk yardım arabasına aldıkları zaman 10 kilometre ötedeki Çester Liman Hastanesine durumu bildirmişlerdi. Hastane içindeki bütün hoparlörler bir anda konuşmaya başlamış, mevcut bütün doktorları, hemşireleri Âcil Yardım Servisine toplanmıştı. Ambülansın verdiği bilgiye göre hazırlıklar tamamlanmıştı. Beni Âcil Servis odasına soktukları zaman iki dahiliyeci, iki operatör, yürek hastalıkları servisinden iki teknisyen, iki solunum uzmanı ve dört hemşire alesta bekliyorlardı. Ekip başı Dr. Harold Roth sonradan şunu söyledi: **"Âcil servis odasına alındığınız zaman kelimenin tam anlamı ile ölmüş bulunuyordunuz. Ne nabız vardı, ne soluk. Yaşam belirtilerinin öbürlerinin de hiçbiri ortada yoktu. Bu durumda müdahaleye gerek olup olmadığını bir an için aklımdan geçirdim. Çünkü, siz öleli 17 dakika geçmişti."**

11.10. Elektrik şok telleri vücuduma bağlanmış, ciğerlerime saf oksijen verecek plastik boru boğazımdan aşağı sarkıtılmış, damar iğneleri birbiri peşinden yapılmaya başlanmıştı.

11.14. Göğsüme bağlanmış olan "şok aracı" ile verilen ilk şok o kadar kuvvetli idi ki vücudum ameliyat masasından bir karış yukarı fırlamıştı. Fakat bir sonuç vermemişti; yüreğim en ufak bir tepki göstermemişti.

11.15. İkinci bir şok yapıldı. Sondu bu... Yüreğimin durmasından bu yana tam 23 dakika geçmişti. Fakat, bu son şok, ameliyat masasının çevresinde büyük sevinç yaratmıştı : Şok aracının göstergesinde hafif de olsa kıpırdama görülmüştü. O anda birden yerimde doğrulmuş, masadan inmek istemişim. Beni zor tutmuşlar.

Foto: Şahin Kaygun

Dirildikten biraz sonra anımsadığıma göre, gözlerim açıktı. Fakat, hâlâ bambaşka bir dünyada idim. Bana bir insan vücudu verilmişti de taşımakta güçlük çekiyordum sanki... Sonrasını doktor Harold Roth şöyle anlatıyor: **"Sizi görmek için Yürek Bakım Servisine gittim. Tam anlamıyla kendinize maliktiniz.** "Nasılsınız?" **diye sordum. Yanıtınız:** 'Öbür dünyaya göçmüş de dönmüşüm gibi bir his içindeyim.' **oldu. Doğru idi. Öbür dünyaya gitmiş, dönmüştünüz."**

Bunu çok güç bir dönem izledi. Çevremdeki dünya ile bağlantı kuramıyordum. Gerçekten bu dünyada mı idim, yoksa bana mı öyle geliyordu? Başımdan geçmiş olanları gerçekten yaşamış mı idim? Yatakta upuzun yatan vücuduma şaşkınlıkla bakıyor, bakıyor bir anlam çıkaramıyordum. Vücudum sanki kendiliğinden bir takım işler yapıyordu da ben uzaktan, ziyaretçi gibi seyrediyordum olanları, bitenleri. Yemem, içmem, çevremde dolaşanları seyretmem rüya olayları gibi geliyordu bana. Sanki ince bir tül arkasından, yavaş oynayan bir film seyrediyordum.

İlk bir iki gün kendimi iki ayrı insandan oluşmuş sanıyordum. Çevreme dalgın dalgın bakışım, hiçbir şeye aldırış etmeyişim doktorlarda kaygı uyandırmıştı ; beynime bir hal olmasındı? Sonradan okudum, hastane kütüğüne şu kayıt düşülmüştü: **"Büyük çapta unutkanlık... Çevresinde olup bitenleri tam algılayamıyor. Nörolojist, henüz tam bir hüküm verilemeyeceğini söyledi. Beyin zarar görmüş olabilir."**

Altıncı gün, birden, bir değişiklik oldu. Uyandığım zaman çevreme artık yabancı gözle bakmıyordum. İçimde bir şey, sanki, Ahretten dönüşümü tamamlamam için karar vermişti. O günden sonra iyileşmem hızlandı. Sekiz gün sonra da taburcu edildim.

Evimiz konukla dolup taşıyordu. Herkesin sorusu şu idi: **"Nasıl bir şeydi ölüm? Yüreğimin durduğu, nefesimin görev yapmadığı o 23 dakika boyunca olup bitenleri anımsıyor mu idim?"** Evet, bunu ben de anlatmak istiyordum. Fakat, anlatılabilir bir şey değildi ki... Nedenini de çok sonra öğrendim: düşüne düşüne. Vücudumu bırakıp çıktığım zaman, gerçek sandığımız dünyayı algılamamıza yarayan bütün duyu organlarını da bırakarak çıkmıştım. Bu dünyadaki yerim ve öbür dünya ile ilişkilerim hakkında bazı şeyler biliyordum. Fakat bunu beynimle değil vücudumun bilemediğim başka bir kısmı ile biliyordum.

Canlılıktan ölüme geçişim kolay olmuştu. Korkmaya, acı duymaya, düşünmeye zaman bulamamıştım. Bazılarının anlattıkları biçimde "yaşantımın bütün olaylarının bir bir gözlerimin önünden geçtiğini görmek" gibi bir fırsatım olmamıştı. Anımsayabildiğim son şey bir an sürmüştü. Büyük ve parlak bir şeye doğru son hızla gidiyordum. Işıkla aramda tel örgü gibi bir şey vardı. Sayısız ışık çizgileri burada kesişiyordu. Örgü, öteye gitmeyi önleyen bir engele benziyordu. Esasen ben öteye geçmek istemiyordum. Bir ara hızım yavaşlar gibi oldu. Örgüye gelmişim... Buna dokunduğum anda, biraz önce sözünü ettiğim parlaklık daha da parlayıp körleştirici bir hal aldı, beni kendine çekip yuttu ve bambaşka bir hale çevirdi. Acı duymuyordum. O anda hissettiklerim hoş da, kötü de değildi. Her tarafı sarıcı bir şeydi. Herşey değişmişti. Bu hissi anlatmak için kullanılan kelimeler çok yetersiz kalıyor.

Sözünü ettiğim örgü transformatör gibi idi, enerji transformatörü... Beni şekillilikten şekilsizliğe çevirmiş, zaman ve mekânın ötesine götürmüştü. O anda, boyutları olan belirli bir yerde değildim, yeni bir oluş halinde idim. Bu yeni "Ben" bildiğin **"Ben" değil**, onun arıtılmış, öz haline getirilmiş bir şekli idim. Sanki, kişisel korkular, umutlar, istekler ve ihtiyaçlar üzerine oturtulmuş bir üstyapı gitmiş, öz'den ibaret bir varlık ortaya çıkmıştı. Bu "Ben"in benlik'le bir ilişkisi yoktu. Değiştirilemez, parçalara bölünemez, yokedilemez, saf, ruh halinde son şeklini almış bir varlıktı bu. Fakat, tek bir parça olduğu halde parmak izi gibi kişiye özel başkalığı olan bu **"Ben"**, aynı zamanda sonsuz, uyumlu ve düzenli bir bütünün parçası idi.

Sözünü ettiğim bu **"Ben"** büyük bir sakinlik ve derin bir sessizlikle sarılmıştı. Ortalıkta her an yeni bir değişiklik olacakmış gibi bir hava vardı. İşte bu durumdan, bir anda, kendimi ameliyat masasına geçmiş buldum.

Ancak, şunu önemle belirtmek isterim ki bütün bu anlattıklarım bir geziye çıkmışım da orada başımdan geçmiş şeyler gibi olmadı. Bununla birlikte o büyük sakinliğe ve derin sessizliğe dönme özlemlerim de yok değil..

NOT: İki buçuk kilometrelik yavaş ve hoş bir koşu sporundan henüz döndüm. Bahçemde oturdum, bu satırları yazıyorum. Başımın üzerinde bir çamın geniş dalları rüzgârda hafif hafif sallanıyor. Elele tutunmuş iki küçük çocuk, kendi alemlerine dalmış, sokaktan aşağı doğru yürüyor. Dünyaya dönmüş olduğum ve şu anda burada bulunduğum için mutluyum. Fakat, çok iyi biliyorum ki bu hârikulade güneş, rüzgâr, çiçekler, çocuklar ve sevgililer âlemi, bu kahredici kötülükler, çirkinlikler ve acılar âlemi uzak ve bilinmeyen yönlere gitmek için arasından geçmek zorunda olduğum gerçeklerden biridir. Şu an için ben dünyaya aitim, dünya da bana.

Victor D. Solov

6- Bugünkü harbe ait: Köye gazete gelmediğinden harbe ait haberleri şehre gidip gelenlerden öğrenirler. Kadınlar da onlardan öğrendiklerini ertesi gün birbirine anlatırlar.

7- Dedikodular: Kadınların hakkında en çok dedikodu yaptıkları konular şunlardır:

a- Köy ağası ve zenginler.

b- Evlenmeler,

c- Olağan ve olağanüstü olaylar,

d- Konuşmalar ve akrabalar.

8- Dertler: Kadınlar çektikleri zorlukları, gördükleri acıları birbirlerine anlatarak hafifler, daha doğrusu avunurlar. Bu zorluklar ve acılar günlük hayatlarında onları üzen çaresizliklerden, parasızlık pahalılık, hastalık ve manevi huzursuzluktan doğmaktadır. Mesela pahalılık dolayısiyle sıkıntı çeken bir kadın şöyle konuşuyordu: "Evlâdımın ayağında eski bir mintandan, bir yırtık dondan başka giyecek bir şeyi kalmadı. Herbirinde seksen sekiz yama var. Önümüz bayram hem de çocuk bayramı. Yine oğlumun ayağını sokacak bir pabucu yok; komşu Koca Mehmetin oğlu yeni pabuçlar giyiyor. Onun ayağında pırıl pırıl gördükçe ben de isterim diye çırpınıp duruyor. Yüreğim parçalanıyor, ama neyleyim? Almağa kalksam aç kalacağız. Her şey ateş pahasına, öte yandan büyük oğlana bir alalım dedik, öküzlerin başına patladı. Bakalım onların parası da düğün masrafını karşılar mı?"

Hasanoğlan çamaşırhanesi bir öğretim, eğitim ve yardımlaşma kurumudur. Küçük çocuklar çamaşır yıkama günü orada toplanır, görevlendirilirler. Beş yaşından aşağı olan çocuklar annesinin yanında ateşin başında bulunur, yedi sekiz yaşındakiler, ufak tefek çamaşırları soğuk suda durulamak, su taşımakla uğraşırlar. Daha büyük kızlarsa annelerine çamaşır ve çocuk yıkamada yardım ederler. Yedi sekiz yaşlarındaki erkek çocuklar da ocakların altındaki külü çekmek ocak yakmak için çalı çırpı ve tezek taşımakla uğraşırlar. Bu yaşlardan yukarı erkek çocuklar çamaşırhaneye giremezler.

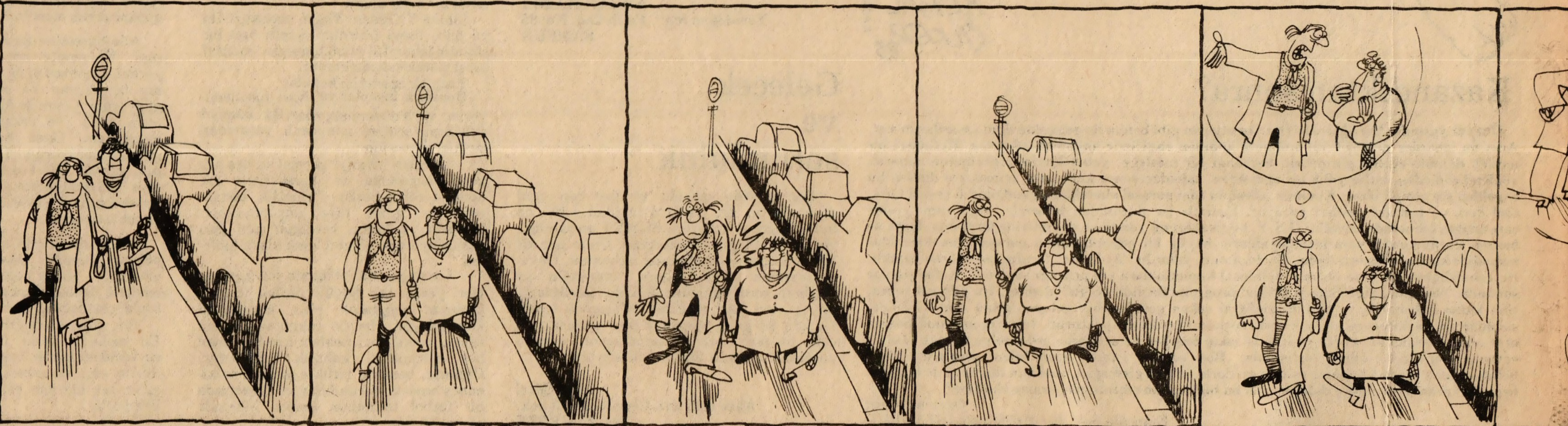
Çamaşırhane aynı zamanda kimsesizlere, hastalara zorda kalanlara, yardım kurumudur. Böyle ailelerin çamaşırları ve çocukları komşu kadınları tarafından yıkanır. Orada odunu, kili ve külü biten bir kimse her zaman yanındakilerden faydalanır. Hepsi seve seve yardımlaşırlar.

Hasanoğlanın, evlerinin çok temiz olmasına rağmen çamaşırhanesinde temizliğe pek dikkat edilmez. Şimdiye kadar hiç kimse çamaşırhaneyi kendiliğinden temizlememiştir. Girip çıkanı çok olduğu için herkes bunu birbirinden beklemektedir.

insancıklar

Claire Bretécher

Çev: Esen Çamurdan

EĞİTİM

Bir öğretmene mektuplar

DÜŞÜNMEYİ ÖĞRETMEK

EMİN ÖZDEMİR

İnsanın kendini eleştirmesi, özeleştiri yapması soylu bir davranıştır. Ne var ki çoğumuz yanaşmayız, daha doğrusu yanaşamayız buna. Özeleştiri kavramı gelişmemiştir bizde. Hep başkalarını çekiştirir, başkalarının eksikliklerini sayıp dökeriz de "ya ben? Ben nasıl davranıyorum?" sorusunu sormayız. Bu yönden sınıftaki davranışlarını, öğrencilerinle ilişkilerini zaman zaman ele alıp değerlendirmeni övülecek bir davranış sayıyorum. Bu değerlendirmede nesnel bir tutum takınıp takınmamak ayrı bir konu. Kaldı ki tam bir nesnellikten söz edilebilir mi işin içine değerlendirme girince? Önemli olan bu değil. İnsan öznel de davransa, nesnel de davransa eleştirel bir yaklaşımın içine giriyorsa, gözlerini kendisine çevirebiliyorsa önemli olan budur işte.

Diyorsun ki "Sevimli bir öğretmen olmadım, olamıyorum da. Çocukları bunaltıyorum. Neden, niçin, nasıl... gibi soruları sormadan edemiyorum. Bu da dersin akışını yavaşlatıyor; sık sık kesintiye uğruyor. Boşluklar doğuyor derste. O zaman da ben konuşmak zorunda kalıyorum. Oysa sen mi demiştin ne? İyi bir öğretmen konuşandan çok konuşturandır. Konuşma ve konuşturmayı ölçüt alırsak ben iyi bir öğretmen değilim."

Önce şurada anlaşalım. Kuşkusuz iyi bir öğretmenin niteliklerinden biri de öğrencilerinin düşünme güçlerini kamçılaması, onları konuşturmaya özendirmesidir. Ne ki duruma göre değişir bu. Öğrencilerin kafasında birtakım sorular çiçeklendirdikten sonra onları yanıtlayacak bir konuşma ayrı şey, bir dersi baştan aşağı kendi konuşmasıyla sürdürmek ayrı şey. Bunu birbirinden ayırmak gerek.

Eğitimciler de, öğretim yöntemleriyle ilgili kitaplar da öğrenmeyi bir tür etkinlik sayarlar. Edilgin durumdaki bir öğrenci öğrenme süreci içine girmiş sayılmaz. Gerçekte çok önemli bir noktaya parmak basmışsın. Sorular, öğrencileri bir bakıma düşünsel bir etkinlik içine sokar. Senin susku, boşluk dediğin böylesi bir düşünsel etkinliktir. İşte o etkinliği söze dönüştürme öğrenmeyi gerçekleştirip kolaylaştırır.

Kendi öğrencilerim üzerinde yaptığım bir deneyimi anlatayım sana. Öğrencilere bir düşünce yazısı okutmuş, sonra da o yazıda geçen birtakım anahtar kavramları çıkartmıştım. **Hümanizma, dogmatik düşünüş, önyargılı kafa, nesnellik, yargılayarak tat alma** türünden kavramlardı bunlar. Her kavramı, ikinci bir açıklama gerektirmeyecek biçimde tanımlayıp açıklamalarını istemiştim. Beklentimin tam tersine bir sonuç aldım. Verdiğim bu kavramların içeriğine inememiş, kabuğunu kırıp alımlayamamışlardı öğrenciler. Oysa bunlar seçilmiş öğrencilerdi. İletişim etkinliklerinin ağır bastığı bir yüksek okulu seçip gelmişlerdi. Puanları da ortanın üstündeydi. Böyleyken bir kavramı değişik bağlamlar içinde ele alma, açıklayıp tanımlama becerisini kazanmamışlardı. Böyle bir boşlukla gelmişlerdi liseden.

Biliyorsun, lise sözcüğü eski Yunancadan gelir. Sözcük anlamı ise eski Yunanlı bilgelerin, düşünürlerin çevrelerindeki kişilere düşünmeyi, tartışmayı öğrettikleri yer demektir. Şuraya getirmek istiyorum sözü: Lise öğretiminin başta işlevi öğrencilere düşünmeyi öğretmek olmalıdır. Bizde ise düşünmeyi öğretme yerine, birtakım düşünce kalıplar, bilgiler, düşünceler öğretilme yolu seçilmiştir. Öğrencilerin kafası hemen her alanla ilgili düşüncelerin, bilgilerin ayrı ayrı istif edildiği ya da yığıştırıldığı bir yer alarak düşünülmüştür. Öyle ki kafasının içinde bir yığın bilgi taşıyan ama o bilgileri nerede nasıl kullanabileceğini bilmeyen, bunu düşünemeyen insanlar yetiştirilmiştir.

Düşünme etkinliği ise kavramlardankavram üretmedir. Öğrenilen kavramlarla, bunların yeni bileşimleriyle yeni düşüncelere ulaşma işidir. Böyle bir beceriyi kazanmış kişi, birtakım düşünce kalıplarının içinde kalmaz; onları yan yana getirir, üst üste dizer, yığar, yıkar, aralarında yatay ve dikey bağıntılar kurar. Kısacası belleyimci, hazır bilgileri taşıyımcı bir kafa olmaktan çıkıp düşünce üreten yaratıcı bir kafa kimliğini kazanır.

Senin tutumunu yadırgamadığımı, onayladığımı söylerken bunu göz önünde tutuyorum. Öğrencilere hazır düşünce kalıplarını, salt birtakım kuru bilgileri aktarma yerine bunlar üzerinde onları düşündürmeye zorluyorsun, düşünmeyi, öğretmeye çalışıyorsun. Gerçek öğretmenlerden, işini seven ona coşkuyla sarılan öğretmenlerden beklenen bir tutumdur bu. Ancak bunu yaparken bir noktadan özellikle kaçınmamız gerekir. Öğrencileri birtakım kavramlar üzerinde düşündürürken o kavramlara kendi değer yargılarımızı, kendi eğilim ve yönsemelerimizi yüklememeliyiz. Bu kez de öğrencilerimizi kendimizin minik bir örneğini yapmaya çalışmış oluruz.

Söylemek bile gereksiz, iyi bir öğretmen öğrencilerini kendi düşünce kalıplarına göre eğitmez. Dünyaya kendi gözleriyle bakmalarını istemez. Tam tersine her öğrencinin kendi kanadıyla uçmasını, kendi düşün ve düş gücünü kullanmasını ister. Bana yazdıklarına dönersem sorularla öğrencilerini bunaltmana bir şey demeyeceğim. Ancak o sorular, öğrencileri belirli kalıplar içinde düşünmeye zorlamadıkça, kavramların kabuğunu kırmaya, onlardan yeni düşünceler üretmeye yönelttikçe yararlıdır. Böyle değil de kendi kalıplarınıza göre düşünmeyi öğretmeyi amaçlıyorsa zararlıdır elbette...

Bağımsız düşünmeyi öğretebiliyor muyuz? Bütün sorun bu soruda.

ANI

KIZ ARKADAŞ

SEVKET YÜCEL

OYUNLAR

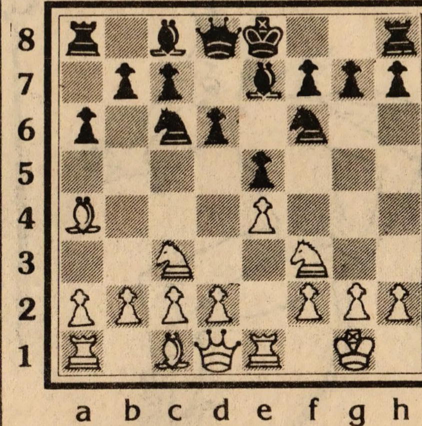
SATRANÇ

ZAVEN ÇİĞDEMOĞLU – VASFİ GÜÇER

Satranç'ta açılış ilkeleri

Satranç oyunu 3 bölümden oluşur: Açılış, oyun ortası ve oyun sonu. Açılış hamlelerinde oyuncular önce piyonlarını sonra hafif alet dediğimiz At ve Fillerini daha sonra da ağır taşlar olarak adlandırılan Kale ve Vezirlerini satranç alanında en etkili oldukları karelere yerleştirmeye çalışırlar. Bu arada korunması gereken Şah da küçük veya büyük Rok atılarak hem savunma ortamı yaratılıp hem de diğer taşların yollarını kesip ayakbağı olmaması sağlanır. Tüm aletlerin ve ağır taşların gelişimi tamamlanınca oyun ortasına geçilir. Ancak burada hamle sayısına göre bir geçiş anlaşılmamalıdır. Açılışın cinsine ve oyuncuların bilgisine göre 10-20 hamle arasında oyun ortasına geçildiği gibi açılış teorisinin derinlemesine incelenmiş açılışlarda daha sonra da geçilebilir.

Satranç taşlarının taktik ve stratejik oyun ortası manevraları oyuncuların analiz kabiliyetleri ve oyunu çözümlemeye götürüş teknikleri oranında oyun ortasından oyun sonuna doğru daha değişik bir geçiş izlenir. Sonuçta taşların önemli bir bölümü karşılıklı olarak kırışıldıktan (değişildikten) sonra, oyun sonunda oyuncuları oyunun en önemli bir diğer safhası beklemektedir. Oyun sonunda eğer o ana kadar eşitlik bozulamamışsa, galibiyet genellikle zor olmasına karşın bazı durumlarda imkansız gibi gözüken oyun sonları üstün oyun sonu teknikleriyle, bazen bir piyonun bir kare geride olmasıyla veya Şah'ın uygun bir manevrasıyla beraberlikten galibiyete ulaşılabilir. Oyunlar genellikle eğer taraflardan birinin üstünlüğü belirginleşmişse diğerinin oyunu terketmesiyle, eğer eşitlik varsa oyunculardan birinin beraberlik teklifinin diğer oyuncu tarafından kabul edilmesiyle sonuçlanır. "Mat" veya "Pat" genellikle satranç'a yeni başlayanların karşılaşmalarında görülür.

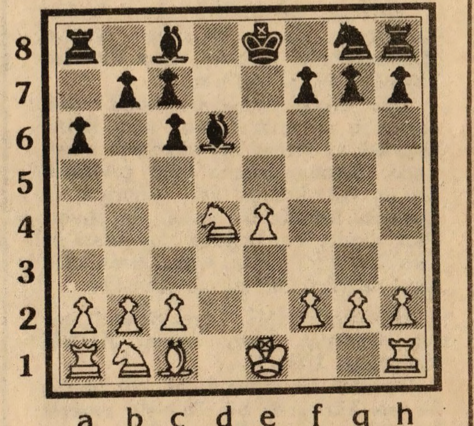
ÖRNEK AÇILIŞLAR

İspanyol Açılışı-Ruy Lopez

Adını İspanyol Büyük Usta'dan alan bu açılış en çok oynanan ve çeşitli devam yolları olan en geniş açılışlardan biridir. Başlıca ana açılış hamlelerini ve değişme varyantını aşağıdaki 2 diyagramda izleyebilirsiniz.

Diyagram 1.
1.e4 e5 2.Af3 Ac6 3. Fb5 a6 4.Fa4 Af6 5.O-O Fe7 6.Ke1 d6

Diyagram 2.
1.e4 e5 2.Af3 Ac6 3.Fb5 a6 4.Fxc6 dc6 5.d4 ed4 6.Vxd4 Vxd4 7.Axd4 Fd6

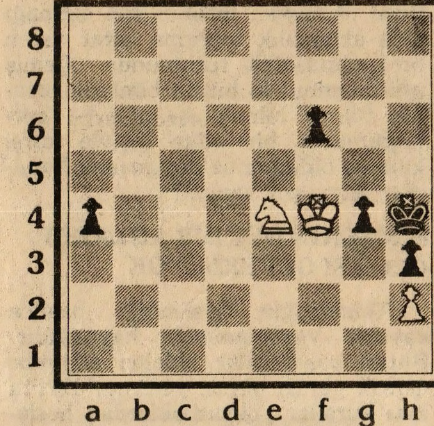

Satranç problemleri ve etütleri

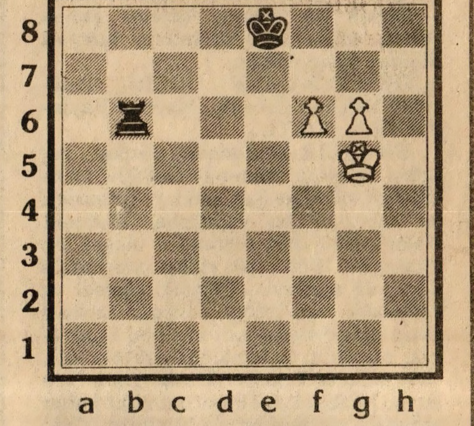
Satranç'ta problem yaratmak başlı başına bir sanattır. Problemist, satranç tahtası üzerine yerleştireceği her satranç taşı için gerekçe bulmak, problemin teması ve anafikri, anahtar hamle ve satranç tahtasındaki beyaz ve siyah taşlar arasındaki materyal dengeyi ve estetiği sağlamak zorundadır. Genel kural ise ilk hamlenin yani anahtar hamlenin herhangi bir taş alma veya Şah çekme hamlesi olmaması ve ilk hamleyi beyazların yapması şeklinde belirlenmiştir. Diğer hallerde problem değerinden çok şey kaybeder. Genellikle satranç problemleri "2 Hamlede Mat" ve "3 Hamlede Mat" şeklinde verilir, burada oyuna ilk hamleyi beyazlar yaparak girer ve son hamlede Şah çekip Mat yapması istenir.

Satranç etütleri ise hamle sınırı olmaksızın genellikle yine aynı problemlerde olduğu gibi beyazın ilk anahtar hamlesini yapmasıyla başlar, en iyi hamlelerle oyunu kesin bir kazanca yönlendirir. Bu gibi etütlerde başlıklar "Beyaz oynar kazanır" veya "Beyaz berabere yapar" şeklindedir.

Beyaz kazanır

Siyah kazanır

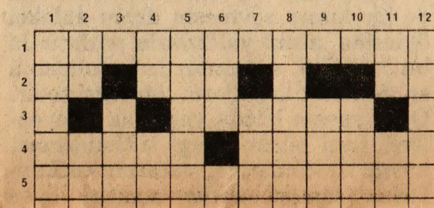

Etüt 1: Beyaz Oynar Kazanır!..
Etüt 2: Beyaz Oynar Siyah Kazanır!..
Bu etütte diğer bir ilginç nokta hamlenin siyahta olması durumudur. Aynı etüdü bir de şu başlıkla çözmeye çalışalım: Siyah Oynar Kazanır!..

BULMACA

NEVZAT ERKMEN

Çapraz bulmaca

Soldan Sağa

1. "Tzigane" - keman ve orkestra için konser rapsodisi - ile "Bolero" bale müziğinin bestecisi - 2 sözcük. 2. Bağışlama... Tersi: Yarar, kâr... "——— Traviata". 3. Tersi: Mekanikte bir

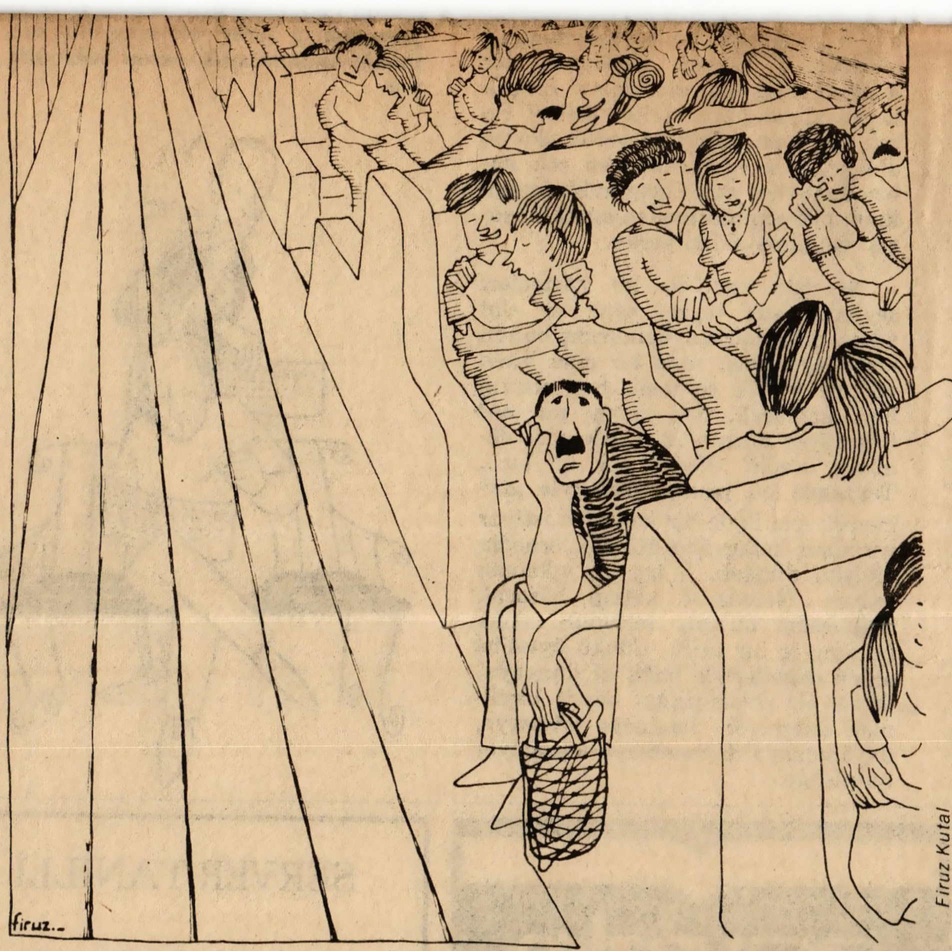
şak... Helvası ve topu da olur. 3. Kuşak - Osmanlıca - "Biz ol ——— -i kerim-i düde-i Osmanıyanız kim. - Kemal"... Dili, Hint-Avrupa dil ailesinden olan topluluk ya da kimse. 4. Tersine, soldan sağa 2'deki son sözcük eklenirse "Şarkı söyle!" anlamında bir buyruk olur... "Ferdinand ———" - "Büyülü Adadaki Barometre Yapımcısı" adlı komedyanın Viyanalı

(EMEKLİ ÖĞRETMEN)

Bir kış günüydü. Bir ortaokulda Türkçe öğretmeniydim. İkinci ders zili çalmıştı. Çantamı alarak üçüncü sınıflardan birine girdim. O ders saatinde bir yazma çalışması üzerinde durmaya kararlıydım. Tahtaya, "İNSAN, SEVGİ, UMUT" sözcüklerini yazdım. Öğrenciler, bu sözcüklerden diledikleri birini seçerek, o konu üzerinde düşündüklerini yazacaklardı. Biraz düşündükten sonra yazmaya başladılar.

Öğretmen kürsüsünün başındaydım. Orta sıralardan bir öğrenci yerinden yekinip kürsüye doğru ilerledi. Nedense çekingendi. Belli ki bir diyeceği vardı. Derken, yanıma yaklaştı. Yüzüne bakarak: "Bir şey mi diyeceksin oğlum?" dedim. Yüzünde, bakışlarında bir ürkeklik vardı. Biraz daha yaklaştı yanıma: "Öğretmenim," dedi, "biz sizi öğretmenden çok bir ağabey, bir baba sayıyoruz. Size bir şey diyeceğim ama, bilmem nasıl karşılarsınız?"

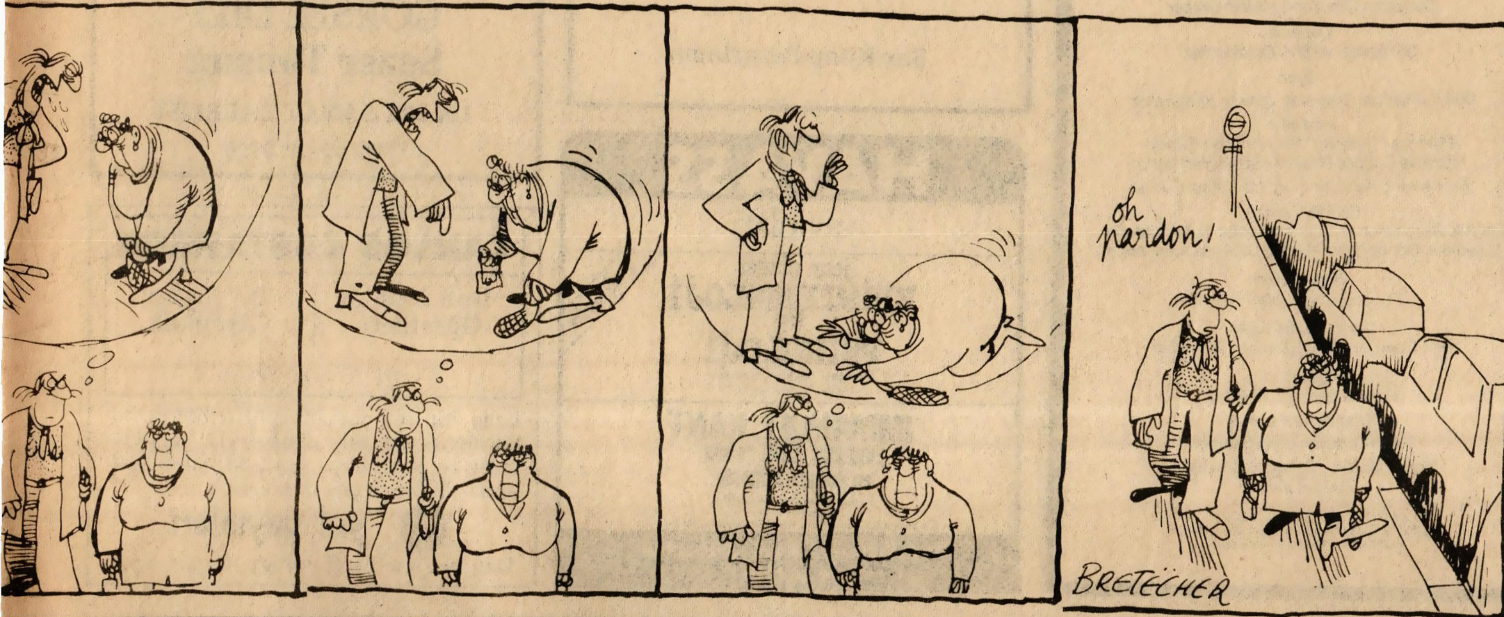
"Söyle oğlum" dedim, "ne diyeceksen çekinmeden söyle." Baktım, yanakları kızarmıştı. Olduğu yerde bir kararsızlık geçirdi. Sonra arkadaşlarının duyamayacağı bir sesle: "Öğretmenim, bizim sınıfta orta birden beri kız arkadaşımız yok. Bu nedenle ne çalışmalarımız düzenli oluyor, ne konuşmalarımız, ne de davranışlarımız. Giyinişlerimize bile özen göstermez olduk. Hiç yoktan birbirimizi kırıyoruz. Üstelik çoğunlukla cam kırma olayları bizim sınıfta oluyor. En çok gürültü gene bizim sınıftan çıkıyor. Sıraların üstüne çirkin yazılar yazıyorlar. Bir yandan da başarısız bir sınıf durumuna girdik. Kabalaştık. Vurdumduymaz olduk. Konuşmalarımız kırıcı oluyor. İncelikten yoksun kaldık. Herhalde bizim sınıfta da kız arkadaşlar olsa kendimize bir düzen verirdik. Hiç değilse biraz utanırdık onlardan. Sanırım, bu bizim ders çalışmalarımızı da etkilerdi. Ne olur öğretmenim; yanlış anlaşılmasın. Kızlar da bizim gibi insan. Üstelik onlar bizim arkadaşlarımız. Onlara karşı kötü düşünemeyiz. Bunu yalnız size anlatmak gereğini duydum öğretmenim," dedi.

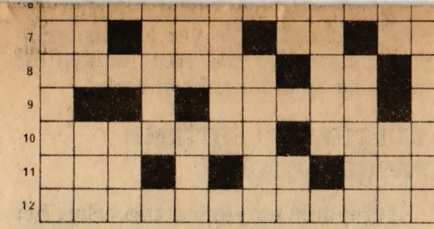
Öğrenciye teşekkür ettim. Derin derin düşündüm. Gerçekten de eğitim yönünden önemli bir konuyla karşı karşıya gelmiştim. O sınıfta, tek kız öğrenci yoktu. Bir yandan da kendi öğrenciliğimi anımsadım. Kız ve erkek arkadaşlığının toplumsal yaşamda ne denli önem taşıdığı belliydi. Konuyu okul müdürüne yansıttım. Öğrencilerde tertip, düzen, başarı ve kişilik gelişmesinin önemine değindim. Müdür ilkin razı olmadı; fakat sonradan önerimi haklı buldu. Bunun üzerine, o sınıfa başka şubelerden sekiz kız öğrenci verildi. Ondan sonra da, o sınıf üzerinde gözlemlerimi sürdürdüm.

Kısa zamanda olumlu, sevindirici görünümler çıktı ortaya. Sınıfın başarısı yükseldi. Hırçınlıklar, kabalıklar kalmadı. Karşılıklı saygı ve sorumluluklar büyüdü. Ayrıca o sınıfa giren öbür öğretmenler de öğrenciler üzerindeki olumlu değişikliklerden söz eder oldular.

Şimdi ne zaman okul ve sınıf konusunu düşünsem, ilkin yanıma yaklaşarak bana görüşlerini açıklayan o öğrencinin içtenlik dolu seslerini duyar gibi olurum.

...merkezin dolayında dönmekte bulunan bir cismin güç miktarıyla bu cismin merkeze olan uzaklık ölçüsünün çarpımı. 4. "Opus"un çoğulu ya da örneğin: Yukarıdan aşağıya 1... Tersi: İzmirli şair, yazar - "Vazo"yu "Gel Gör ki"yi yazdı - soyadı. 5. Bir ilkyaz ayı, sonra da bir yaz ayı - 2 sözcük. 6. Afganistan'ın kuzeydoğu bölgesindeki bir eyaletin adını taşıyan yakut - Türk edebiyatında "sevgilinin dudağı" bu yakuta benzetilmiştir. 7. Hayvanlara vurulan damga... Dibine ışık vermezmiş... Çıplak - Fransızcası... Tantal - simgesi. 8. Sual edildi... "Kapıları ölü, sağ / Bütün akrabaya kapalı / Bir ——— bulsak - Necatigil". 9. Daha iyisi olmayan - 2 sözcük. 10. Platon'un derslerini verdiği bahçenin adından gelen, kimi yüksek öğrenim kurumlarının günümüzdeki adı... Kamber'i çok arzulayan kadın. 11. Birleşik Arap Cumhuriyeti - uluslararası

kısaltma... "——— art" - 1960'tan itibaren uygulanıp gözü yanıltıcı şekillerle belirlenen resim üslübu... Toynakkabı. 12. "Dadaizm"in yaratıcısı ozan - 2 sözcük.

Yukarıdan Aşağıya

1. Giacomo önadlı İtalyan bestecinin dört perdelik bir operası - 2 sözcük. 2. Tersi: Haydn'ın "——— diyez minör - No. 45 Veda senfonisi"... Müzikte: Hafif, yumuşak yazarı. 5. Eşik, payitaht ya da İstanbul demekti... Doğu - Fransızcası. 6. "Yazma" yazarı şair, yazar - önadı... Sıkı fıkı arkadaş - Osmanlıca - "Refikim ———im ömrün derde dermanım... - Nesimi". 7. Tersi: Tane; tohum - Osmanlıca... U.S.S.R.'deki "U" harfiyle başlayan sözcüğün bütünü. 8. Kamer takviminin dokuzuncu ayı... Platinin simgesi. 9. Murcia ile Alicante arasında bir tren istasyonu. 10. Çoğunlukla yürüyüşe eşlik etmek için kullanılan müzik parçası... 1978'de "Türk Karikatür Sergisi"nin açıldığı Bulgaristan kenti. 11. "——— Paso - Texas"... Överek anlatma ve nitelemelerin - nuut - tekili... Arık, bitkin - Osmanlıca - "Çin-i zülfün perişan kalırdı dil-i ——— / Erişip bâd-i saba etmese negâh medet - Nef'i". 12. Bellini'nin "Uyurgezer Kız" adlı operasının İtalyancası.

Çifte — Çetrefil (Anakrostiş)

Bir başlamaya görün, Çifte-çetrefil hemen çifte-eğlenceye dönüşüverir.

NASIL ÇÖZECEKSİNİZ:

I. Önce aşağıda tanımları verilen sözcükleri bulmaya çalışın ve her bir harfi bir yatay çizgi üzerine gelecek biçimde yazın.

II. Sonra, çizgilerin altlarındaki sayılara göre, bu harfleri bulmacadaki aynı sayılı karelere aktarın. (Kara kareler, iki sözcük arasını gösterir. Bir satırın sonunda kara kare yoksa, bu sözcüğün alttaki satırın başına sarktığını gösterir.) Tanımları verilen sözcüklerin tümünü doğru olarak bulamazsanız, hiç üzülmeyin. Bulmacadaki kareler harflerle doldukça kimi sözcükler belirmeye başlayacaktır.

III. İşte o zaman bulmacadaki sözcüklerden yararlanarak tanımların karşılarındaki sözcükleri bulabilirsiniz. (Bulmacadaki karelerin sağ üst köşelerindeki harfler, tanımlar dizisindeki harf sırasını göstermektedir.)

IV. Bulmaca tamamlanınca, Mevlânâ'nın "İlâhi mânâlardan kangısına sürat idüp gittim ise, bir Türkmen kocamanının izini önümde buldum ve anı güzer (edemedim)" biçiminde büyük bir övgüyle sözünü ettiği bir şairin iki dizesini bulacaksınız.

			1 L	2 B	3 H	4 O	5 E	6 G	7 N
8 O	■	9 N	10 A	11 M	12 C	13 N	14 E	■	15 L
16 F	17 A	18 D	19 O	■	20 C	21 B	22 G	23 D	24 J
25 J	26 K	■	27 I	28 O	29 J	30 L	31 F	■	32 A
33 K	34 O	35 D	36 C	■	37 N	38 M	39 M	40 N	41 N
42 G	43 N	44 C	45 K	46 N	■	47 H	48 A	49 D	50 O
51 H	■	52 J	53 O	54 B	55 M	56 F	■	57 C	58 E
59 K	60 C	■	61 G	62 L	63 N	64 L	■	65 A	66 J
67 L	68 E	69 N	■	70 O	71 A	72 G	73 N		

Tanımlar	Sözcükleriniz
A. Aziz Nesin'in Harp Okulu'nu bitirdiği yıl ölen ABD'li "Mavi Rapsodi" bestecisinin önadı	32 48 10 17 65 71
B. "——— Marko Paşa" - Aziz Nesin'in çıkardığı bir derginin adı.	21 2 54
C. Aziz Nesin'in, kitapçılık ve fotoğrafçılık yaptıktan sonra, 1954'te takma adla öyküler yayımlamaya başladığı derginin adı.	20 36 12 60 57 44
D. At, aslan gibi kimi hayvanların ensesinde ya da boynunda bulunan uzun kıllar.	49 35 23 18
E. Aziz Nesin'in 1958'de yayımlanan bir öykü kitabının adındaki ikinci sözcük.	58 5 68 14
F. Aziz Nesin'in 1978'de yayımlanan bir romanının adındaki ilk sözcük.	31 16 56
G. Asıl adı Mehmet Nusret olan yazarımızın soyadı.	72 6 61 22 42
H. Bir zamanlar Yedigün dergisinde Vedia takma önadıyla aşk şiirleri yazan bir yazarımızın 1955'te yayımlanan bir öykü kitabının adındaki ilk sözcük.	3 51 47
I. Havada yüzde bir oranında bulunan, rengi, kokusu ve tadı olmayan bir elementin simgesi.	27
J. "Garson" soyadlı, İrlanda asıllı, 1908 doğumlu kadın sinema oyuncusunun önadı.	52 25 24 66 29
K. "Yunus sen toprak ol ——— yolunda ———ler menzili aşktan uludur".	26 45 33 59
L. Aziz Nesin'in Sabahattin Ali ile birlikte Marko Paşa'yı çıkardığı tarihten üç yıl önce ölen, ölmezden az önce A.B.D. yurttaşlığına geçen, "2. Piyano Konçertosu - Do Minör"ün bestecisi ünlü Rus piyanistinin önadı.	1 62 67 15 30 64
M. İslam kültürü benimsendikten sonra Türk dilinin yapısına uydurulmaya çalışılan "aruz" ölçüsüne karşın Türkçenin doğal ölçüsü.	11 55 39 38
N. Aziz Nesin'in 1965'te yayımlanan bir öykü kitabının 4 sözcüklü adının ikinci ve üçüncü sözcükleri.	7 13 40 69 43 73 63 46 37 41 9
O. "——— Arif Hikmet" - "Divan"ı, İbnülemin Mahmut Kemal tarafından bastırılan (1918) bu şairin, babasının valilik yaptığı "yer"li olduğunu belirten, lakabı.	28 53 34 70 8 19 50 4

(Çözümler 10. sayfada)

KISA KISA

'OSMANLI TARİHİ' YAZARLARI, M.Orhan Bayrak, Osmanlı Yayınevi, İst. 1982 - 248 s. 450 Lira.

Osmanlı tarihi üstüne yayını bulunan 276 yazarı eserleriyle birlikte sıralayan Bayrak, bu biyografi ve bibliyografi çalışmasına Osmanlı vakanüvislerini, vakanüvis tarihlerini ve elyazması kitapların bulunduğu kütüphaneleri de eklemiş. Tarih yazarlarının eserleri sıralanırken bu eserlerin —tarih dışı olsalar bile— eksiksiz verilmesine özen gösteriliyor. Ayrıca eserin kısaca konusu verilerek, diğer ayırdedici özellikleri ile yayın tarihi ve basımevlerinin adı belirtiliyor.

DRİNA KÖPRÜSÜ, Ivo Andriç (Çevirenler: Hasan Ali Ediz - Nuriye Müstakimoğlu) 11. bası, Altın Kitaplar Yayınevi, 391 s. 450 Lira.

1961 Nobel Armağanı sahibi Ivo Andriç'in en ünlü romanı olan **Drina Köprüsü** on birinci kez okurların karşısında. Kitabın başına ünlü çevirmen Hasan Ali Ediz'in Ivo Andriç'i ve eserlerini tanıtan bir yazısı yer alıyor. Türk okuru için dostluk duyguları ile dolu olan Andriç'in bu yapıtı insani olan herşeyle akrabalık kurma çabasıdır.

GÖÇ MEVSİMİ, Tayeb Salah (Çeviren: Özdemir İnce) roman, ADAM Yayıncılık, 126 s.

Tunuslu bir yazar Salah. Ve sanırız ilk kez Türkçe'de bir Tunuslu yazarla karşılaştırıyor bizi Özdemir İnce. Yazarın İngiltere'de BBC'de görevli olduğunu öğreniyoruz. Eserleri daha çok İngiltere'de yaygın. Jacques Bergue'nin irdeleyici bir önsöz yazması da yararlı olmuş.

Klasik bir üslupla kaleme alınan roman aydın bir Afrikalının bireysel dramını konu ediyor.

DEMOKRASİYE GEÇİŞ (1946-1950) Mahmut Goloğlu, Kaynak Yayınları 400 s. 700 TL.

Eski milletvekillerinden avukat, gazeteci ve yazar Mahmut Goloğlu 1946-1950 arasında gelişen olayları ayrıntıları ile anlatıyor bu yapıtında. Mahmut Goloğlu'nun dört bölümden oluşan bu kitabında 1946-1950 yılları arasındaki dört yıla ayırarak incelediği siyasal ve ekonomik yapı üstüne dönemin tarihsel akışı içinde değerlendirmelerini buluyoruz. Mahmut Goloğlu'nun (1915-1982), 1934 yılında Trabzon Halkevi'nde başlattığı tarih çalışmalarını ölümüne kadar aralıksız sürdürdüğünü biliyoruz. Ölümünden sonra yayımlanan bu son kitabının dışında MİLLİ MÜCADELE ve CUMHURİYET TARİHİ üzerine sekiz kitabı daha vardır.

VEDA TÖRENİ, J.P.Sartre'la Söyleşiler, Simone de Beauvoir (Çeviren: Nesrin Altınova-Beyhan Kayıhan), Varlık, 592 s. 500 Lira.

Sartre'ın son on yıllık yaşamını konu edinen bu kitapta ayrıca 1974 yılında Sartre'la yapılan söyleşiler de eklenmiş. İlk bölümde Sartre'ın ölümüne kadarki yaşamı tüm ayrıntıları ile anlatılırken, ikinci bölümde Simone de Beauvoir'in yazarla yaptığı ve felsefeden sanata çeşitli konuları kapsayan konuşmalara yer veriliyor.

AHLAKIN AHLAKSIZLIĞI VE CEYAR DESTANI

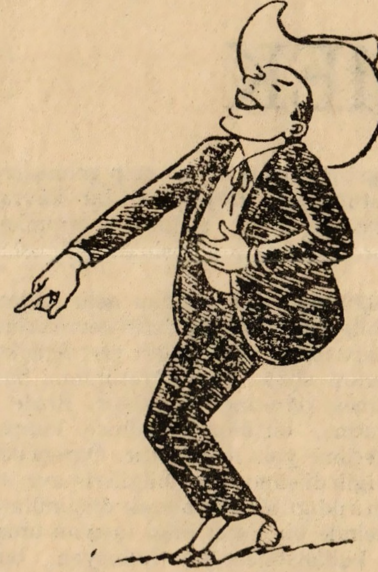
DALLASLI CEYAR DESTANI YAŞAMIMIZA ZORLA SOKULMUŞ BİR SAÇMALIĞI AYDINLATACAK YERDE BULANDIRIYOR.

KENDİ KENDİNE YETMEYEN KENDİ KENDİNE AYAKTA DURAMAYAN KENDİ KENDİNİN YOLCUSU YOL GÖSTERİCİSİ OLMAYAN İNSANIN SON SIĞINAĞI OLAN AHLAKÇILIK TOPLUMA ZARAR VEREN BİR TOPLUMSALLIK TUTUMUDUR

AFŞAR TİMUÇİN

Ahlakçılığın ahlaklılıkla her zaman çok iyi uyuşmadığı kesin. Öyle ahlakçı tutumlar vardır ki bize ahlaksızlığın ta kendisini duyurur. Zaten gerçek anlamda ahlak hiçbir zaman ahlakçı olmak istememiştir. Filozofların ahlakçılık çabası basit bir yol gösterme çabasıdır, ahlak görüşleri ortaya koymak ahlakçılıktan çok insan araştırmasıyla ilgilidir. Gerçek ahlakçılık başkalarının davranışlarına ahlak adına burnunu sokma anlamı taşır ki dedikoduculuk denilen şeyin temelini oluşturur. Ve her ahlakçı girişimin temelinde bir eksiklik, bir yaşamamışlık, bir zavallılık, bir kendini küçük görme duygusu yatmaktadır. Bütün alaycılıkları deşin -alaycılık ahlakçılığın en sefil biçimidir- altından ne biçim küçülmüşlükler çıkacaktır. Kendi kendine yetemeyen, kendi kendine ayakta duramayan, kendi kendinin yolcusu ve yol göstericisi olamayan insanın son sığınağı olan ahlakçılık topluma zarar veren bir toplumsallık tutumudur. Çemiş görünümündeki bütün bönlerin ortalığı bilmiş bilmiş süzdüklerini gördüğümüzde bir bilge kişiyle karşı karşıya olduğumuz duygusuna kapılmaz mıyız çok zaman?

KİMSENİN DÜZ BİR AHLAKÇI OLMASI GEREKMİYOR

Ahlakçılığın beslendiği başlıca kaynak yaşamamışlık kaynağıdır. Bütün başarısızlar ahlakçı adayıdır dersek yanlış olmaz sanırım. Bütün katı kurallar yoksunluklardan beslenir. Yaşamışın yumuşaklığı ahlakçılık dileklerine ters düşer. İki kişilik ilişkileri acımasızca yargılayanlar iki kişi olmanın sıcaklığına doğru dürüst varamamış insanlardır. Dünya ahlakçının gözünde iyiden iyiye biçimselleştirilmesi gereken bir dünya olur. Örneğin beni hiç kimse sevmedi sizi de hiç kimse sevmesin diyen ahlakçı öylesine insani yaldızlarla parlatır ki bu önerisini, sanırsınız insan olmanın en geçilmez koşullarını önermektedir. Oysa yaşam bütün yaşamak isteyenlere, yani bütün sevgi tutkunlarına, kavga tutkunlarına, yaratma tutkunlarına sonuna kadar açıktır, oysa

su olup çıkmıştır. Ahlakçılığın ya da daha doğrusu ahlaksızlığın nesnelleştirilmesi ya da yasallaştırılması anlamına gelen bu tür üretimler bugün dünyanın her yerinde ahlakı tehdit ediyor, gerçek anlamda ahlaklı insanları da kaygılara düşürüyor. Siyasetsizleştirme ya da edilginleştirme çabalarının kültürsüzleştirme programlarıyla uygulamaya konulduğu pek beter koşullarla karşı karşıyayız. Ahlakçılığı gerçek bir ahlaksızlık olarak yaşamımıza getirmeye, daha doğrusu en genel ölçülerde yaşamımıza yerleştirmeye and içmiş bir sanayi ve ticaret ortaklığının pençesindeyiz hepimiz.

"TÜH, TÜH..."

Dallas gibi, **Flamingo Yolu** gibi dizilerin bu tür üretimlere en yetkin örnekler olarak gösterilebileceğini biliyoruz. Bu gibi diziler uzun zamandır toplumumuzda ahlaklılık açısından değil de ahlakçılık açısından eleştirilmektedir. Bazı derin düşünenlere göre bu filmler düpedüz Amerikan sermayeci ortamının aile yaşamını, özellikle bu ortamın başlıca kişisi olan sermayeci babanın aile içindeki durumunu yansıtmaktadır. Bugün binbir sallan-

falan değiliz, bak adamların yaşayışına... yatıp kalkıp halimize şükredelim. Bu duygu kökleştikçe kökleşecek. Kahveye gidecek parası bile olmadığı için işten eve evden işe işleyen kocalarını biraz daha sevecek genç kadınlar. Analar Ceyarın anası gibi olmamakla övünecekler. Varsın, diyecek bir dede, kazanımız boş, tenceremiz bomboş olsun, karılarımızın kızlarımızın namusu yerinde kalsın da...

Dünyadaki hiçbir sermayecinin Ceyar'a ve yakınındakilere benzemediğini bilmek ayrı bir bilinç işidir. İki ayrı kentte dört fabrikası, şu kadar petrol kuyusu olan bir adam ne Ceyar gibi yaşayabilir ne Ceyar gibi düşünebilir.Onun gerçekte o sululukları etmeye ne vakti ne isteği vardır. Bir büyüme tutkusunun, bir yarışma dileğinin, bir ne olursa olsun elde etme manisinin peşine takılmıştır o. Ara sıra filmde görüldüğü gibi bir takım saçmalıklar yapıyorsa bu yalnızca bir kaçıştır ya da hatta bir rastlantıdır. Çünkü onun kafasında kadınlara ya da başka ucuz hergeleliklere ayıracak boş yerler yoktur. O artık uçsuz bucaksız bir yutma gücüdür, kendine karşın hatta böyledir, artık istese de kendini engelleyemez, ya kazanacak ya yokolacaktır, hem iktisadi anlamda hem ruhsal anlamda.

Ceyar gibi tipleri karşımıza çıkaranlar hem bizi sermayecilik üzerinde, sermayeci toplumların düzeni üzerinde bir güzel yanıltmış oluyorlar hem de bu arada ahlakçılık duygularımızı doyurarak bizi kültürsüzlüğe, boşluğa itmiş oluyorlar. Biz **Dallas**'ın günü ve saati geldimi iskemlemizi hemen televizyon alıcısının karşısına çekiveriyoruz. Binbir ahlakçı görünümünü iğreti bir biçimde sırtımıza geçirerek, tüh tühlerle, vah vahlarla başlıyoruz, belki de içimizde kalmış, belki de yaşamak isteyip de başkılar ya da

Önemli olan, insanın bir takım özel ilişkileri konu etmeyecek, hatta merak etmeyecek olgunluğa varmış olması. Gerçek ahlaklılık ve hatta gerçek ahlakçılık anahtar deliği meraklılığından kurtulduğumuz yerde başlıyor. Falanca filancayla ne yapıyor? Ne yaparsa yapsın, bize ne! O zaman ne Dallas denilen dizinin ne de benzerlerinin önemi kalacak. İnsanlığın insanlaştırılması onun alabildiğine nesnelleştirilmesi demek değil mi? Öyleyse her şeyden önce kendimizi başkalarının özel yaşamıyla ilgilenmemeye alıştırmalıyız. O zaman Ceyar denilen yapay kişinin, uydurma kişiliğin, hatta önemsiz yaratığın hiçbir eylemi bizi ilgilendirmemektedir.

"DALLASLI CEYAR DESTANI"

Gürkal Aylan'ın yazdığı **Dallaslı Ceyar Destanı**'nda da bu yanlış ahlakçılığın eleştirisini bulacağımı sandım ama olmadı. Sevgili Gürkal Aylan, konuyu herkeste yarattığı değişik heyecanlar açısından ele almış ve onu tam bir beyaz gülmeceye dönüştürmüş. "Dallas kaldırılsın diye —gazeteye mektup yazmakta olan— emekli öğretmen"in mektubunu yarıda bırakıp Dallas'ı izlemeye koyulması böyle bir eleştiri için yeterli mi? Ceyar için "o her ülkenin, her zamanın adamıdır" belirlemesinde bulunmak da gerçekliğin anlaşılması ve eleştirilmesi açısından çok şey getirmiyor. Çünkü her şeyden önce onun kim olduğunu bilmemiz gerekirdi, onun her yerde **bulunduğunu söylemek bizce çok birşey değil. "İşin** aslını zaman ortaya **çıkaracak"sa,** bize zamanın yargısını **beklemek** kalıyor. **Oysa tarihin yargıları bizim yargılarımızdan oluşmaktadır, tarihin yargılarından geride kalmak yani tarih nasıl olsa yargılayacak biz dalgamıza bakalım diye düşünmek her** şeyden önce tarihe inanmamaktır.

Gürkal Aylan'ın kendini konunun basitliğine kaptırıp "Kızım seni Ceyar'a vereyim mi?-İstemem babacığım istemem" diye kolaya kaçması da kolay anlaşılır bir şey değil. "Güzel, cana yakın-delişmen baldız-Kristin-bir zamanlar-eniştesinin koynunda-yatardı-şimdi-kara toprak altında-yatar". Bunları Gürkal Aylan dostumun şiir adına mı gülmece adına mı kaleme almış olduğunu anlamakta güçlük çekiyorum. Kitabı resimleyen usta çizgici Semih Poroy da kitabın havasına kaptırmış kendini, bulutlara memeler çizmiş, Babi'nin ağzına lastik meme vermiş, Baba Cak'ı köpek karısının tasmasına tutarak gezinmekte olan bir kör diye tanıtlamış...

Kısacası, Dallaslı Ceyar Destanı

Yirmidört yıllık bir gelenek: Varlık yıllığı-83

ABDÜLKADİR BULUT

Varlık Yıllığı 1983" her yılbaşında yayınlanan Varlık yıllıklarının yirmidördüncüsü oluyor. Yirmidört ışık yılı. Dile kolay. Yirmidört yıllık bir gelenek. Üstelik içeriğinden hiçbir şey yitirmeden okurlarını gönendiren bir gelenek. Yirmidört tane yaş halkası... Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nı saymazsak, kaç "yıllık" bu denli uzun ömürlü olabilmiş ve zamanında okurunun arayışını karşılamıştır? Dahası yayın dünyasındaki engelleri aşarak günümüze kadar gelmiş ve yoluna devam etmekte... Doğrusu imrenilecek ve saygıyla karşılanabilecek bir uğraş.

Geçen "yıllık"ta olduğu gibi, bu yıl da iç ve dış politik olayları **"1982'nin** genel başlığında topladığı yazısıyla Bahri Savcı irdelemiş. Tevfik Çavdar'ın **Sayılarla 'Türkiye 1982'** değerlendirmesi son yıllardaki en tutarlı inceleme ve araştırmalardan biri. Özellikle ülkemizin ekonomik, sosyal ve kültürel yapısını, çağın gelişimi içindeki yerini diğer ülkelerin durumlarıyla karşılaştırarak yansıtması, sergilemesi, gerek nedenleri ve gerekse sonuçları bakımından oldukça ilginç.

BAZI KAYGILAR

Yazıları öteden beri ilgiyle izlenen Emin Özdemir'in yılın çocuk yazını değerlendirmesi, geçen yıl yazdığı yazıyı aratmıyor. Ne ki, ve haklı olarak çocuk yazınının gelişim çizgisinde yatan endişeleri dile getirmekten geri de kalmıyor. "Çocuk yazını açısından 1982'yi ürünsüz bir yıl olarak nitelendirebiliriz" diyerek bu nitelemenin temelinde yatan olum-

FELSEFE YAZILARI, 5. kitap, Hazırlayan Selahattin Hilav, YAZKO Yayını, 182 s. 200 Lira.

Ülkemizin önde gelen felsefecilerini biraraya getiren kitap dizisinin beşincisinde Şerif Mardin ile Selahattin Hilav'ın tartışmalara yolaçabilecek yazıları yer almakta. Mardin, "Tabakalaşmanın Tarihsel Belirleyicileri" ana başlığı altında toplumsal bilinç olgusunu işlerken; S.Hilav, felsefenin başlangıcı konusundaki görüşlerini açıklıyor.

ŞAH KATI DÜŞLERİ - **Ömer Kayaoğlu / 135 s. 250 TL-**

Çeşitli dergi ve gazetelerde şiirleri yayımlanan Ömer Kayaoğlu'nun ŞAH KATI DÜŞLERİ, 1935-1979 yılları arasında yazılmış şiirlerden seçmeler yapılarak oluşturulmuş.

YENİ YÖNTEMLERLE GEBELİKTEN KORUNMA - Dr. İldeniz Kurtulan / Oda Yayınları, 1983, 139 s. 200 TL.

"Sözümüz herhangi bir nedenle fazla çocuk doğurmak istemeyen kadınlara, eşlere ve aileleredir..." diye başlıyor yazar. Yazın ve güzel sanatlar alanında da ürünler veren ve halen Kadın Hastalıkları ve Doğum uzmanı olarak çalışan Dr. İldeniz Kurtulan'ın, gebelikten korunma üzerine hazırladığı bu kitap, konusunun en son yeniliklerini içeriyor.

kimsenin düz bir ahlakçı olması gerekmemektedir. Ne var ki alışılamayan iç katılıklar öne çıkar ve kişi hiç istemese de ahlakçı kesiliverir.

KÜLTÜRSÜZLEŞTİRME PROGRAMLARI

Dünyanın en yaman tüccarları her şeyimizin ticaretini yapmak istedikleri gibi bu zavallılığımızın da ticaretini yapmak isteyeceklerdir. Eksikliklerinden ötürü ahlakçı ahlakçılıklarından ötürü dedikoducu kesilmiş insanlara mantarlı ve soslu dedikodu filmleri yapmak sanayii de çağımızda işte böyle gelişmiştir. Anahtar deliği meraklılarının bütün ahlakçı tutumları içinde anahtar deliği imgeleriyle memnun edilmesi konusu bugün dünya televizyonlarının başlıca konu-

DALLAS-TOTO	20	40	60	80	100
Ceyar - Klif Barns	1	1	1	1	1
Su Elin - Ceyar	0	2	0	2	2
[illegible] - Pam	1	1	2	C	1

... tı içinde varlığını sürdürmekte olan sermayeci düzenin nasıl cife bir düzen olduğunu görmek istiyorsaymışsınız, bu filmleri görmeliymişsiniz. Zaten bu düzenin ne mene düzen olduğu ara sıra gazetelerde çıkan yüz kızartıcı haberlerle de doğrulanmıyor muymuş? Falanca fabrikatörün karısını, tövbe estağfurullah, tüh tüh, bir başka fabrikatörün karısıyla yakalamamışlar mı? Gözünüz kör olmasın...

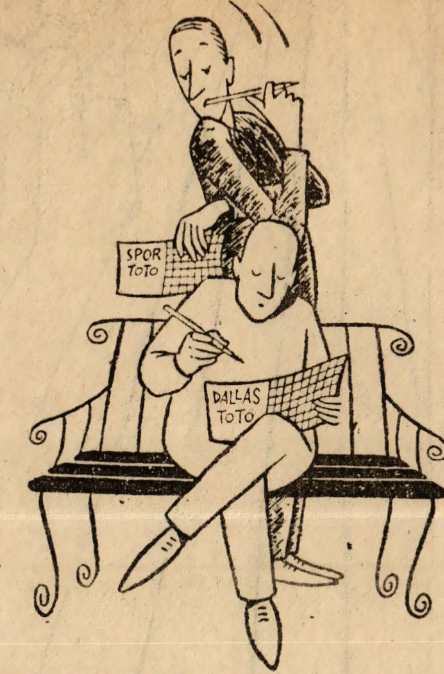
"CEYAR'IN ANASI..."

Ahlaksızlığın başlangıç noktası burasıdır. Çünkü bu filmlerin hiçbiri Amerika'daki ya da bir başka yerdeki sermayeci düzenin iç özelliklerini yansıtmıyor. Diyelim ki iki ayrı kentte dört fabrikası, ayrıca şu kadar petrol kuyusu olan bir sermayecinin kendini dağıtmışlığına ve hatta bu yolda kafayı üşütmüşlüğüne inandığımız zaman ne olacak biliyor musunuz? Sermayeciliğin tüm sakatlıklarını bu sulu heriflerin, iffete, aileye, sadakate hiç önem vermeyen bu ipini koparmışların yanlışlarına bağlayıp çıkacağız. Bütün bunlar şunu dedirtecek bize: oh, çok şükür milyarder

... başka şeyler nedeniyle yaşayamamış olduğumuz şeyleri görünmez bir anahtar deliğinden gözlemeye. En çok heyecanlandığımız yerler nereler? En çok heyecanlandığımız yerler elbette ahlakçılık duygularımızı en çok kabartan yerler, yani Ceyar'ın bir kadını kılını bile kıpırdatmadan ağına düşürüp yatağına aldığı yerler.

Ne işin var da bu saçmaları seyrediyorsun teyze, sana ne elin adamı onun karısını kandırmış bunun kızını ayartmış, sana bir olan biten var mı deseniz teyzemiz hop oturup hop kalkacak. Ne, bana mı ne? Görmüyor musun ne ahlaksızlık dönüyor orada? Olacak şey mi bu... Teyzemiz bu pisliği gözleriyle görmemek için ikide bir kalkmak istiyor yerinden, kalkıp işini görmek, örneğin dikişini dikmek, bulaşığını yıkamak istiyor. Neredeyse kalkıp basacak düğmesine bu pis kutunun. Ama basamıyor bir türlü. Çünkü öylesine ahlak değerleriyle bağlı ki dünyaya, örnek bir ahlaksızlığın peşini bırakmak istemiyor. İstemeye istemeye, dayanamaya dayanamaya katlanıyor bu pisliğe...

... yaşamımıza zorla sokulmuş bir saçmalığı aydınlatacak yerde bulandırıyor.

... suzlukları şöyle vurguluyor Özdemir: "Kağıt, basım ve baskı giderleri, kitap fiyatlarındaki sürekli artış gibi özdeksel koşulların yanı sıra başka etkenlerden de söz edilebilir. Eski yıllarda yayımlanmış kimi kitaplar için soruşturmalar açıldı, satıştan kaldırma kararları alındı."

İLGİ ÇEKİCİ BİR SORUŞTURMA

Bu yılın toplu soruşturmasının soruları ve bu sorulara E-Batur, S-İleri, Kemal Özer, Zeyyat Selimoğlu, Ülkü Tamer, Tuncer Uçarol ve Tomris Uyar'ın verdikleri karşılıklar, yıllığın içeriğine yeni boyutlar kazandırmış. Yeni boyutlar diyorum çünkü, işin içinde sorulara karşılık verenlerin yıl içinde yayımlanan şiir, öykü, deneme ve roman türlerinden örnekler isteniyor, üstelik gerekçeleriyle birlikte. Bu hoş birşey doğrusu. Bu tür konulara ilerki yıllıklarda da rastlamayı dileyelim.

Yıllık'ın **şiir** değerlendirmesini M.Uyguner, **deneme, eleştiri** ve **incelemeyi** K.Ertop, **Roman**, Öykü'yü H.B.Kahraman, **karikatür** F.Kırcalı, **plastik sanatlar** A.Turani, **müzik** Selmi Andak, **sinema** A.Dorsay, **tiyatro** Hayati Asılyazıcı, **Resmi Gazete**'de ve **Anayasa'da** sanat ve kültür Tuncer Uçarol, **TRT** S.Bulak, **olaylar-ölümler** bölümünü Muzaffer Çeliker ve **1982'nin kitaplarını** da Öksel Göçmen hazırlamış.

YURT YAYINLARI

1. METE TUNÇAY
TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE TEK PARTİ YÖNETİMİ'NİN KURULMASI (1923 - 1931)

2. ZAFER TOPRAK
TÜRKİYE'DE "MİLLİ İKTİSAT" (1908 - 1918)

3. ÇAĞLAR KEYDER
DÜNYA EKONOMİSİ İÇİNDE TÜRKİYE (1923 - 1929)

4. YAHYA S. TEZEL
CUMHURİYET DÖNEMİNİN İKTİSADİ TARİHİ (1923 - 1950)

ANKARA DAĞITIM :
YURT DAĞITIM, Esat Cad. No : 44 Küçükesat - ANK.
TEL : 25 25 95 – 25 08 37

İSTANBUL DAĞITIM :
YADA DAĞITIM, Dr. Şevki Bey Sok. No : 6
Divanyolu - İSTANBUL
TEL : 20 74 72 – 77 29 22

EGE DAĞITIM :
DATİC DAĞITIM TİC. ve SAN. A.Ş.,
452. Sok. No : 5 Konak - İZMİR
TEL : 13 87 86 – 13 28 38

somut

İlk 26 sayısı
İki bölümde ciltlendi.

1.inci cilt - 1/12 sayılar
"YENİ YAZARLAR ÖZEL SAYISI"
ile birlikte.
. . .
2.nci cilt - 13/26 sayılar
"12 MART HİKÂYELERİ ÖZEL SAYISI"
ile birlikte.
Her bir cild 1000.- TL.dır.
P.K. 14 - ÜSKÜDAR adresinden
ödemeli istenir.

SERVER TANİLLİ
yüzyılların gerçeği ve mirası
İNSANLIK TARİHİNE GİRİŞ
1
İLK ÇAĞ
YAKINDA KİTAPÇILARDA

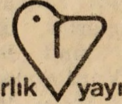
yazko çeviri

11. sayısı çıktı
BU SAYIDA
Şiir
Sapho, Paul Eluard, Octavio Paz
Öykü
Kuyu / *Reinaldo Arenas*
Dünyanın Omuzunda / *Alain Gerber*
Deneme
Şiir Sanatı ve Şiir / *Octavio Paz*
Oyun
Deli ile Rahibe / *Stanislav Ignacy Witkiewicz*
İnceleme
Polonya Tiyatrosu Üstüne / *Oben Güney*
Müzik ve Çağdaş Resim / *Werner Haftmann*
Yazınsal İncelemelerin Üç Yönü / *André Jolles*
Estetik Yazıları
Estetik Gelişmeler ve "Estetik Yazıları" / *Aziz Çalışlar*
Estetiksel Göstergenin Niteliği / *Mikhail Krapçenko*
Çeviri Üstüne
G.G. Marquez, Şahin Kaygun
Çeviri Konuşmaları
Ferit Edgü'yle Çeviri Üzerine / *Selim İleri*
Dil Yazıları
Roland Barthes, M.Rifat
Kitaplar ve Yazarlar
Fatih Özgüven, Engin Ardıç
Kemal Özyurt, Serdar R.Kırkoğlu
Milan Kundera

YAZKO ÇEVİRİ: *160 sayfa, 200 lira*
ABONE KOŞULLARI: *6 aylık 600, 1 yıllık 1200 lira*
YAZKO P.K. 442 Sirkeci - İstanbul

SERVER TANİLLİ
devlet ve demokrasi
•
uygarlık tarihi
Say Kitap Pazarlama

HAVASS yayınları
jean piaget
EPİSTEMOLOJİ ve PSİKOLOJİ
Türkçesi: Seçkin Cılızoğlu
I Hamur Kağıtla 200 TL
2. Baskı
IMMANUEL KANT
EVRENSEL DOĞA TARİHİ ve GÖKLER KURAMI
Türkçesi: Seçkin Cılızoğlu
(Türkiye'de ilk kez)
I. Hamur Kağıtla 300 TL · III. Hamur Kağıtla 200 TL
Posta Kutusu 55 Teşvikiye/İstanbul
Tel. 46 13 19

Refika Taner - Asım Bezirci
SEÇME ROMANLAR
(Yazarları, özetleri, kaynaklar)
genişletilmiş baskı
350 lira

Varlık yayınları

ELEŞTİRİLER
Osman Zeki Çakoloz
•
SANATIN GÖRSEL DİLİ
Sezer Tansuğ
URART SANAT GALERİSİ
TELEFON: 48 03 26

CARLOS CASTANEDA
Don Juan'ın Öğretileri | Bir Başka Gerçeklik
Çeviri: Nevzat Erkmen
Ünlü bir bilimadamının Kızılderili büyücülerin gizemli dünyasıyla karşılaşması, toplumbilimsel araştırmanın akılalmaz bir serüvene dönüşmesi...
yol yayınları
Dağıtım: GeDa, Cemmay, Özgür, Say,

Memet Fuat "Çağını Görebilmek" adlı kitabını anlatıyor:

"YAZINCA HER ŞEYİN DÜZELECEĞİNE İNANMAK NE GÜZEL!.."

"Benim özlediğim geniş bir açı, ama çağın dışından değil, ta içinden."

Yaklaşık yirmi yıldır kitap yayımlamayan Memet Fuat'ın Çağını Görebilmek adıyla topladığı yazıları haklı bir ilgiyle karşılandı. Bu saptamadan yola çıkan dergimiz SOMUT, kitabı hakkında sayın Memet Fuat'ın görüşlerine başvurdu, kitabın içeriğine ilişkin hazırlanan sorulara verilen yanıtları aşağıda bulacaksınız.

ÖNER CİRAVOĞLU

Çağını Görebilmek adlı yapıtınız, bir bütün olarak, sanatın gücünü, yüce duyarlık alanları yaratabildiğini gösterdiği kadar, sanatın çile içinde de debelenebileceğine ilgileri çekiyor. Bu konuda söylenmesi gereken daha neler var sizce?

Önce bu sorunuza neden olan yazıları gözden geçirip alıntılar yapalım.

"Güçlü Kılan" başlıklı yazıdan:

"Sanatçının gücü işinden geliyor. İşinin insanları duymak, insanları sezmek, insanlarda yeşermek oluşundan... Tepeden bakanların, yönetenlerin, yol gösterenlerin karşısına, insanlardan yükselen bir sıcaklık, bir buğün gibi çıkıyor... Eli kolu ayağı gibi insanların, sıcaklığı, buğusu, bir parçası olarak..." (ss. 128-129)

"Sanatçıya Güvenmek" başlıklı yazıdan :

"Sanatçıya güvenmeyen, sanatçının kurallar, anlayışlar, politikalar üzerine yükselebilme gücünü göremeyen kişiler, sanat konusunda konuşur ya da yazarken ister istemez yanılacaklardır." (s.97)

"Sanatın Öncülüğü" başlıklı yazıdan:

"Soy sanatçı, büyük sanatçı hiçbir zaman politikanın ardından gitmiyor. Bu ardından gidişe bir süre katlansa bile, insanla insanın, insanla doğanın, insanla toplumun çatışmaları üzerine eğilmenin getirdiği sezinlemelerle, politikayı aşmaya, politikaya öncülük etmeye yöneliyor." (s.86)

Görüldüğü gibi, bu alıntılarda ben hep "sanatçı" diyorum, ama kitabın "bir bütün olarak" sizde yarattığı izlenim, sorunuzu "sanat" diye sormanıza yol açmış. Buna sevindim. Yazılarımda sürekli yer alan bir konu "sanatın gücü, yüce duyarlık alanları" yaratabilmesi. Sanatçının bu gücü nereden edindiğini de yukardaki alıntılar belirtiyor. "İnsanları duymak, insanları sezmek, insanlarda yeşermek." Ya da başka bir söyleyiş: "İnsanla insanın, insanla doğanın, insanla toplumun çatışmaları üzerine eğilmenin getirdiği sezinlemelerle..." Evet, sanatçının insan olarak gizemsel bir üstünlüğü bulunması değil, "işi"dir bende ona böylesine büyük bir güven uyandıran. Sanatçı insanların bir kesişme noktası, "sayısız etkilerin doluşup eridiği bir pota"dır. (s.112) Bunu bireyin çoğullaşması, ya da toplumsallaşması diye deyimleyebiliriz.

Sorunuzda bir de, "Sanatın çile içinde de debelenebileceğine.." diyorsunuz. Buna da alıntılar yapalım.

"Aç Kalmalı Sanatçı Ölmeli" başlıklı yazıdan :

"Aç kalmıyorsa, ölmüyorsa, kendisini istemeyenlerin, kendisine yer göstermeyenlerin çevresinde dönenip sıkışacak bir yer arıyor demektir. Pazarlık ediyor, anlaşıyor demektir. Uşak isteyen politikaların, erdemsizliği erdem diye öne süren, insanları insanlara, ulusları uluslara düşman eden politikaların arasında... En güzel, en yüce düşüncelerin, ülkülerin ticaretini yapan, kârını bölüşen insanların, insancıkların, insanımsıların arasında...

"(...) Yeri yok sanatçının bu düzende. Bir çözüm bulsa da, o çözümün elinde kalacak sanatçı, o çözüme tutsak olacak. Kat kat ayrılmış insanların arasında kendisine sıkışacak bir yer ararken **toplumsal ben**'e hiçbir zaman ulaşamayacak. (...)

"İnsan insanın karşısında yer aldığı kadar güzellikten söz edilemez... İnsanı insanın yanına koymaya ise duyguların, düşüncelerin gücü yetmiyor...

"Politikaların gerginliğinde serpilen toplumlar gereğinden fazla insan olanlara yer ayırmıyor çağımızda... Ama... ya sanatçı insanca davranışların pazarlığına girişince...

"Aç kalmalı sanatçı ölmeli diyorum." (ss.65, 67-68)

"Tam Düşünürken Vurdular" başlıklı yazıdan :

"Ama yalnız ahlak mı kafalarımızdaki sansürün nedeni? Çeşidi var! Örnekse bağlandığınız düşünceye, tuttuğunuz yana karşı görünen gerçekleri söylememeli, yazmamalısınız. Düşmanlarınız sizden yana olanlara (yani size) karşı kullanır sonra onları. Kafanızdaki sansür Machiavelli ustalığıyla işleyecek! Eleştiriye inanmayanların, eleştirinin itici, yüceltici gücünü anlamayanların büyük bir kolaylıkla kafalara yerleştirdikleri korkunç sansür! Siz yalnız övgüler düzeceksiniz kendinize, kötü yanlarınızı nasıl olsa düşmanlarınız söyler! Acınası gerçeği yirminci yüzyılın!..

"Beğenmeyecek, kötülükleri görecek, ama susacaksınız, daha dahası, güzel diyecek, iyi diyecek, yalan söyleyerek o kötülükleri örteceksiniz... Sonuna kadar gerilmiş politikaların başka bir tutuma yönelmesi, yönelmesi değil, göz yumması bile beklenemez sanırım. İşte bu noktada sanatın yolu ayrılıyor, sanatçının politikası bambaşka bir sözcüğü gerekli kılıyor. 'Politika' sözcüğü çok yetersiz onun politikacılığını anlatmaya. Hiçbir toplumda sanatçı yöneticilerle geçinemiyorsa, kafasının içindeki sansürlere karşı korkunç bir duyarlığı olmasından, onlarla bir türlü uzlaşamamasından. Sanatçı hep tedirgin, hep öfkeli, hep kıpır kıpır... Kendini bırakmış, dünyadan elini ayağını çekmiş bir kişi değilse... Sanatçı hep acılar içinde..." (ss.100-101)

Sorunuza neden olan, ya da şöyle diyelim, sorunuzu oluşturan yazılardan yaptığımız bu alıntılar açıkça gösteriyor ki, söylenmesi gereken şeyler sanatı da, sanatçıyı da çok aşmaktadır. "Yalanlı, alçak, kara bir çağ" yaşıyor dünyamız. İnsanlığın bu çağı bir an önce geride bırakmasını, en büyük acıları duyarak özleyenlerin sanatçılar olması doğaldır.

Başka ne söylenebilir! Söyleyebileceklerimi 1960'larda söylemişim. Bugün o yazıları okurken ürperiyorum: Yazınca her şeyin düzeleceğine inanmak ne güzel bir düş!..

"Çağına dıştan bakmayı sağlayacak bir uzaklığa ulaşmanın, o geniş açıya varmanın tek yolu başka bir çağda yaşamaktır, sanırım!" diyorsunuz. Belirli bir dünya görüşüne yaslanmanın yetmeyeceğini, ona sanatın engin hoşgörü kokusu da sinmelidir mi demek istiyorsunuz?.."

Bu tümceyi "Çağını Görebilmek" başlıklı yazıdan almışsınız. Yazının başlığı okurları yanlış düşüncelere götürmesin diye yapılmış bir açıklama. Sağlıklı bir dünya görüşü de edinse, bu dünya görüşüne, sizin deyiminizle, "Sanatın engin hoşgörü kokusu" nu da sindirse, insanın çağına dıştan bakamayacağına, gelecek kuşakların açısına erişemeyeceğine inanıyorum. Onu belirtmeye çalışmıştım.

Benim özlediğim, "Bütüne yönelen bir bakış, geniş bir açı, ama çağın dışından değil, ta içinden..." (S.102)

Bunu sağlayacak olan ise, yazımda da belirttiğim gibi, bilgi, kültür, ama en önemlisi "aldatılmamak"tır.

Sanırım şu alıntı o yazıda ne demek istediğimi özetleyebilir:

"Gazeteler, dergiler, radyolar, televizyonlar..."

"Belki de dünya tarihinin hiçbir çağında böylesine ustaca, böylesine güçlü yalan söylenmedi!.. Yalan en önemli silah bilinmedi!..

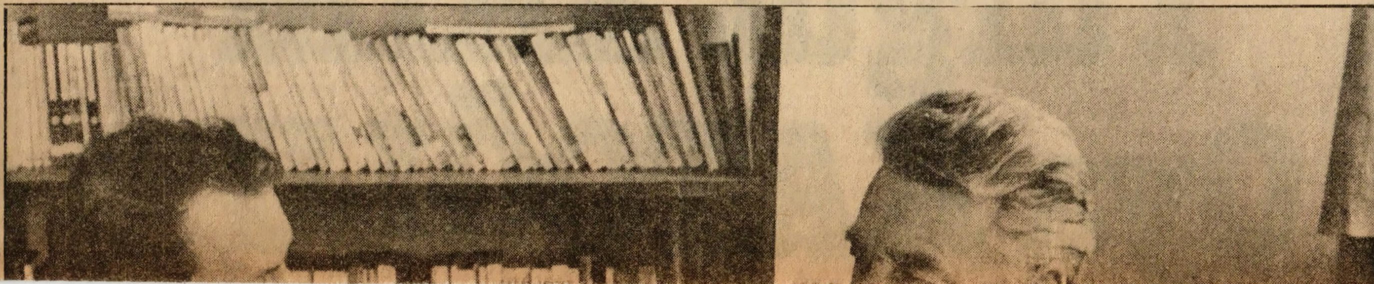
"Onun için de çağını görebilmekten uzaklaştıkça uzaklaşıyoruz." (S. 103)

KOOPERATİFLEŞMEYİ ÖNERMEK "İLERİYİ GÖRMEK" DEĞİLDİ

1967 yılında yazdığınız bir yazıda (ki bu kitabınızda da var) bir yayın kooperatifi kurulması gereğini vurgulayan öngörünüz sanırım birkaç yıldan beri gerçekleşmiş bulunuyor.

Evet, buna çok seviniyorum. Sözünü ettiğiniz yazı Ocak 1967'de "Yeni Dergi"de yayımlanmıştı. Yayıncılığımızın o yıllardaki görünümü ele alınıp çözüm olarak yazarlarla çevirmenlerin bir yayın kooperatifi kurmaları öneriliyordu. Bunu, "öngörmek" (ileriyi görmek) diye değil, yeryüzünde olanları anlamaya çalışmak, başka ülkelerdeki deneylerden yararlanmak diye nitelemek daha doğru olur.

Yazko beni çıkarılacak edebiyat dergisini yönetmeye çağırdığı zaman, Cağaloğlu'nun bunaltıcı yayın ortamından kaçıp spora sığınmış durumdaydım. Bir kooperatif söz konusu olmasaydı, sanırım, o çok sevdiğim, kendimi kaptırıp gittiğim alandan kolay kolay geri dönmezdim. Kooperatiflerin sayıca çoğalmaları da umut verici bir görünüm çizdi. Yalnız şu günlerde bir kaygım var: Yayın kooperatiflerinin, parasal güçsüzlükler, dağıtımcıların yarattığı darboğazlar yüzünden, yazarların özlediği yayın hızına uzak kalmış

Yılların biriktirdiği deneyim: "Çağını Görebilmek"

SEYYİT NEZİR

Ülkemizde edebiyat eleştirisinin asıl Ataç'la birlikte bağımsız bir tür olarak yaygınlaştığı ve kendini kabul ettirdiği düşünülürse, güçlü bir eleştiri geleneğimizin olmadığı sanılabilir. Oysa, edebiyat tarihçiliğiyle eleştiriyi birlikte yürütenleri kapsam dışında tutsak bile, edebiyatımızın son otuz yılında eleştiri yaygın ve etkin bir tür durumuna geldiği ortadadır. Özellikle, 1950'lerde ve Ataç'ın bütün egemenliğine karşın işini bilen eleştirmenlerin birbiri ardısıra edebiyatımızda kendilerine yer yaptıkları ve böylece eleştirimizin de gelenekleşmeye başladığı görmezden gelinemez. Her ne kadar güçlü izleyicileri henüz yetişmemişse de, Memet Fuat, Asım Bezirci gibi eleştirmenlerimizin, edebiyat eleştirimizi Ataç'ın bıraktığı yerden daha ileri noktalara ve yeni yetişeceklere temel oluşturacak yöntem birikimiyle götürmüş olmaları, bu gelenekleşmenin somut belirtisidir.

Memet Fuat ve Asım Bezirci'nin, gerek Ataç'ın yöntemi karşısında, gerekse genel olarak eleştiri yöntemleri konusunda benzeşen yönleri kadar ayrılan yönleri de bulunmakla birlikte, eleştirimizin bulunduğu düzeydeki payları - bence- birbirini bütünleyici niteliktedir. Başta şiir olmak üzere, son yirmi yılda, edebiyatımızı yönlendirebilmiş bir eleştiriden söz edilecekse, bu eleştiride en önemli payın; bu, hem uyumlu, hem karşıt ikiliye ait olduğu da vurgulanmak gerekecektir. Kendilerinden hiç de az şey öğrenmediğim bu iki eleştirmenin yalnızca karşıt ya da uyumlu yönleriyle yanyana konulması; ya da birinin işlevinin küçümsenmesi, kanımca, eleştiriden beklediğimiz görevler konusunda eksik kalmış değerlendirmelerle yüzyüze bırakacaktır bizi. Bu nedenle, öteden beri, Asım Bezirci gibi, Memet Fuat'ın da yazılarının bir kitap bütünlüğü içinde toplanması -umarım- edebiyat severlerin ilgiyle beklediği bir olaydı.

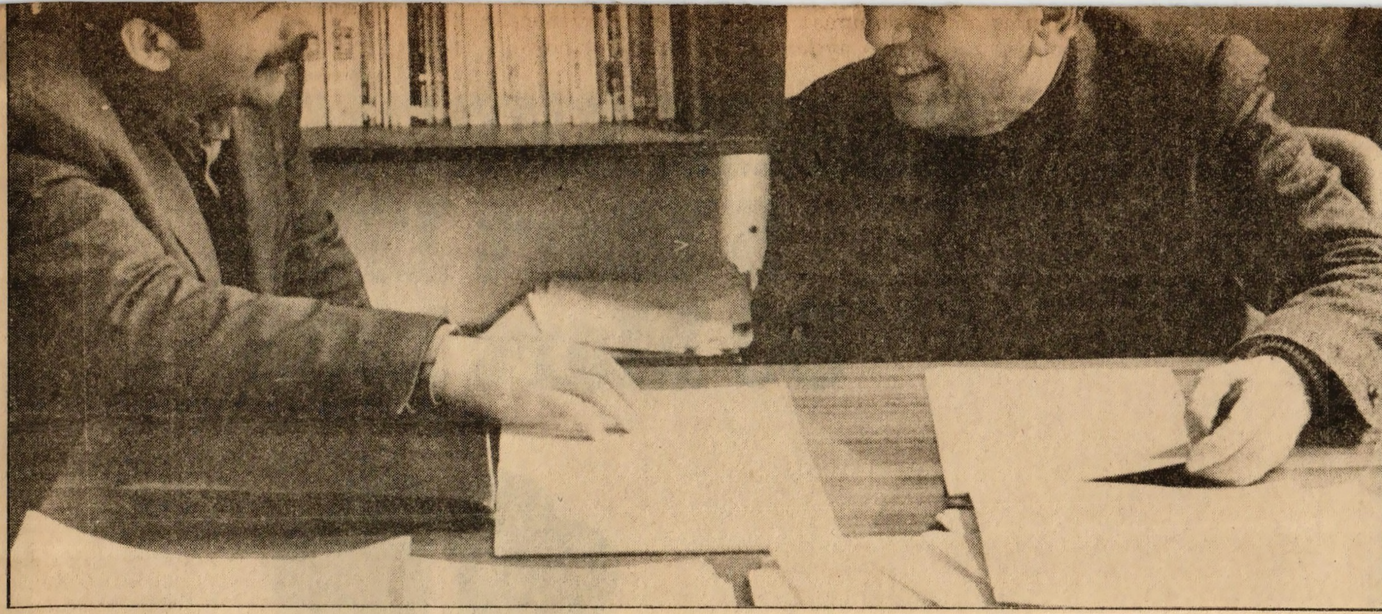
Memet Fuat'ın **Düşünceye Saygı**'sını edinme olanağı bulanlar, yıllardır, bir dönemin şiir tartışmalarına sağlıklı bir yorum getirebilmek için tekrar tekrar okudular. Onun düz ve yalın söyleyişi seçerek, en çetrefil sorunları birkaç sayfa içinde aydınlık düşüncelerle sergileyişine imrenenler, hem düşüncelerini, hem de anlatışının vardığı yeni noktaları daha yakından görebilmek isteğiyle yazı ve kitaplarını sürekli beklediler. Daha önemlisi, edebiyatımızın bugünü ve geleceği üzerine sağlıklı şeyler düşünebilmek ve doğru sorularla karşı karşıya gelebilmek için onun tavrını öğrenmek gereğini duydular, tutumunu aradılar. **Çağını Görebilmek**, işte bu nedenlerle, ilgiyle karşılanan bir yapıt oldu.

Gerçekten Memet Fuat, yargılardan çok soruların, çözümlemelerin adamıdır. Onun, yargıda bulunmaktan uzak durması, herhangi bir olayı çeşitli yönleri ve seçenekleriyle ortaya koyma, sergilemeden yana olması, çoğu kez kaçamak davranmak biçiminde yorumlanmıştır. Oysa, yazıları bütünlüklü

yük Thomas Mann'ın dediği gibi, Pound'u ilkin vatan haini ve faşizmin suç ortağı olarak yargılayıp cezalandıran, ama estetik değerini görmezden gelemeyerek sonra da ödüllendiren aynı Amerika'dır. "Ezra Pound faşist olmayıp da komünist olsaydı" jürinin kendisine ödül vereceği kuşkuludur! İyi ama aynı şey Memet Fuat için söylenebilir mi? Pound'unkinin karşıtı olan bir sanatçı, düşünsel saldırılara uğradığında Memet Fuat'ın onu bütün yönleriyle sergileyeceği ve sanatçı yönünü savunacağı kuşkulu mudur? "Aragon'u ülkemiz okuruna tanıtmak için benzeri bir çaba harcamış mıdır?" Yazıların bütünlüklü olarak değerlendirme sabır ve yürekliliği gösterilirse, buna, "evet" denecektir. Memet Fuat, daha çoğunu yapmış ve yapacak bir yazardır. Sanırım, Yevtuçenko üzerinde yazdığı yazı, bu soruların karşılığı olacaktır. (agy., s.104). Gerek bu yazısında, gerekse bütün ötekilerde Memet Fuat'ın doğru bildiği şey, **sanat eseri karşısında yanlışa düşmemektir**. Bunun yolu ise, onu, **önce sanatsal niteliğiyle, sonra da bildirisiyle irdelemek ve değerlendirmektir**. Birinin gözden kaçırılması, hem sanatçı, hem de incelemeci açısından eksikliktir.

Ancak Memet Fuat'ı, hemen tüm yazılarında bir polemik adamı olarak görmekteyiz. Uzun incelemelerden uzak kalma eğilimi ağır basıyor. Polemik, onun eleştiri anlayışının belirgin özelliği. Bu nedenle, öznellikten kaçmak yerine, zaman zaman, pek öyle kanıtlamaya uğraşmadan kendi görüşlerini dile getirmekle yetiniyor. Bu konuda son derece cüretli davranıyor. Böyle olmakla birlikte, yazıları, hem kendi içlerinde, hem de edebiyatımız karşısındaki görevleri açısından sağlıklı ve tutarlı bir yapı kurmaktan uzak kalmıyor. Yalın ve savaşan gerçekçiliğin ilkelerini kuramsal düzeyde koymak yerine, doğrudan uyguluyor. Polemiğin, doğruları göstermede güçlü bir araç olduğunun bilincindedir. Kültür birikiminin getirdiği derin sezgi gücüyle, ilk bakışta sığ ve basit görünen, ama son derece uzun erimli ve ışık tutucu saptamalarla okura alttan alta yön vermeyi, ders vermeye tercih ediyor.

Memet Fuat'ın en önemli özelliği, eleştirmen olarak yaptıklarını önemsemeyişi, sanatçıların yakınma ve suçlamalarına aldırmaksızın doğruları söylemeyi sürdürüşü, durmadan sanatçıyı önde tutuşudur: "Aldatılmamanın duyarlığa kaldığı çağlarda sanat adamının bir öncülüğü olacak elbette, karanlıklar içinde bir yol göstericiliği, çok yönlü bir başkaldırışı, direnircesine bir söz dinlemezliği..." (agy., s.103) Gerçekten sanatçının sorumluluğu, çağı ve gelecek çağlar karşısındaki işlevi, öbür aydınlarınkinden daha farklı olmak gerekir. Ancak bu öncülüğün, kendini toplumun, okurun üstünde görmek, sanatçıya bir üstünlük tanınmasını istemek anlamını taşımadığı, tam tersine toplumun içinde ve onun bir kesiti olarak yaşamanın sonucu olduğu görmezden gelinemez. Memet Fuat'a göre, en yoğun günlerde "bütün umutların sanatçılara bağlanması" (s.200) da bu yüzdendir. Ancak, buradaki "bütün umutlar" sözüne takılmamak elde değil. Umutları-

Memet Fuat, arkadaşımız Oner Ciravoğlu ile

Foto : Nazım Timuroğlu

bulunmaları...

"ÖZNEL ELEŞTİRİ" GÜCÜ

Kitaptaki yazılarınızda adına "İlancılık" dediğiniz bir sanatçı tutumu var, buna "vitrin yaratmak" da denebilir. Sanırım dünyanın her yerinde böyleleri var. Onları nasıl tanıyabiliriz, sağlıklı olanlarından nasıl ayırabiliriz?..

Türkiye'de yazarların yayın işlerini üstlenen "ajans"lar çok az, ayrıca pek etkin de değiller. İlancılık işini kötü sanatçılar gibi, iyi sanatçılar da kendileri üstlenmek zorunda kalıyorlar. Kimi çaktırmadan, alttan alta yapıyor, kimi amatörce, ama açık açık yapıyor, kimi eş dost desteğiyle de olsa, profesyonellere taş çıkartırcasına yapıyor, kimi de yayınevi kurup yapıtlarını kendi yayımlıyor.

İlancılık yapanlar yalnızca kötü sanatçılar olmadığına göre, ilancıları tanımak bir şeyi değiştirmez. İyi sanatçılarla kötü sanatçıları ayırmanın yolu, bu iş için gerekli "öznel eleştiri" gücünü edinmektir.

olarak okunduğunda, öteden beri, belli bir tavrın ilkeli ve tutarlı bir savunucusu olduğu görülecektir. Memet Fuat, her şeyden önce edebiyatın, sanatın yanındadır. Ona göre, "önce sözü edilen şeyin sanat olması gerekir. Sanat niteliğine ulaşabilmiş bir yapıt hangi anlayışa girerse girsin başarılıdır." (**Çağını Görebilmek**, s.187) Bu sözlerine bakarak Memet Fuat'ın biçimi öze yeğleyen tutucu bir yazar olup olmadığı sorusu akla gelebilir. Ne var ki, ele alınan bir yapıt için en önce bu kuralın getirilmesinden daha doğal ne olabilir? Ardından şunu söylüyor Memet Fuat: "Benim özlediğim sanatçı, düşünceyi öne almış, bir dünya görüşüne ermiş sanatçıdır. (...) Politika dışı, kendi içine kapalı, dünyadan elini ayağını çekmiş sanatçı değil. (...) Ne var ki ben böylesini özlüyorum diye, her sanatçıyı bu ölçülere vuracak kadar da uzağında durmuyorum sanat sorunlarının..." (agy., 189) Burada, yazarın, "politika dışı kalmaktan" ne anladığı sorulabilir. Yazının tümü okunduğunda, bunun, güncel etkinlikten uzak kalmak anlamına geldiği görülecektir...

Memet Fuat'ın Ezra Pound üzerine yazdıklarını da bu bağlamda almak gerekir:

Yani sanatçı, önce sanat eylemiyle ele alınmalı, tartılmalı, değeri biçilmelidir. Bünı yitirmekten söz eden sanatçıların topluma umut kaynağı olamayacakları açık değil mi? Ya da yanlış umutlar peşinde olmanın zararlarından söz edilemez mi? Kaldı ki, sanatçıya umut veren, onun gücünü bileyen bir nesnel gerçeklik yok mu?

Memet Fuat, "Sanat-Politika İlişkisi" adlı yazısında bu soruna daha bir yakından eğiliyor. Ama genel olarak belirlemelerine katıldığım bu yazıdaki şu düşünce bana göre çelişkili: "Sanatçının bağımsızlık, özgürlük istemesi, 'politika dışı kalmak' istediği anlamına gelmez." (s.186) Konu üzerindeki başka yazılarında bağlanma gönüllülüğünü saygıyla karşıladığını belirten yazarın, bağımsızlık ve özgürlükten bu kez neyi tanımladığını anlamak biraz güç. Gönüllü bağlanmak ve özgürlük istemek! Doğrusu üzerinde daha geniş durulması ve kesin bir açıklık getirilmesi gereken kavramlar... Yazardan, günümüzün pek çok sorunu gibi, bu sorun da üzerine eğilmeyi bekliyor.

Memet Fuat'ın kitabını okurken, her yazıdan sonra şunu söylemekten kendimizi alamıyoruz: "Yazdıkları gerçekleşen bir yazar olmak! Bir eleştirmenden çok romancıya vergi bir seziş gücü gerektirmiyor mu?" Ama onda, bir eleştirmenin saptayıcılığı kadar, "Sanatçının öncü kişiliği" de var.

HAFTANIN KİTAPLARI

ROMAN

Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi, James Joyce (Çev: Murat Belge), Birikim yayını, 239 S. 300 Lira
Tonio Kroger- Tristan, Thomas Mann, (Çev: Fatih Özgüven), Birikim yayını, 125 s.175 Lira.
Martı (2. Basım), Richard Bach, SAY Yayını, 91 s. 150 Lira.
Kıyılar Durunca, Afşar Timuçin, YAZKO , 176 s. 180 Lira.
Bedoş (2. basım), Kemal Bilbaşar, YAZKO, 216 s. 200 Lira.
İlk Uyanış, J. P. Sartre (Çev: Necmettin Arıkan - Engin Sunar), 341 s. 400 Lira
Sidharta (2. basım), Herman Hesse (Çev: M. Yılmaz Öner), E Yayınları, 200 Lira
Tatlı Betüş, Aziz Nesin, ADAM Yayıncılık, 327, s. 450 Lira.

ŞİİR

Tüm Şiirleri, Ömer Faruk Toprak, ADAM Yayıncılık, 357 s. 650 Lira.

ÖYKÜ

Gecede, Leyla Erbil, ADAM Yayıncılık, 86 s. 175 Lira.

İNCELEME/ARAŞTIRMA/DENEME:

Esintiler '82, Zeynep Oral, Gür Yayınları, 119 s. 120 Lira.
Aydınımız - İnsanımız- Devletimiz, Erol Toy, 234 s. 250 Lira.
Vergi Uyuşmazlıkları ve İdari Uyuşmazlıklar, Osman Selim Kocahanoğlu, 352 s. 800 Lira.
Vergi Suçları, Vergi Cezaları ve Kurtulma Yolları, O.S. Kocahanoğlu, 575 s. 1500 Lira.
Yuva mı Mal mı, Cengiz Bektaş, YAZKO, 100 s. 120 Lira.
Çağdaş Diyalektiğin Kaynağı Hegel, (2. basım), Atilla Tokatlı, YAZKO 140 s. 150 Lira.
1640 İngiliz Devrimi, Christopher Hill, (Çev: Neyyir Kalaycıoğlu), KAYNAK Yayını, 88 s. 180 Lira.
Tarihte Bireyin Rolü, G. V. Plehanov (Çev: İbrahim Altınsay) KAYNAK Yayını, 100 s.200 Lira.
Kadın Sağlığı, Dr. Neil Lauresen- Steven Whitney (Çev: Alpaslan Berktay) 488 s. 550 Lira ALTIN Kitaplar,

OYUN:

Oyunlar 2, F. G. Lorca (Çev: Memet Fuat - Can Yücel - Tarık Okyay) ADAM Yayıncılık, 216 s. 275 Lira.
Deli İbrahim, A. Turan Oflazoğlu, ADAM Yayıncılık, 134 s. 250 Lira.
Tanrılar ve İnsanlar, Orhan Asena, ADAM Yayıncılık, 230 s. 400 Lira.

ÇOCUK:

Beyaz Balina, Herman Melville (Çev: Raşid Kerim), ÖRGÜN Yayınlar, 152 s. 225 Lira.

KIRSAL KESİM ROMANCISI AYTMATOV VE "GÜN UZAR YÜZYIL OLUR"

"Büyük bir bozkır insanı Aytmatov; duyan, duyuran bir anlatımcı..."

TALIP APAYDIN

Çağdaş Sovyet romancısı Cengiz Aytmatov Türk okurlarının yakından tanıdığı, sevdiği bir yazar. "Cemile", "Toprak Ana", "Beyaz Gemi", "Elveda Gülsarı"... gibi yapıtları geniş bir okuyucu kitlesi tarafından sevilerek okundu ve üst üste baskılar yaptı. Ortaasya bozkırlarının ve Türk asıllı çalışan, üreten insanların duygulu bir yazarı Cengiz Aytmatov. Bu son romanı da yaratıcı olgunluğunun başarılı bir örneği olarak önümüzde.

Sarı Özek bozkırında ıssız bir tren istasyonunda geçiyor olay. Boranlı durağında tam 44 yıl emek vermiş birinin, Kazangap'ın ölümü ve cenaze töreni boyunca yer yer gerilere gidilerek, geleceğe çevrilerek dolanıp açımlanıyor. Kazangap'ın iş arkadaşı Yedigey, romanın baş kişisi İşini namus bilmiş, kaya gibi sağlam, onurlu, dürüst biri. Bir bozkır insanı.

Kazangap'ın kentte okuyup oralarda çalışan, yarı aydın kaldıkları için yozlaşan, silikleşen çocukları, oğlu Sabitcan, kızı Ayaza ve damadı cenazeye çağrılıyorlar. Geliyorlar ama bir başka havadalar. İşlerini çabuk bitirip, babalarını istasyonun bir kıyıcığına gömüp hemen kente dönmek istiyorlar. Yedigey "hayır, diyor. Kazangap bunca hizmeti olan bir insan. Onu Ana-Beyit gömütlüğüne götüreceğiz, geleneklerimize uygun bir törenle gömeceğiz." Ana-Beyit gömütlüğü Boranlı durağına otuz km. uzakta. Ora hakkında çok eskilerden gelen bir bozkır söylencesi var. Aytmatov arada onu veriyor. Bozkır kültürünü enine boyuna derleyip incelediği anlaşılıyor.

Aytmatov bu yapıtında alışılanın dışında yeni bir roman tekniği deniyor. Sarı Özek kırında Boranlı istasyonuna yakın bir uzay merkezi var. Cenaze törenine çıkılacağı gün oradan havaya bir füze fırlatılıyor. Arkasında koyu dumanlar bırakarak bir ateş külçesi halinde göğe yükselişini Boranlılar da görüyorlar. Aytmatov bu olayı geleceğe çevrik bir kurgu-roman biçiminde geliştiriyor ve asıl romanla birlikte iç içe yürütüyor. Sovyet-Amerikan işbirliği ile gerçekleştirilen, her iki taraftan aynı yetkilerle görevlendirilmiş iki uzay adamının başka bir yıldız sisteminde Orman-Göğüs adında çok yüksek uygarlık düzeyine erişmiş bir gezegene gidişlerini ve onların okyanustaki bir gemiden izlenişlerini anlatıyor. Televizyon dizilerinde izlediğimiz kurgu-filmleri andırır ama onlardan çok daha inandırıcı, akla yatkın bir öykü geliştiriyor. Toplumcu-gerçekçi romanla birlikte kurgu-romanı atbaşı yürütüyor.

Bir küçük istasyonda yaşam boyu çalışan, görev yapan sekiz-on kişilik insan topluluğun, işçilerin, kadınların, memurların, doğanın ve yalnızlığın getirdiği zorluklara karşı savaşımlarını sayfalar boyunca ilgiyle koğuşturuyoruz. Büyük bir bozkır ozanı Aytmatov, çalışan insanın dostu ve duyan, duyuran bir anlatımcı. Kimi çevrelerde küçümsenmek istenen kırsal kesimin ve kırsal kesim insanının romancısı. Toplumcu bir gözle toplumun temelini oluşturan üretici insana bakıyor, ona güveniyor, onu yüceltiyor. Bu görüşteki yazına büyük katkılar getiriyor.

Gün Uzar Yüzyıl Olur, Cengiz Aytmatov, roman, CEM Yayınevi.

"Balkan halkbiliminde Türk etkileri"

ETEM ÜTÜK

Kültür ve Turizm Bakanlığı Ulusal Folklor Araştırma Dairesi'nce düzenlenen Uluslararası Türk Folklor Kongresi'nin ikincisi Bursa'da toplandı. Kongrede okunan "Balkan Halkbiliminde Türk Etkileri" başlıklı bildirinin ayrı basımında Türker Acaroğlu Balkanlı ulusların folklorundaki Türk etkilerini inceliyor. Acaroğlu, Balkan Yarımadası'nın coğrafi konumundan söz ederek başladığı bildirisinde daha sonra şöyle diyor: **"Ortada somut bir gerçek var: Türk egemenliğinden önce de, sonra da bu Balkan ulusları arasında ruhsal bir takım halk gülmecesini de içeren söylenceler, masallar, öyküler, inançlarla boş inançlar, doğaüstü dünya, halk tiyatrosunu da kapsayan halk oyunları, halk müziği, bilmecelerle bulmacalar, düş yorumları, halk şiirleriyle türküleri, atasözleri ve deyimler, sözcükler vb. gibi biçiminde belirlenen varsıl bir halk sanatının büyük bir birlik ve ortaklık göstermesi, insanda şaşırtıcı, olağanüstü bir izlenim bırakır."** (S.1)

İşte Türker Acaroğlu, sözü edilen bildirisinde, uluslar arasında halk bilim alanında bu benzerlikleri, özellikle bunlardaki Türk motif ve etkilerini incelemektedir. Yine bu bildirisinde Türkçe ve Rumca kökenli çok sayıda atasözü ve deyimin öteki Balkan dillerine, özgün biçimlerinin hemen hemen harfi harfine ya da önemsiz kimi sözcük değişiklikleriyle çevrilmiş olduğunu; Arap, Fars, Ermeni kökenli atasözlerinin birçoğu Balkanlar'a Türklerle birlikte geldiğini; bundan daha ilginç bir olayın da, Asya'nın Hindistan, Çin, hatta Japonya gibi Uzak Doğu ülkeleri halkbiliminde kimi atasözlerinin de bulunabildiğini, bunların da Türk göç yolları ile geldiğini saptamış bulunmaktadır.

Acaroğlu, Büyük Atatürk'ün bundan 50 yıl önce, Ankara'da toplanan Balkan Antlaşması Konferansı delegelerine Kamutay (TBMM) kürsüsünden Fransızca olarak şöyle seslendiğini de bildirmektedir:

"Balkan milletleri, içtimai ve siyasi, ne çehre arzederlerse etsinler, onların Orta Asya'dan gelmiş, aynı kandan, yakın soylardan müşterek cetleri olduğunu unutmamak lâzımdır. Karadeniz şimal ve cenup yollarıyla binlerce seneler deniz dalgaları gibi birbiri ardınca gelip Balkanlar'da yerleşmiş olan insan kitleleri, başka başka adlar taşımış olmalarına rağmen, hakikatte bir tek beşikten çıkan ve damarlarında aynı kan deveran eden kardeş kavimlerden başka bir şey değildirler. (S: 3)

Acaroğlu bundan sonra sırasıyla Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan Halkbilimleri'ndeki Türk etkilerini incelemektedir.

yazko edebiyat

29. sayısı çıktı

BU SAYIDA

Şiirleriyle

İlhan Berk, Sabahattin Kudret Aksal
Arif Damar, Şükran Kurdakul, Turgut Uyar
Edip Cansever, Yılmaz Gruda, Sait Maden
Cengiz Bektaş, Özdemir İnce, Metin Demirtaş
Uğur Önal, Abdülkadir Bulut, İsmail Uyaroğlu
Adnan Azar, Turgay Fişekçi, Suat Vardal, Adnan Özer

Öyküleriyle

Muzaffer İzgü, Demir Özlü, Tomris Uyar
Ayşe Kulin

Yazılarıyla

Akşit Göktürk, Kemal Sülker, Memet Fuat
Uğur Kökden, Ahmet Oktay, Selim İleri
Raif Özben, Hülya Öztürk, Hasan Mercan
Benian Kalafatoğlu

Kitap Tanıtma Yazılarıyla

Atilla Birkiye, Seyyit Nezir, Muzaffer Uyguner
Turgay Kantürk, Sennur Sezer, Esen Çamurdan
Ahmet Oktay

YAZKO EDEBIYAT 152 sayfa, 150 lira
ABONE KOŞULLARI 6 aylık 900, yıllık 1800 lira
YAZKO P.K. 442, Sirkeci-İstanbul

SANAT ÇİZELGESİ

HAFTANIN KÜLTÜR VE SANAT OLAYLARI

DEVLET TİYATROLARI

İSTANBUL

"GILGAMEŞ" (Orhan Asena)/AKM Büyük Salon/II Mart Cm: 20.30
"İKİ EFENDİNİN UŞAĞI"/AKM Büyük Salon/4 Mart Cm: 20.30 ve 6 Mart Pz: 18.30
"KIRMIZI PABUÇLAR"/AKM Oda Tiy./5 Mart Ctsi. ve 6 Mart Pz: 11.00
"KÜL KEDİSİ" (Çocuk Oyunu)/AKM Büyük Salon/6 Mart Pz: 14.00
"ROSMERSHOLM"/AKM Oda Tiy./Ctsi, Pz: 15.00,Sl, Çrş: 18.30

ANKARA

"CİN OYUNU"/Oda Tiy./Ctsi. ve Pazar
"GÖRÜŞME-KUTLAMA-ÇAĞIRI"/Altındağ Tiy/Ctsi. ve Pazar
"İMPARATORUN İKİ OĞLU"/Küçük Tiy./Ctsi. ve Pazar
"ÖNEMLİ ADAM"/Yeni Sahne/Ctsi. ve Pazar
"YA DEVLET BAŞA-YA KUZGUN LEŞE"/Büyük Tiy./Pazar: 20.00

ŞEHİR TİYATROLARI

"AVANAK" (George Feydeau)/Tepebaşı Ş.Tiy./Cm:21.00, Ctsi, Pz: 15.30-19.00
"ÇİL HOROZ" (Oktay Rıfat)/Harbiye Ş.Tiy./Çrş, Prş: 21.00, Pz: 15.30-19.00
"DÜN NEREDEYDİNİZ" (Necati Cumalı)/Harbiye Ş.Tiy./Cm: 21.00, Ctsi: 15.30-19.00
"İKİ KOVA SU" (Çocuk Oyunu)/Fatih Ş.Tiy./Çrş: 14.30, Ctsi: 11.00
"KRALIN KISRAĞI" (Jean Conolle)/Üsküdar Ş.Tiy./Cm: 21.00, Ctsi: 15.30-19.00
"MÜRAİ" (Molier)/Üsküdar Ş.Tiy./Çrş, Prş: 21.00, Pz: 15.30-19.00
"SEVGİLERİN EN GÜZELİ" (E.de Litibbo)/Fatih Ş.Tiy./Çrş, Prş: 21.00 Pz: 15.30-19.00
"YAĞMURCU"/Fatih Ş.Tiy./Cm: 21.00, Ctsi: 15.30-19.00

ÖZEL TİYATROLAR

"SEN SEN MİSİN" (N.Howard) / Kadıköy Halk Eğitim Mer./Ctsi: 21.00 Pz: 15.30-19.00

"ÜÇ OYUN"/ Rockaby (Samuel Beclutt), Pencereler (Turgay Kantürk), Trajdi Değil (Lutzarthenow) / (Genç Oyuncular) / Dostlar Tiy./ Her Pz: 18.30 Türk-Alman Kültür Enstitüleri ortak yapımı.

ANKARA

"AYININ FENDİ AVCIYI YENDİ" (Çocuk Oyunu)/AST/Ctsi, Pz: 13.00
"BANKER TANKER"/Ankara Halk Tiy./Sl, Prş: 20.45, Çrş: 18.30
"BOZUK PARA"/Ankara Komedi Sahnesi/Cm, Ctsi: 18.45
"BREMEN MIZIKACILARI" (Çocuk Oyunu)/Ankara Halk Tiy./Çrş, Ctsi, Pz: 10.30
"DEVE DİKENİ"/Ankara Komedi Sahnesi/Cm, Ctsi: 16.15
"LOREL HARDY" (Çocuk Oyunu) / Ankara Komedi Sahnesi/Cm, Ctsi: 10.30
"BİR FİLİZ VARDI"/Ankara Halk Tiy./Cm, Pz: 18.30, Ctsi: 18.30-20.45
"RESİMLİ OSMANLI TARİHİ"/AST/Cm: 20.00, Ctsi: 15.30-18.15
"YAZ MİSAFİRLERİ"/AST/Sl, Çrş, Prş: 20.00, Pz: 15.30-18.15

ANKARA

Evrensel Galeri: **Mustafa Ayaz**, resim sergisi (4-20 Mart)
İş Sanat Galerisi: **Ertuğrul Oğuz Fırat**, resim sergisi (7-21 Mart)
Leonardo Sanat Galerisi: **Habib Aydoğdu**, resim sergisi (7-26 Mart)
Turkuvaz Galeri: **Habib Gerez**, resim sergisi (1-17 Mart)
Vakko Sanat Galerisi: **Jale Erden**, resim sergisi (1-31 Mart)

İZMİR

Vakko Sanat Galerisi: **Şakir Eczacıbaşı**, fotoğraf sergisi (1-31 Mart)
Füzen Sanat Galerisi: **İsmet Birsel**, resim sergisi (20 Mart'a kadar)

KONSERLER-RESİTALLER

İSTANBUL

Ayşegül Sarıca (Piyano resitali)/AKM Konser Salonu/10 Mart Prş.
"Fantastik" (Harvey L.Schmidt)/AKM Büyük Salon/İstanbul Devlet Operası/10 Mart Prş: 20.00
İst. Devlet Senfoni Ork. Konseri/Şef: Veronica Dudarova, Solist. Ernesto Farrago/AKM Konser Salonu/5 Mart Ctsi: 11.00

Haftanın Yenileri

İSTANBUL
"GIGAMEŞ" (Orhan Asena)/AKM Büyük Salon/II Mart Cm: 20.30
"ÇİL HOROZ" (Oktay Rıfat/Harbiye Ş. Tiy./Çrş. Prş: 21.00, Pz: 15.30-19.00
"DEVENİN BAŞI" (George F.)/T.Gelenbe Tiy./Ptsi. hariç her gece: 21.15. Çrş, Ctsi: 15.30, Pz: 18.00
"KELAYNAKLAR" (Bilgesu Eranus)/E. Fosforoğlu Tiy./Cm, Ctsi: 18.30
Fransız Kültür Merkezi: **(İFSAK) Fotoğraf Sergisi** (8-19 Mart)
İş Sanat Galerisi: **Nevin Çokay**, resim sergisi ve Ayfer Karamani, seramik sergisi (7-25 Mart)
Süha Öztartar Sanat Galerisi: **Balaban**, kişisel resim sergisi (8-26 Mart)
ANKARA
İş Sanat Galerisi: **Ertuğrul Oğuz Fırat**, resim sergisi (7-21 Mart)
Leonardo Sanat Galerisi: **Habib Aydoğdu**, resim sergisi (7-26 Mart)

SERGİLER

İSTANBUL

AKM: **"Bulgaristan Fotoğraf Sanatı"** Sergisi (5 Mart son gün)
Baraz Galeri: **Tülin Onat**, resim sergisi (Mart ayı)

İst. Devlet Senfoni Ork. Konseri/Şef: Fairbairn, Solist: Hülya Saydam / AKM Konser Salonu/11 Mart Cuma:18.00
"La Boheme" (G.Puccini)/AKM Büyük Salon/İst. Devlet Operası/8 Mart Sl: 20.00
"Mavi Tuna" (J.Strauss)/AKM Büyük Salon/İst. devlet Balesi Sanatçıları/9 Mart Çrş: 18.30

TÜRKİYE'DE İLK SANAT DERGİSİ

Paris'ten Mektup

Şu günlerde gazete sütunlarını, Taksim kışlasıyla karşısındaki büyük meydanın satışı meselesiyle ilgili tartışma ve münakaşaların işgal ettiğini görüyoruz. Bazıları satışı uygun görüyor, bazıları da tenkid ediyor. Bu hususta biz de bir fikir ileri sürmeyi arzu ederiz. Bir kere burada herkesten çok milletin tasarruf hakkı vardır. Bundan dolayı bu meseleyi iyice ve etraflıca incelemek gereklidir. Bazıları bu mahallin tarihî değerinden, bazıları da ucuz satıldığından bahsettiler. Fakat biz bunlardan değil, bizzat buranın mevkice öneminden söz edeceğiz. İstanbul'un en mutena mevkiinde bu kadar geniş bir meydana sahip olmak, bizim için ne devlet. Böyle geniş bir sahada, acaba memleketin feyizlenme ve mamurlaştırılması adına ne yapılmaz, ne kazanılmaz? Paris'in içindeki Lüksenburg, Tüileri, bahçeleri Luvr, Pötipale, Lüksenburg müzeleri, bu değerli yerler; Paris'in başlıca süsleri, medar-ı iftiharı değil midirler? Biz, haydi bu arsayı, alacağımız bir meblağ uğruna satalım. Fakat gelecekte, acaba biz böyle geniş bir meydana ihtiyaç duymayacak mıyız? İşte o zaman ne yapacağız? O zaman, acaba bu aldığımız para ile derhal böyle uygun bir arsaya sahip olabilecek miyiz? Hayır, milletin elinde böyle mühim bir mevkide, böyle geniş bir meydan vardır. Bunu, Paris'in Lüksenburg bahçesi gibi bir tarzda şekillendirmek ve kışlayı da bir müzeye veya bir hayır müessesesine dönüştürmek uygun olur düşüncesindeyiz. Çünki böyle bahçeler, müzeler, bir şehrin en değerli süslerindendir. Bir memleketi ziyarete gelen seyyahlar, doğru bu müzelere, bahçelere gider, halk ise her gün gider, faydalanır. Yalnız Bizans devrinden kalma eserlere malik olmakla yetinmeyelim. Biraz da biz kendiliğimizden yapalım. Millî eserlerimizi yetiştirelim, koruyalım. Özetle, memleketimizin güzelleştirilmesiyle, letafetiyle, tanınmasıyla, sıhhatiyle ilgili böyle bir yeri, para uğrunda feda etmeğe pek acınır. Çünki para bulunur, yer bulunmaz.

Osmanlı Ressamlar Cemiyeti kurucularından
RUHİ

پارسدن مکتوب

شو کونلرده غزته ستونلرینی تقسیم قشله‌سیله قارشیسنده‌کی
بیوك میدانك فروختی مسئله‌سنه متعلق مباحثات و مناقشات
اشغال ایتدیکنی کوریورز. بعضلری فروختنی مناسب کوریور.
بعضلری ده تنقید ایدیور. بو خصوصده بزده بر فکر درمیان
ایتمك آرزو ایدرز. بر کره بوراده هرکسدن زیاده ملتك
حق تصرفی واردر. بناء علیه بو مسئله‌یی ایجه و اطرافلیجه
تدقیق ایتمك الزمدر. بعضلری بو محلك قیمت تاریخیه‌سندن
بعضلری ده اوجوز صاتلدیغندن بحث ایتدیلر. فقط بز بونلردن
دکل بالذات بورانك اهمیت موقعیه‌سندن بحث ایده‌جکز.
استانبولك اك متنا بر موقعنده بوقدر واسع بر میدانه مالك اولمق
بزم ایچون نه دولت. بویله کنیش بر ساحه‌ده عجبا مملکتك استفاده
و عمرانی نامنه نه یاپلماز نه قازانلماز. پارسك ایچنده‌کی لوکسنبورغ،
تویلری باغچه‌لری لوور، پتی پاله، لوکسنبورغ موزه‌لری بو قیمتدار
عضولر پارسك باشلیجه مزیناتی مدار افتخاری دکلیدرلر.
بز هایدی بو عرصه‌یی آله‌جغمز بر مبلغ اوغورنده صاتالم.
فقط استقبالده عجبا بزه بویله واسع بر میدانه لزوم حس
ایدلمیه‌جکمی ایشته اوزمان نه یاپه‌جغز؟.. اووقت عجبا بو آلدیغمز
پاره ایله درحال بویله مناسب بر عرصه‌یه مالك اوله‌بیله‌جکمی یز؟!
حاضر ملتك الده بویله مهم بر موقعده بویله کنیش بر میدان
واردر. بونی پارسك لوکسنبورغ باغچه‌سی کبی بر طرزه افراغ
ایتمك و قیشله‌یی ده بر موزه‌یه ویا بر مؤسسهٔ خیریه‌یه قلب ایتمك

Turgut ZAİM
Oya KATOĞLU

İSTANBUL

"**ALMAN GELİN**" (Lale Oraloğlu) / (Oraloğlu Tiy.) Küçük Sahne/Pz. Ptsi, Sl, Çrş: 21.15, Çrş: 15.30, Pz: 15.30-18.30

"**ALTIN KARPUZ**"/ Nokta-Virgül Tiy./Sl, Prş, Cm: 21.15, Çrş, Ctsi: 15.30-21.15 Pz: 15.30-18.30

"**AMAN AMAN-ELELE KIZ OĞLAN**" (Çocuk Oyunu)/Hodri Meydan Kül.Merkezi/Çrş, Ctsi, Pz: 11.00

"**ANNA'NIN 7 ANA GÜNAHI**"(Bertolt Brecht)/(Ortaoyuncular) Küçük Sahne/Prş, Cm: 19.00 Ctsi: 16.00-19.00

"**AŞKIN GÖZÜNE GÖZLÜK**" (Ferhan Şensoy)/Tuncay Özinel Tiy./ Ptsi, hariç her gece: 21.15, Ctsi: 15.30-19.00

"**BABALAR VE OĞULLAR**" (Turgenyev)/Kent Oyuncuları/Pz: 14.30-17.00

"**BİT YENİĞİ Mİ**" (A.Erbulak)/ (A.Erbulak-E.Günaydın Tiy.)/Taksim Venüs Tiy./Sl, Çrş, Prş, Cm: 21.15 Ctsi: 18.30, Pz: 15.00

"**DELİLER BOŞANDI**" (**Aziz Nesin**) / A.Poyrazoğlu-K.Abay Tiy./Ptsi. hariç her gece: 21.30, Ctsi, Pz: 19.30, Çrş: 18.30 (Kenter Tiy.)

"**DEVENİN BAŞI**" (George F.)/T. Gelenbe Tiy./Ptsi. hariç her gece: 21.15, Çrş, Ctsi: 15.30 Pz: 18.00

"**GEL KULAĞINA SÖYLEYEYİM**" (Enis Fosforoğlu)/E. Fosforoğlu Tiy./Çrş: 15.30, Ctsi: 15.30 Pz: 15.30-18.30

"**HAYIRDIR İNŞALLAH**" (T.Aşkıner)/N.Serezli-T. Aşkıner Tiy.) / Taksim Venüs Tiy./Ptsi: 21.30, Çrş, Prş, Cm: 19.00, Pz: 18.30-21.15

"**ITRÎ**" (Taner Şener) /Hodri Meydan Kül./Ptsi, Sl: 21.15

"**KALDIRIM SERÇESİ**" (Başar Sabuncu)/(G.Sururi - E.Cezzar Tiy.) / Hodri Meydan Kül./Prş, Cm, Pz: 21.30, Cm: 18.00, Ctsi: 20.15, Pz: 16.00

"**KELEBEKLER ÖZGÜRDÜR**" (H. Dormen) / Yedi Tepe Oyuncuları/ (Kadıköy Halk Eğitim Merk.)/ Ptsi, Sl, Çrş, Prş: 20.30, Çrş: 16.00

"**KÜÇÜK SEVİNÇLER BULMALIYIM**" (I.Özgentürk)/Dostlar Tiy./ Çrş,Cm,Ctsi: 18.30, Ctsi, Pz: 15.30

"**KÜKREYEN FARE**" (Z.Diper)/Bizim Tiy. (Üsküdar Sunar Tiy.)/ Ctsi, Pz: 15.30, Cm: 20.30

"**KIRKINDAN SONRA**"/G.Ülkü-G. Özcan Tiy./Ptsi, hariç her gece: 21.00, Ctsi, Pz: 16.00

"**KELAYNAKLAR**" (Bilgesu Eranus)/E.Fosforoğlu Tiy./ Cm, Ctsi: 18.30

"**NEMO BANKASI**" (L.Verneuil)/ Hodri Meydan Kül./Ctsi: 15.00-18.00 Pz: 13.00, Çrş: 19.00

"**NASREDDİN HOCA VE EŞEĞİ**" (Z.Diper)/Bizim Tiy. (Üsküdar Sunar Tiy.)/Çrş: 14.30, Ctsi, Pz: 11.00

"**ÖLÜMÜ YAŞAMAK**" (Orhan Asena)/Kent Oyuncuları/Cm: 21.30, Ctsi: 14.30

Caddebostan Sanat Galerisi: **Karma Sergi (H.Arpacıoğlu, T.Artemel, E. Bulut, İ.Doğan, İ. Erfındık, C.Tandoğdu, O.Yazıcı)**/(9 Mart'a kadar)

Cumalı Sanat Galerisi: (Moda) **10.Yıl Kutlama ve karma resim sergisi** (19 Mart'a kadar)

Devlet Güzel Sanatlar Galerisi: **Össer Öngay'ın "Teship ve Minyatür'de Yeni Uygulamalar"** konulu sergisi (1-14 Mart)

Devlet Güzel Sanatlar Galerisi: **Coşkun Çayhan**, resim sergisi (1-14 Mart)

Fransız Kültür Merkezi: **(İFSAK) Fotoğraf Sergisi** (8-19 Mart)

İş-Sanat Galerisi: **Nevin Çokay**, resim sergisi (7-25 Mart)

İş-Sanat Galerisi: **Ayfer Karamani**, seramik sergisi (7-25 Mart)

Lebriz Sanat Galerisi: **Cemal Tollu**, resim sergisi (12 Mart'a kadar)

Maçka Sanat Galerisi: **"Osman Hamdi'ye Saygı"** konulu resim sergisi

Süha Öztartar Sanat Galerisi: **Karma sergi (A.Sümer, S.Acan, M.Ayataç, C.Salleray, E.Deran, Ş.Bereiş, L. Öke, C.Badun, Ş.Akdik)** 7 Mart'a kadar.

Süha Öztartar Sanat Galerisi: **Balaban**, kişisel resim sergisi (8-26 Mart)

Taksim Sanat Galerisi: **Ayşe Özel** ve **Güler Haşimoğlu**, kişisel resim sergileri (3-18 Mart)

Tanak Sanat Galerisi: **Muzaffer Akyol**, resim sergisi (28 Şubat-19 Mart)

Tiglat Sanat Galerisi: **Adnan Turani**, resim sergisi (15 Mart'a kadar)

Urart Sanat Galerisi: **Hâmit Görele**, resim sergisi (3-24 Mart)

Ümit Yaşar Sanat Galerisi: **Müfit Çelik**, suluboya resim sergisi (2-19 Mart)

Yazko Sanat Galerisi: **Yener Oruç**'un düzenlediği, **"Hastaneler"** konulu fotoğraf sergisi (17 Mart'a kadar)

Ülkü Yener ve Mina Sanver'in son çalışmaları Parmakkapı İş-Sanat Galerisinde sergilendi. Sanatçı Yener, doğa tutkunu. Doğavı tualinde güzel renklerle değerlendiriyor. Mina Sanver de doğayı, ele alıyor, değişik görünümlerle betimliyor.

ANKARA

Konser Salonu: **Konser**/ Şef: Clive Fairbairn, Solist: Ayhan Baran/5 Mart Ctsi: 11.00

Konser Salonu: **Konser**/Şef: Klaus Bernbacher, Solist: Gülsin Onay (Piyano)/11 Mart Cm: 20.30

SİNEMA GÖSTERİLERİ

İSTANBUL

"**Büyücü**/Yön: Guy Green, Oy: Michael Caine, Anthony Quinn, Candice Berger, Anna Karina/Mim. Sinan Ünv. Sin. TV. Birimi/8 Mart Sl: 19.00ve 10 Mart Prş: 16.00

"**Kadınlar Şehri**"/Yön: Federico Fellini, Oy: Marcello Mastroianni, Anna Prucnal, Bernice Stegers/İtalyan Kültür Mer. Sinema Salonu/9 Mart Çrş: 16.30 ve 18.45, 10 Mart Prş: 20.00

"**Pembe Panterin Dönüşü**"/Yön: Blake Edwards, Oy: Peter Sellers/ AKM Sinema Salonu/11 Mart Cm: 18.00

"**Suç Altında**"/ Yön: Joseph Losey, Oy: Stanley Baker, Margit Saad, Sam Wanamaker/Mim. Sinan Ünv. Sin. TV. Birimi/10 Mart Prş: 19.00

"**VAHŞİ KOŞU**"/Yön: John Sclesinger, Oy: Dustin Hoffman/AKM Sinema Salonu/8 Mart Sl. ve 9 Mart Çrş: 18.00

"**Zelzele**"/Yön: Mark Robson, Oy: Ava Gardner, G.Kennedy/AKM Sinema Salonu/5 Mart Ctsi: 15.00 ve 18.00

ANKARA

"**Düşman**"/Yön: Zeki Öktem, Oy: Aytaç Arman, Güngör Bayrak/Ankara Komedi Sahnesi/4-5-6 Mart günleri.

"**Yarış**"/Yön: Yavuz Pada, Oy: Halil Ergün, Nebahat Çehre/Ankara Komedi Sahnesi/7-8-9-11 Mart günleri.

RESİM SERGİSİ
5 Mart 1983
30 Mart 1983

GARANTİ BANKASI SANAT GALERİSİ

Halaskargazi Cad. No:36
Harbiye/İSTANBUL

ÇÖZÜMLER

ÇİFTE—ÇETREFİL (ANAKROSTİŞ)

			1 L: S	2 B: U	3 H: F	4 O: İ	5 E: L	6 G: E	7 N: R
8 O: E	■	9 N: S	10 A: O	11 M: H	12 C: B	13 N: E	14 E: T	■	15 L: G
16 F: E	17 A: R	18 D: E	19 O: K	■	20 C: A	21 B: H	22 G: İ	23 D: L	24 J: E
25 J: R	26 K: E	■	27 I: A	28 O: H	29 J: R	30 L: E	31 F: T	■	32 A: G
33 K: E	34 O: R	35 D: E	36 C: K	■	37 N: M	38 M: E	39 M: C	40 N: N	41 N: U
42 G: N	43 N: L	44 C: A	45 K: R	46 N: A	■	47 H: L	48 A: E	49 D: Y	50 O: L
51 H: İ	■	52 J: G	53 O: E	54 B: R	55 M: E	56 F: K	■	57 C: B	58 E: A
59 K: N	60 C: A	■	61 G: S	62 L: E	63 N: N	64 L: İ	■	65 A: G	66 J: E
67 L: R	68 E: E	69 N: K	■	70 O: S	71 A: E	72 G: N	73 N: İ		

A— GEORGE
B— HUR
C— AKBABA
D— YELE
E— ALET
F— TEK
G-NESİN
H— FİL
I— A
J— GREER
K— EREN
L— SERGEİ
M— RENKLİNA
N— MUS
O— NERSEKLİ
— HECE

Çözüm:
YUNUS EMRE
"SÜFİLERE SOHBET GEREK AHİLERE AHRET GEREK
MECNUNLARA LEYLÎ GEREK BANA SENİ GEREK SENİ"

ÇAPRAZ BULMACA

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	M	A	U	R	İ	C	E	R	A	V	E	L
2	A	F	■	İ	S	A	■	A	■	■	L	A
3	N	■	N	■	T	N	E	M	O	M	■	S
4	O	P	E	R	A	■	N	A	R	A	N	O
5	N	İ	S	A	N	H	A	Z	İ	R	A	N
6	L	A	L	İ	B	E	D	A	H	Ş	A	N
7	E	N	■	M	U	M	■	N	U	■	T	A
8	S	O	R	U	L	D	U	■	E	V	■	M
9	C	■	■	N	■	E	N	A	L	A	■	B
10	A	K	A	D	E	M	İ	■	A	R	Z	U
11	U	A	R	■	S	■	O	P	■	N	A	L
12	T	R	İ	S	T	A	N	T	Z	A	R	A

SATRANÇ

Etüt-1
1.Ag3 a3
2. Şf5 a2
3. Şg6 a1 = V
4. Af5 + Mat

Etüt-2
hamle beyazda
1. Şh6 Kxf6
2. Şh7 Kf1
3. g7 Kh1 + (4. Şg8 Kg1! kazanır)
4. Şg6 Kg1 +
5. Şf6 Kg2! ve kazanır
hamle siyahta
1. ... Şf8
2. Şh6 Kb5! (3. f7 Kb1! kazanır)

YANILMA PAYI

CEMAL SÜREYA

HER ÇOCUĞA BİR MÜZİK ALETİ

22 Şubat tarihli Güneş gazetesinde "Amerika-Fransa Kültür Tartışması Sürüyor" başlıklı bir yazı yayımlandı. Yazıda, Fransa Devlet Başkanı François Mitterrand'ın önderliğinde kısa bir süre önce Sorbonne'da düzenlenen "Dünya ekonomik bunalımının çözülmesinde kültürün payı" konulu toplantıdan söz ediliyordu. Dünyanın her yerinden dört yüz yazar, ekonomist, filozof, bilim adamı ve sanatçının katıldığı bu toplantıdaki konuşmalar, bildiriler, Amerika Birleşik Devletleri'nde yayımlanan ekonomi gazetesi **Wall Street Journal**'ce eleştirilmiş. Şöyle deniyor Güneş'te: "Amerika, Avrupa'nın kültür tahtına saldırıyor". Fransa'nın genç Kültür Bakanı Jacq Lang da bu saldırıya karşılık vermiş. Gazete olaya biraz da magazin ölçüleriyle yaklaştığı için, Jacq Lang'ın yüzü arada kaynayıp gidiyor. Düz bir bürokrat sanıyor okur onu.

Oysa gerçek anlamda bir düşünce adamı Jacq Lang. Özellikle kültür, sanat, iletişim konularında ilginç çalışmaları, önemli araştırmaları var. Önerileri var. Bilmiyorum, kültür bakanı olduktan sonra bunların bir bölüğünü gerçekleştirme olanağı buldu mu? Sosyalist Parti iktidara gelmeden önce şöyle diyordu: "Hayatı değiştirelim, ama hemen yapalım bunu!" Dört beş yıl önce, J.-D. Bredin'le yaptıkları bir söyleşi yayımlanmıştı. Kesip saklamışım. Televizyon konusunda Fransız toplumu için ileri sürdüğü öneriler, duyduğu özlemler ilgilendirmişti beni.

Jacq Lang'a göre bugün televizyon kendi yalnızlığına hapsedilmiş durumdadır. Ürettiğinden çok tüketmekte, kent hayatıyla hemen hemen hiç ilişki kuramamakta, hayatı taşıyamamaktadır. Ayrıca görsel sanatların soluğunu tıkamış, okuma zevkini öldürmüştür. Giderek bu daha da böyle olacaktır. Bu sakıncaları hiç değilse hafifletmek için ne yapmalı? Televizyonu yok mu etmeli? Hiçbir siyasal istemin buna gücü yetmez. Gözün takılmaması için onu biraz daha soluk, biraz daha tatsız kılmaya çalışsak?.. Bu kez de iletişim aracının dayandığı gücün tepkisi çıkacak ortaya. Üçüncü bir yol denense, televizyon daha çekici, daha canlı duruma getirilse?.. Ama bu da onun dev gücünü artırmak olmayacak mı?

Sorular arasında bereketli bir yol beliriyor. Televizyon iki büyük amaca yönelmeli. Bir kere bütün yurttaşların payı olmalı onun üretiminde; bütün bölgelerin yerel değerleri ve sorunlarıyla katılımı sağlanmalı.

"Bilginin ve kendini tanımanın hizmetinde bir televizyon. Tarihimizi yalnız olaylarla ve öykülerle değil, hayat biçimlerindeki, dildeki, geleneklerdeki değişimler çerçevesinde de keşfetmeliyiz. Atalarımız, dün, önceki gün, XIX. yüzyılda nasıl yaşıyorlardı? Biz şimdi nasıl yaşıyoruz? Jean-Paul Sartre, yeteneğini, geçmişi yeniden incelemesine borçlu olduğunu söylerdi. Oysa televizyon kendisindeki büyük olanaktan kimseyi yararlandırmıyor. Antenini uzatmıyor kimseye."

Yeni bir televizyonun ikinci amacı kültürü yerel planda taşımaya yönelme olmalıdır. "Merkeziyetçi"liği bir yana atmalıdır televizyon. Bunun için de ulusal kanal sistemi bırakılmalı, her bölgenin (eyaletin) kendi televizyonu olmalıdır. Paris'in de bir televizyonu, Bretagne'ın da. Ulusal programı her bölgenin ortak katkıları oluşturmalıdır.

Bu yeni sistem bölgeler arasında sürekli bir diyalog yaratacaktır. Yapımcılar, gazeteciler, yaratıcılar her bölgeye gidecekler, yerel kültür hayatındaki "sökülme" olayına katkıda bulunacaklardır.

Böylesine iyileştirilmiş bir televizyonun bile haftada bir gün susması şart. Ailecek bir araya gelme, dostlarla buluşma, kendini dinleme günü olacaktır o gün.

Jacq Lang daha sonra sözü Cezayir örneğine getiriyor. 1975 baharında Cezayir hükümeti iki ay süreyle televizyonu bütün yurttaşların emrine vermiş. Semt, meslek, okul, girişim dalı vb. temsilcileri akın akın ekranda buluşup serbestçe tartışmışlar; her konuda çözümler, yakınmalar, öneriler öne getirilmiş.

Böylesine bir "katılma", kültürün demokratikleşmesini sağlayacak, bugünkü televizyonun giderek büyüyen sakıncalarını gidermekle kalmayıp onu toplumsal hayatın itici gücü haline de getirecektir. Sanat kendine doğal bir ortam bulacak, yetenekler rahatça gelişecektir.

İlk toplumlarda sanat olgusu çok yalındı: sürekli olarak şairlerle oturup kalkan kimse şair oluyordu. Müzisyenlerle gün geçiren müzisyen oluyordu. Bu kadar yalın.

Bazı dillerde "sanat" sözcüğü de yoktu. Çünkü hayatla iyice kaynaşmıştı, hayatın kendisi olmuştu sanat.

Bugün, egemen kültür içinse sanat altınsuyuna daldırılmış bir maden parçasından, süsten, pırpırdan başka bir şey değil.

"Her çocuğa bir müzik aleti niçin verilmesin? Görürdünüz o zaman ortaya nelerin çıkacağını!" Böyle diyor Jacq Lang.

OKURKEN YAZARKEN

AHMET OKTAY

OTORİTER AYDIN

İlk bakışta, aydın sözcüğü ile otoriter sözcüğünün yanyana getirilmesi yadırganabilir. Çünkü besbelli: Hoşgörü ve özgürlüğün sözcüsü, savunucusudur aydın. Otoriter olan aydın olmaz türünden açıklamaların gereği yok, hep biliyoruz ki, "otoriter aydın" vardır. Dahası, Türk düşün ve sanat yaşamı, bu tür kişilerle doludur. Şunu da eklemek gerekli: Yazarların ve okurların "eleştirmeci yok" ya da "düşünür yok" türünden yakınmaları, son kertede, yargılarına sorgusuz katılınacak bir otorite **gereksinimi** dile getirir. O "gelirse" bir gün, sorunlar çözümlenecektir. Daha doğrusu, yazar da okur da uğraş alanlarının kendilerine yüklediği sorumluluktan kurtulacaktır. Kendileri **yerine** bir başkasının düşündüğünü ve karar verdiğini görmezden gelerek. Seçmenin, ilkelerden çok liderin **karizmatik** kişiliğinden medet **ummasıyla** bu tutum arasında ayrım yoktur elbet. Her sözü "âyet-i kerime" gibi içeriği araştırılmaksızın kabullenilecek bir "otorite" gereksiniminin **belirtisel** (symptomatic) bir yanı olup olmadığı, bir **baba** kompleksini açığa vurup vurmadığı da sorulabilir gerçi. Ne var ki,ben burada; otoriter aydının kimi özellikleri üzerinde durmak istiyorum asıl. Onu **üreten** çevrenin yapısı üzerinde değil. Yalnız şu kadarı hemen söylenebilir sanıyorum: Otoriter aydın **sivil toplum olamamasının** başlıca göstergesidir.

Otoriter aydın'ın en belirgin özelliği **narsizmi**'dir, ben merkezciliğidir. Bir düşünce öne **sürerken** bir tartışmaya girerken, öne sürdüğü kendisidir aslında. En iyiyi, en doğruyu kendisinin bildiğini sanmaktadır. Otoriter aydın yanılmayı kabullenmez hiç. Bunun ancak başkalarına özgü bir kusur olduğunu varsayar. Hatasını anımsattığınız ya da gösterdiğiniz an, alçak gönüllülüğünü, daha doğrusu sahte alçak gönüllülüğünü hemen bir yana bırakır. Karşısındakinin kanıtlarını da savlarını da dikkate almaz, tek amacı kişiliğini aklamaktır çünkü. Bu yüzden ayrıntılarla uğraşır ve **saldırgan** bir biçemi benimser. Öylesine kendisiyle doludur ki, yargılarının hiç birini **kanıtlama** gereğini duymaz. Kendisi tarafından öne sürülmüş olması, görüşlerinin, yorumlarının doğruluğu ve nesnelliği için yeterlidir. Yukardan bakar herkese otoriter aydın, yazarken ve konuşurken "canlarına okur". Hep aynı sorunların çevresinde dönüp durduğunu, ufkunun giderek daraldığını görmez. Kendisini öteki kişilere, öteki düşüncelere **öncelemiştir** de ondan. **Karşıt** görüşlere katlanamayışının nedeni de budur. İster saldırgan ister savunmacı biçemi seçsin, son kertede, öne sürdüğü hep kendisidir. Yargılarından kuşkuya düşmek, gerçeklikle ters düşmek anlamına gelir. O zaman yazından/sanattan anlamamakla, cahillikle suçlar sizi ya da egemen güçlerin uşağı olmakla. Kanıtlamadan kaçınması, **kişisel** ve **öznel** yorumlarının doğruluğuna güvenmesi, otoriter aydını başkalarının düşünceleri karşısında sinik bir tavır almaya yöneltir. **Ötekiler**, genellikle "kaz kafalı" dır.

Ben diye başlayıp **ben** diye bitiren otoriter aydın, kendini okura, seyirciye dinleyiciye ve öteki aydına öncelediği için, ister istemez **herkes** adına konuşmaya başlar. Gerçi, sık sık yineler kişisel görüşlerini açıkladığını, ama alttan alta vurguladığı bu görüşün evrenselliği ya da biricikliğidir. Aslında tek roman, tek şiir, tek felsefe, tek siyasa vardır: Onun bildiği. Açıklamayı, anlamayı ve anlatmayı amaçlamadığı söylenebilir otoriter aydının. Yeterli bulmaz hiç birini. Bilginin aktarımı ve paylaşılması söz konusu değildir, tam tersine: Otoriter aydın, yalnızca **inandırmayı**; başka bir söyleyişle; düşüncelerine taraftar kazanmayı öngörür. İktidar olmak baş kaygısıdır. Zaman zaman bir "mağdurun" diliyle konuşması, zaman zaman da "vahiy" biçemini seçmesi bu yüzdendir denebilir.

Otoriter aydın, kanıtlamadan ve açıklamaktan kaçınırken, genellikle hep en son büyük ereği gösterir. O erek adına konuşmaktadır çünkü. Söylemek bile fazla: Salt siyasal değildir bu erek, yazınsal/sanatsaldır da. Bu tür aydın, yazınsal yargılarını kanıtlamadan çok, okura da öteki yazarlara da aşkınlaştırılmış bir **yazınsallığa** dayandırır. Bu yazınsallığın ne olduğunu açıklamaz ama, herkesin öncelikle bilmesi gereken bir postula gibi öne sürer. Dahası, ne yazınsal ne siyasal kuramını, yeni bilimsel/kuramsal görüşler karşısında **sınamaz.** Alayı, horgörüyü, gerekirse, şantajı seçer. Tartıştığı kişinin düşüncelerinden çok kişiliğiyle uğraşması, onu seçmenleri olarak gördüğü okur ya da dinleyici karşısında yaralamak istemesi kendisinden başkasına katlanamayışının belirtisidir. Tek adamdır o, önderdir. Kuşku yok:**Özgürlükçü** kavramları da kullanır otoriter aydın. Gelgelelim, bu kavramlar "güncel durum" ve "güncel yarar"la ilişkilendirilmiştir. Bu iki koşul, özgürlükçü kavramlara ister istemez sınırlama getirir. Hâttâ kimi özgürlüklerin ertelenmesine yol açar. Bu ertelemeyi haklı göstermek için öne sürülen ise, hep o son büyük erek'tir.

Ama "taraftarlar" bu son büyük erek'in düşünceyi ve düşünsel üretimi felce uğrattığını ve buna karşı çıkılması gerektiğini anlamadıkça, otoriter aydın kültürel yaşamdaki egemenliğini sürdürecektir elbet.

SİNEMA

GÖZ KIRPMANIN KURALLARI

PINAR KÜR

Düşünce ve yaratım özgürlüğünün kısıtlı olduğu toplumlarda sanatçının işinin 'zor' olduğuna değin oldukça yaygın bir kanı vardır dünyada. Yani, adam çok ince eleyip çok sıkı dokuyacak, çok üstü kapalı birtakım eleştiriler yapacak ki, sansüre takılmasın, gene de izleyicisine bir mesaj iletebilsin. Bunun çok ustalık isteyen bir iş olduğu düşünüldüğünden, kapalı düzenlerde yetişenlerin daha 'esaslı sanatçı'lar olduklarına da inanılır genellikle. Esaslı sanatçı olmanın zorluğunu elbette yadsımamakla birlikte, bir süre önce HAIR müzikalini izlerken sanat yapıtının gerekliliğini de bir kalemde silip atmış olmaz mıyız? Yoksa, HAIR'in bize öğreteceği tek şey de bu mu? Öyle **olmasın** istiyor insan...

Forman'ın Çekoslovak döneminde dikkat çeken şeylerden biri de yapıtlarının sonunu parlak bir umuda bağlamaması... Umut sorununa dokunmaması hattâ... Buna karşılık, ilk bakışta 'acıklı' sona bağlanan gerek GUGUK KUŞU gerekse HAIR de seyirci kesin bir umut ve geleceğe güvenle ayrılıyor sinemadan. Evet, Vietnam Savaşı binlerce genç Amerikalının —bu arada Vietnamlılardan ne haber?—, ve savaşa arkadaşının

da öyle sıkı bir şifreler dizisi gelişiyor ki, en üstü kapalı mesaj bile anında iletilebiliyor. Göz kırpmanın yasak olduğu yerde, çaktırmadan göz kırpabilen biri bu devinime bir değil birçok anlam yükleyebiliyor. Öte yandan, Amerika gibi ülkelerde, 'buyur kardeşim, istediğin kadar göz kırp' diyorlar adama. 'Hattâ, haydi gelin, hep beraber göz kırpalım, çok eğlenceli oluyor...' Ve elbette, hiçbir anlam yükleyemiyorsunuz bu küçük devinime...

Sanat yapıtının hiçbir yerde, hiçbir düzeni değiştiremeyeceğini herkes biliyor artık. Ama bana öyle geliyor ki, özgürlüklerin kısıtlı olduğu toplumlarda sanatın

TELEVİZYON

ŞİİRSİZ BİR "ŞİİR DÜNYASI"

SÜHA YİĞİTER

"Şiir Dünyası"nda hep aynı konular: Kuşlar, böcekler, petekler, güller, bülbüller... Gerçekte nedir bu programın ölçütleri? Nedir programdaki akıl almaz curcuna? 45 milyonun önüne çıkıp şiirimiz adına söz söylemek, herhalde böyle olmamalıdır.

Uzun süredir Televizyonda "Şiir Dünyası" adlı bir program yayınlanıyor. Programı hazırlayan, sunan; Necdet Evliyagil... Şairleri ve şiirleri seçen, yorumlayan da... Yani "Şiir Dünyamız"ın herşeyi o!.. Eğer 'sanat'

şiirler sunuluyor; kuşlar, böcekler, petekler, güller, bülbüller...

Hadi diyelim, Evliyagil kargadan

Şenliğine katılıp, orada ülkemizi başarıyla temsil ettiğini söylemeseydi, aynı

yukarda sözünü ettiğim düşüncelerde bir yanlışlık daha doğrusu, bir eksiklik varmış gibi geldi bana.

Yılların epeyce eskittiği, yurdumuzda geçirdiği birkaç hafta içinde daha da eskiyen HAIR müzikali üstüne bir yazı yazacak değilim. HAIR dolayısıyla Milos Forman'ı düşünürken, sanatçının —ve elbette yapıtının— özgürlüklerden yararlanma biçimleri ve olanakları konusunda kafamda gelişen kimi düşünceleri aktarmak istiyorum yalnızca.

Her şey sinema sever bir arkadaşımın "GUGUK KUŞU'nu yapan adamdan bu HAIR beklenir mi allahaşkına?" demesiyle başladı. Birden bu iki filmin arasında —görünüşte birbirlerinden çok farklı olmalarına karşın— önemli benzerlikler olduğunu düşündüm. Sonra kafam çok daha gerilere, Forman'ın Çekoslovak dönemi filmlerine gitti. Bunlar —MAÇA ASI, BİR SARIŞININ AŞKLARI ve İTFAİYECİLER BALOSU— nerdeyse onbeş yıldır yeniden görmediğim filmler, gene de nice unutamadığım sahneleri gözlerimin önündedir. Birtakım ayrıntılarda yanılmam doğaldır elbette, ama o eskilerin hepsini de 'çok iyi' filmler olarak anımsıyorum. Beni şaşırtan, düşündüren, yenilerin ille de kötü olmaları değil —hayır, onlar da 'iyi'—; eskilerle yeniler arasındaki kopukluk, bağlantısızlık...

Oysa, ilk bakışta, HAIR ile Çekoslovak dönemi fimler arasında yüzeysel bir bağ kurulabilir. Bir kere hepsi de 'kara komedi' sonra, hepsi de kuşaklar arasındaki iletişimsizlikten, anlayış eksikliğinden, gençlerin yaşlıların dünyasına başkaldırma çabalarından söz ediyor ve de, önemlisi, gençlerden yana çıkıyor. Gene de HAIR Çekoslovak dönemi filmlerine benzemediği gibi, görünüşte apayrı bir üslup taşıyan, son derece gerilimli bir 'dram' olan GUGUK KUŞU'na daha yakın.

Bana kalırsa bu değişiklik her şeyden çok göz kırpmanın kurallarıyla ilgili. Göz kırpmak yasaksa, nasıl kırpacağız; yasak değilse, göz kırpmanın anlamı var mı?

Sansür, sanatçının işini gerçekten zorlaştırıyor mu? Ya da, adı sanı, yeri kuralları belirlenmiş bir sansürü anlatmak; adı konulmamış, belirsiz ve sinsi ve çok daha dolambaçlı yollardan hareket eden, çok masumane ve açık görüşlü, ama acımasız bir 'ticari başarı' altına saklanmış bir sansürü atlatmak daha kolay değil mi?

Forman, Çekoslovak döneminde —yani, yaratım özgürlüğünün 'kısıtlı' olduğu bir toplumun insanı olarak o toplumda yaşar ve yaratırken— düzene açık seçik karşı gelen filmler yapmadı. Yani, filmleri yasaklanmadı, hattâ devlet eliyle yapıldı; ama o düzeni hiçbir zaman övmek zorunda bırakılmadığı gibi, öyle usturuplu göz kırpmasını bildi ki, 1966 yılında bir Fransız eleştirmeni (Jean Collet) BİR SARIŞININ AŞKLARI'nda Forman'ın kamerasının 'sürekli körebe oynadığı'nı, filmde 'yalnızca gösterilmemesi gerekeni gösterdiği'ni yazdı. Aynı eleştirmen bir başka yerde, küçük küçük ama son derece gerçekçi ayrıntıların oluşturduğu hazırlıktan sonra, 'en banal görüntülerin bile kuşku uyandırıcı' bir niteliğe büründüğünden söz ediyor ve Forman sinemasının 'yalnızca sırları açıklayabileceği' sonucuna varıyordu.

HAIR'de 'görünmemesi gereken ne gördük? Hangi sırlar açıklandı?' sorusuna 'Hiç' yanıtını verdikten sonra, 'artık görünmemesi gereken bir şey yok, sır diye bir şey kalmadı' diye kestirip atarsak, kimliğiyle gittiği halde mezar taşına kendi adını yazdırmayı başaran George Berger'in ölmesine yol açmıştır ama geride kalanlar, çoluk çocuk, sandık sepet, özgürlük ve mutluluk şarkıları söyleyerek güneşin yalnızca doğup battığını değil, odamıza kadar girebileceğini müjdelemektedirler... Öte yandan, GUGUK KUŞU'nda düzeni tehdit eden kişinin beyninin yarısı alınmış, zararsızlaştırılmıştır ama dev bir kızılderili, yapılamayacağına inanılanı yapmış, musluk taşını yerinden söktüğü gibi camdan fırlatarak az ötede bekleyen özgürlüğe kavuşmuştur...

Nerde bu umut dolu görüntüler, nerde İTFAİYECİLER BALOSU'nun sonundaki, serpantilere dolanmış konfettiler arasında yığılmış kalmış perişan sarhoşlar?..

Çekoslovak filmleriyle Amerikan filimleri arasındaki bir başka dikkate değer ayrım da şu: Birincilerde başkaldıranlar —ya da deneyenler— hep bizden kişiler... Ama babası tarafından sorguya çekilmekten bunalan, inatçı birperdeyle uğraşmaktan sevişmeye zaman bulamayan, karanlıkta birbirlerini kaybeden, uzaktan bakışmalarla ya da kısa süreli 'resmi' ilişkilerle yetinmek zorunda olan, gündelik, gerçek kişiler... Herkes —en bön ya da kendini beğenmişi bile— kendisini tanıyabiliyor onlarda. Ve bu kişilerin en güncel, en temel ilişkilerinde yaşadıkları güçlükler, kısıtlamalar, başlı başına bir 'düzen eleştirisi' olabiliyor. İkincilerde ise hippylerle ya da delilerle karşı karşıyayız. Düzene karşı çıkanlar, bu 'uyumsuz'lar... Onları anlamaya, 'biz'lerin birer simgesi olduklarını benimsemeye çalışan 'duyarlı' seyirciler vardır elbette ama, genelde, ortalama seyircilerin kolayca dışlayacağı kişiler aracılığıyla derdini anlatmaya kalkışıyor sanatçı. Ve sonunda onlara, o uyumsuz ve uygunsuz kişilere bile özgürlük, mutluluk hakkı tanındığı için iyice rahatlıyor aslında hepsi deliğe tıkılsa rahatsızlık duymayacağı halde...

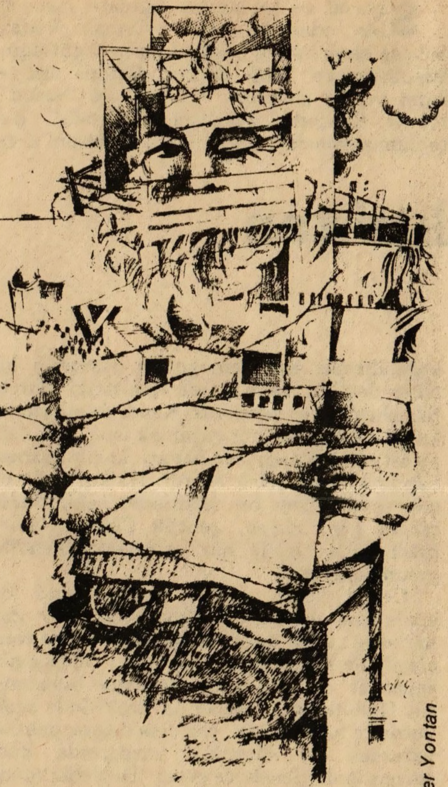
'Geleceğe umutla bakmak' nedense toplumcu sanatın en belli başlı gereklerinden sayılır. Ama işte, bir de bakıyorsunuz, resmen 'sosyalist' olmak durumundayken Forman geleceğe hiç de umutla bakmaya zorlanmadığı gibi, içinde yaşadığı düzeni övmek zorunda da kalmamış. Herkesin kuşlar gibi özgür olduğu Amerika'ya uçar uçmaz ise, o düzeni eleştirir gibi yaparken övmek gibi bir çelişkiye düşüyor ve geleceğe umutla bakmaya başlıyor... Bu, yeni ülkesinde umuda kavuştuğu için mi acaba, yoksa oradaki resmi olmayan baskının eski ülkesindekinden daha güçlü olduğu için mi?

Aynı sanatçı, 1965 Uluslararası Pesaro Şenliğinde yaptığı konuşmada, sinemacının işinin, çağın büyük temaları, büyük sorunlarıyla uğraşmak olmadığını söylüyor; 'İnsanların küçük gövde devinimlerinin, sözcüklerinin, gülümsemelerinin, gozyaşlarının anlamını aramak...' insan ruhunun bu en küçük göstergelerinden, en büyük miktarlarda enerjiyi bulup Amerika'ya vardığında bu dediklerini unutup 'büyük temalar'a el atıyor. Hem de en ufak bir enerji salıvermeye çalışmadan, tersine, var olan enerjiyi zararsızlaştırarak.

Ne oldu? Fikir mi değiştirdi bu arada? Yoksa işin içinde başka zorlamalar mı var?

Başka zorlamalar, zorluklar var, evet. Bundan da yaratım ve anlatım özgürlüklerinin kısıtlı olduğu toplumlarda sanatçının işinin daha **zor** değil, tersine daha **kolay** olduğu sonucuna varılabilir. Çünkü o toplumlarda sanatçıyla izleyicisi arasın-

bunun bilincinde olmamızın sonsuz yararı var.

Güler Yontan

sanat programının tek "sahibi"...

Sayın Evliyagil'in, şöyle ya da böyle, küçük ya da büyük, kendi çapında bir 'şiir dünyası' olabilir elbette... Buna bir diyeceğimiz olamaz... Hatta torunlarını dizine oturtup, şiirler de okuyabilir onlara; karışamayız... TRT Genel Müdürü Sayın Macit Akman'ın yakın dostu da olabilir; bu da bizi ilgilendirmez... Ama 45 milyonun önüne çıkıp da, 'şiirimiz' adına söz söylemeye kalkan birisine sorarlar: "Siz kimsiniz; Türk şiiri içindeki yeriniz nedir; bu programın amacı ne; şairleri ve şiirleri seçerken kullandığınız ölçütler neler;... ve TRT ekranlarından böylesine fütursuzca boy gösterme yetkisini size kim verdi?" diye... Hepimizin bu soruları sormaya hakkı vardır. Çünkü söz konusu programın adı, "Necdet Evliyagil'in Sevdiği Şiirler" falan değil... Jenerikte yazıldığına göre "Şiir Dünyası"... O halde, her programda yalnızca Evliyagil'in sevdiği ve seçtiği şiirleri dinlemek zorunda değiliz! Adı gereği, bu programda, Türk şiirinin gerçekten önemli ve anlamlı örneklerinin tümünü bulabilmemiz gerekmez mi? Oysa bakıyorsunuz, şiirimizi bugünkü saygınlığına eriştirmiş, emek vermiş, dünya çapında isim yapmış ozanlarımızın pek çoğu yok bu dünyada... Olanlar ise —ki bir kaç kez yapıldı—, 'zevahiri kurtarmak için' küçücük; üstelik o büyük ozanı tanıtmaya asla yetmeyecek bir kaç örnekle geçiştiriliyor... Programı izledikçe görüyorsunuz ki, hep aynı şairler ve benzer

başka kuş bilmez, tanımaz... Ya 359 sayılı TRT yasasına ve yayın ilkelerine göre denetim yapmak zorunda olanlar? Onlar da mı bilmez? Yoksa da, devekuşu gibi başlarını kuma mı gömerler? Hadi kendi başlarını gömdüler; milyonlarca izleyiciyi, aydını, okuru, şiirimizin onca emekçisini, onca yazar çizerini de kör mü sanırlar?

Evet, soruyoruz; gerçekten, nedir Sayın Evliyagil'in "ölçütleri"? Nedir programdaki akıl almaz curcuna? Gönül isterdi ki, sanat adına, şiirimiz adına, şairlerimiz adına yapılan bu curcunaya da, bir ses, bir tepki gelsin!.. Gönül isterdi ki, sanatla uzak-yakın ilgisi olan herkes sorsun TRT'ye, "bu programın amacı nedir" diye!.. Eğer amaç, Evliyagil'e sunuculukta ün sağlamak ise, biz söyleyelim; boşuna çaba... Bozuk ağız yapısı, kötü Türkçesi ve diksiyonu, her an paket açılıyormuşçasına hışırdayan sesi ile, bu alanda pek ekmek yiyemez... Aşk şiirini de, kahramanlık şiirini de aynı 'hamasi' tavırla okumayı başarabilen Evliyagil, olsa olsa, okul müsamerelerinde, ikincilik alabilir!..

Yok eğer Sayın Evliyagil kendi ününü yeterli görüyor da, onca çabayı, henüz kendisi kadar ünlenmemiş "şair" arkadaşları için gösteriyorsa; o zaman halkımız için çalışıyor demektir ki, burada biraz durmak gerek... Örneğin, "Şiir Dünyası"nda, portresi eşliğinde sık sık yer alan Şair Kerim Aydın Erdem'in ürünlerini bize tanıtmasaydı; Struga

sunmasaydı bize, nereden bilecektik aynı zamanda TV Daire Başkanı olan Kerim Aydın Erdem'in bu gizli kalmış yönünü...

Al gülüm, ver gülüm sizin anlayacağınız...

Ancak bu alışveriş sırasında, olan galiba şiir sevenlere oluyor... Onlar; şiirimizin ve dünya şiirinin en güzel örneklerinin sunulacağı; bu alandaki akımların, gelişimlerin, duraklamaların, etkilenişlerin geçmişini ve bugününü öğrenebileceği; şairlerimizin birarada oturup tartışabileceği; yapıtların özgürce eleştirilebileceği; büyük ustaların ürünlerine ve şiir alanındaki herşeyin irdelenmesine açık olan bir "Şiir Dünyası" beklemezler mi?

Her izleyici, şiiri konu edinen bir TV programında, Evliyagil'in insanın yüzüne haykıran görüntüsü ve kırpık bir-iki film dışında; "şiirsel" görüntüler beklemez mi?

Özü, tekniği ve sunuluşu ile bunca "şiirsiz" bir programın, adına yaraştığını kim söyleyebilir?

TV'de, "Sinema Dünyası", "Tiyatro Dünyası", "Edebiyat Dünyası", "Plastik Sanatlar Dünyası" yok da; neden yalnızca "Şiir Dünyası" var? Böyle bir soru da gelebilir aklınıza... Öyle sanıyoruz ki TRT, bu alanlarda, Sayın Evliyagil gibi, konusuna "vakıf" dehalar bulamadığı için bu dünyalardan mahrum bırakıyor bizi!..

Şansımız varsa hiç bulamazlar!..

PLASTİK SANATLAR

TEHLİKEDE OLAN RESİM HAZİNEMİZ

SEZER TANSUĞ

Mimar Sinan Üniversitesi'nde, klâsik -akademik nitelikte mimarlık resim, heykel ve diğer sanat dallarının topluca eğitimine başlanan Sanayi Nefise Mektebi'nin faaliyete geçirildiği tarih olan 3 Mart 1883'ün yüzüncü yılı bu günlerde anılmaktadır. Sanat eğitiminde ulusal kültürümüzün yüz değil, yüzyıllara inen ve çağdaş kültür içinde özümlenmesi öngörülen özgün veri kıstasları hesaba katılırsa, sanat eğitiminde 100. yılın anılması çok fazla bir anlam ifade etmez. Herşey Sanayi Nefise'yle başladı, diyenler varsa, büyük yanılgı içindedirler.

Biz bu yazıda, Sanayi Nefise öncesi modern sanat eğitimi konusunda söz hakkı ünlü ressam rahmetli Binbaşı Sami Yetik'in olduğu için, söz konusu mektep hakkında herhangi bir değerlendirme yapmayacak, ancak 1937 yılından beri yönetimi Güzel Sanatlar Akademisi ve şimdi de Mimar Sinan Üniversitesi'nin elinde bulunan İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'nin sorunlarına kısaca bir göz atacağız.

1937'de Büyük Atatürk'ün emriyle Dolmabahçe Sarayı Veliaht Dairesi'nin Türk Çağdaş Sanat Müzesi olarak düzenlendiğini biliyoruz. Müzenin geçen süre içinde çok ağır bir ihmale uğramış olduğunu da biliyoruz. Dolmabahçe Sarayı'nın organik bir parçası, tamamlayıcısı olan Veliaht Dairesi'nin, öte yanda saray pırıl pırıl onarılırken, onarımsız, bakımsız ve sürekli yangın tehlikesiyle karşı karşıya kalan, müze müdürlüğü görevi verilen akademi atölye hocaları tarafından özel atölye ya da başka prestij amaçlarıyla kullanılmış bulunan hazin bir serüveni olduğunu da biliyoruz. Bu süre içinde müzeye yeni bulgular kazandırılması yolunda hiçbir çabaya girilmemiş olduğunu, akademi öğrencilerinin bile müzeden habersiz oldukları bir kayıtsızlığın yuvası durumuna geldiğini, son yıllarda müzeyi, Kültür Bakanlığı Müzeler Teşkilâtı'na kaptırmamak için yapay etkinlik çabalarına girişildiğini de biliyoruz. Hatta şu anda müzenin belli saatler içinde açık tutulma hevesi, belli bir süre önce İtfaiye Teşkilâtı'nın İller Kanunu gereğince verdiği rapor çerçevesinde, yasaya aykırı bir durum da ortaya koymakta olabilir.

Bunun dışında müzenin çağdaş kültür değişimimizi simgeleyen olağanüstü değeriyle yapıtların sağlıksız koşullarda ve vahim derecede bakımsız bulunduğuna dikkati çekeriz. Mimar Sinan Üniversitesi, müzenin yönetiminde birkaç ay önce bir aşama yapma ferasetini göstermiş ve ilk kez bir sanat tarihçisi profesörü (Belkıs Mutlu) müzenin müdürlüğüne getirmiştir. Öteden beri önerip durduğumuz bir aşama olması bakımından yerinde bir seçimdir, ancak gene de bu değerli arkadaşımızın karşılaşacağı sorunların üstesinden gelmesi zordur... Nitekim Sanat Çevresi dergisine yazdığı bir yazıda yeni, hatta belki modern bir bina gerekli olduğunu belirtmektedir. Oysa hem yeni bir bina istemek, hem de müzenin Mimar Sinan Üniversitesi'ne bağlı kalması gerektiğini düşünmek, bir takım sorunları beraberinde getirir. Bizim bu konuda öteden beri ileri sürdüğümüz öneri, müzenin hem bina sorununun, hem yönetim sorununun, hem de çok süratle tablo onarımı yapan Italyan restoratörlerden oluşan bir ekiple onarım bakım sorunlarının çözüme kavuşturulmasıdır. Mimar Sinan Üniversitesi ilgilileri bir süreden beri ve gene amacı müzeyi Bakanlığa kaptırmamak olan bir fikir geliştiriyorlar. Bu fikir, müze el altında tutularak üniversite bünyesinde bir Restorasyon Enstitüsü kurulmasıdır. İstenirse elbet böyle bir enstitü kurulabilir, ama bu fikrin temelinde müzeyi el altında bulundurmak gibi bir art niyet yatıyorsa, müzenin Mimar Sinan Üniversitesi'nden alınması için bir gerekçe daha var demektir. Müze Bakanlığa geçtiği zaman doğacak bir sorun ise çağdaş sanatla ilgili tarihçi ve uzmanların nasıl bulunacağıdır. Şüphesiz bu ekip eski akademi mezunları sanat tarihi bölümlerinde çağdaş sanatımız üzerine lisans, master hatta doktora yapmış olanlarla kurulabilir ve hiç şüphem yok, eskisinden daha başarılı olur.

somut

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

"Cemal Nadir, resmin haram ve gülmenin ayıp olduğu bir devrin hemen akabinde yetişti; çocukluğu o abus seneler içinde geçti. Şimdi, maziyi protesto eder gibi gülüyor ve bizi güldürüyor. Eğer bu millet, Nasreddin Hoca başta, birçok mizah dahileri yetiştirmeseydi; eğer Arap hattına zarif şeklini vererek çizgi çizmekteki fıtrî kabiliyetimizi hattatlarımız ispat etmeselerdi; Cemal Nadir'i manevî hayatımız ortasına gökten tesadüfen inmiş sayardık. Fakat o, bir bakıma da millî kabiliyetlerimizin tabiî bir varisi ve devam ettiricisidir. Gülmek ve resmetmek yasağı kalkar kalkmaz Türk cemiyeti ortasında bütün şaşaasile beliriverdi!"

Vâ-Nû
Yeni Adam/18.5.1939, S.229, s.15

CEMAL NADİR 81 YAŞINDA

Cemal Nadir Güler 27 Şubat 1947 Perşembe günü İstanbul'da öldü. Neredeyse yıllardır aynı şeyler yazılıp, bir kaç karikatürle örneklenerek anıla geldi. Hiç akla gelmediği yıllar da oldu. Hem de çok. Bu ölüm yıldönümünde onu, biraz da olsa farklı anmayı amaçladık. Cemal Nadir'in, Ali Ulvi Ersoy'a yazdığı mektup ilk kez yayınlanıyor. Bu değerli belgeyi yayınlamak üzere 1978'de kendilerinden fotokopisini rica etmiştim. Yayınlamak Somut'a nasip oldu. Ersoy'a, bu nedenle teşekkür ederim.

TURGUT ÇEVİKER

I

Cemal Nadir Güler (1902-27.2.1947) öleli 36 yıl oldu. Çok az sanatçıya nasip olan görkemli bir törenle uğurlandığını gazete koleksiyonlarından öğreniyoruz. Ölümünden iki gün sonra Bursalılar **"Cemal Nadir'i Sevenler Derneği"** kurmaya girişiyor. "Dernek, Cemal Nadir'in bütün eserlerini bastırıp hasılatını ailesine vermek arzusunu izhar etmektedir. Bu derneği kurmayı tasarlayan zevat bu işte fahrî olarak çalışacak, baskı ve kâğıt ücreti çıktıktan sonra bütün menfaati ailesine terkedeceklerdir. Dernek aynı zamanda Cemal Nadir'in Bursa'da doğduğu evi tamir ettirerek ziyaretgâh haline koymayı düşünmektedir". (**Cumhuriyet**/1.3.1947, s.1-3).

Bu derneğin kuruluşu gerçekleşti mi bilemem ama onun bütün yapıtları hâlâ biraraya getirilemedi. Gazete sayfalarında kalmış karikatürleri bir yana, sağlığında yayınladığı albümlerinin bile yeni basımları yapılamadı. Hilmi Yücebaş'ın hazırladığı anış kitaplarında yer verilen bazı karikatürleri, ancak onları görebildi yeni kuşaklar. Bütün albümleri de bir yana, onun serüvenini ve başyapıt katına ulaşmış karikatürlerini biraraya getiren bir albümden bile yoksunuz. Bu herhalde **Cumhuriyet** gazetesine farz olduğu denli, kimseye farz olmadı. Karikatür yaşamının en uzun yıllarını (olgunluk dönemi) yaşadığı **Cumhuriyet**, Cemal Nadir'e her zaman böyle bir sevgi borcunu taşıyacaktır.

II

Cemal Nadir, ilkin Sedat Simavi'nin **Diken**'inde (1920) karikatür yayınladı. Sonra Semih Lütfü Erciyes'in **Zümrüdüanka** ve **Ayine**'si ile Yusuf Ziya Ortaç'ın **Akbaba**'sında (1924) yeniden ortaya çıktı: Oldukça kararsız ve çeşitli çizgiler, biçemler içinde bocalayan bir kimlikte. Öyle ki, yanyana yayınlanan iki karikatürü bile iki ayrı kişiliktedir. Münif Fehim Özarman, Ramiz Gökçe, Zeki Cemal Bakiçelebioğlu, Hasan Rasim Us, Mazhar Nazım Resmor gibi gözde çizerler bile böyledir. Nedense bir şaşkınlık

Karikatürsel çizgiye ulaşmada atılmış olumlu, güzel adımları harcarlar. Sedat Nuri İleri, Ratip Tahir Burak gibi çok ender karikatürcüler, bu eğilimin dışındadır. Kurtuluş Savaşı yıllarında çizgi ve biçemine sahip en önemli ad Ahmet Rıfkı, Sedat Simavi ve Cevat Şakir Kabaağaçlı. (Halikarnas Balıkçısı) ydı

Cemal Nadir, böyle şaşkın, kararsız bir karikatürcüler grubuna katılır. Çoğundan yine de ayrılan yanları vardır. Örneğin Zeki Cemal, Mazhar Nazım gibilerde ruhsuz bir yapı kayması vardır. C. Nadir ise, denediği her çizgide kuyumculaşıp, tip ve çizgi arar. Bir çeşit, kişilik arayışı. Diğerlerindeki ise, tam zıttı: Bir kişilik parçalanması. En olgun iki imza Münif Fehim ve Ramiz Gökçe bile, tırmandıkları güzelim karikatürsel çizgi doruklarından intihar ederler. Bu bizi şöyle bir sonuca götürüyor : Bu dönem karikatürcülerinin çoğunluğunda biçem bilinci yok. Savaş yıllarındaki (1919-1922) Rıfkı, Sedat Simavi, C.Şakir'deki biçem kaygısı sezgisel bile olsa kayda değer. Anlaşılan bu çizgi emekçileri **Kalem** (1908) ve Cem (1912) koleksiyonlarından bile habersiz gibiler. Meşrutiyet karikatürcülerinin, Tanzimat karikatüründen habersizlikleri gibi.

Cemal Nadir, tasvirci ve yalın bir çizgi dünyası içinde debelenir. Çizgi girişimlerinden birinde-ilkel de olsa-Turhan Selçuk geometrisini ansıtan bir karikatür oturtur, **Akbaba**'ya.

1923-1935 yılları **Akbaba** koleksiyonundan Cemal Nadir'in bütün karikatürlerini taradım. 1935'e değin o son çizgisinden uzaktır. Öyle ki bu karikatürler, sanki habercisi bile değildir o güzelim hat tadındaki çizginin. 1947'de öldüğüne göre son 12 yıl içinde gerçek bir kişilik yaratabilmiş. Bunu işine sevgiye, güçlü gözlemciliğine, hat sanatına yakınlığına ve çok çalışmasına borçludur.

Cemal Nadir'in Ulvi Ersoy'a yazdığı mektup

AMCABEY

SİYASİ MİZAH GAZETESİ
Müessisi: CEMAL NADİR GÜLER

14.11.943

14.11.943

Kardeşim Ulvi,

Senelerden sonra bizi hatırladığın için teşekkür ederim. Mektubuna ve gönderdiğin resimlere çok sevindim.

Nihayet, gördüğün gibi, Amcabeyi mecmualaştırdık. Henüz istediğimiz gibi değil, fakat daha iyi olacak inşallah.

Demek ki felek de seni Balıkesir'e attı.

İlerde hoca olacağın için çok memnun oldum. Ben de bu mesleğe âşıkımdır.

Takdir edersin ki sana uzun uzun mektup yazacak vaktim yok. Fakat bu senin bana mektup yazıp resim göndermene engel değildir tabii.

Gönderdiğin resimleri beğenmedim. Fantezi, moda mecmualarına benzetmişsin. Halbuki daha realist olmalısın. **Etrafını, mühitini tetkik et, ve onu tespit etmeğe çalış. Balıkesirde**

Cemal Nadir ile Amcabey/1943

CEMAL NADİR'İ ANARKEN

GÖRECE

MEMET FUAT

TELEVİZYONDA ŞİİR

Sinema sanatı düşünülürse, televizyonun sağladığı önemli bir değişiklik yoktur. Yalnızca ekran eve getirilmiştir.

Tiyatro ile operada ise durum oldukça değişik. Bu sanatlar televizyonda, sinemaya uygulanabildikleri oranda başarı sağlıyorlar. Özellikle tiyatroda oyun alanı çevresine toplanan seyirci öğesi çok önemlidir. Bir tiyatro olayı yaşanırken oyuncularla seyirciler arasındaki karşılıklı etkiler, araya televizyon ekranı girince, bütünüyle yok oluyor. Opera için, hatta orkestra konserleri için de böyle bir sakıncadan söz edilebilir.

Mimarlık, resim, heykel gibi sanatlarda ise televizyon öncelikle yaygınlık sağlıyor. Mimarlık ile heykelde derinliği yok edişi bir eksiklik. Buna karşılık, ayrıntılara yaklaşabilme gücü büyük bir üstünlük. Resmin siyah beyaz televizyondaki renk sorunu da renkli televizyonla çözülmüş bulunuyor.

Müzik, dans, bale gibi sanatlarda da televizyonun ayrıntılara dönük başarılı ileticiliği yadsınamaz.

Edebiyata gelince iş değişiyor. Gerçi söz televizyonun her yanında yer almakta, sinemanın, tiyatronun konuşmalarından, politikacıların söylevlerine kadar, televizyonu dolduran bütün sözler - olumlu ya da olumsuz örnekler olarak - edebiyat kapsamına girer, ama roman, öykü gibi türler televizyondan okunamıyor. Olanakların sınırlanmasından hoşlanmıyor izleyiciler. Televizyonu "meddah" yerine koyamıyorsunuz. Roman, öykü bu araca ancak filme alınarak, yani başka bir sanata dönüştürülerek girebiliyor.

Şiirin televizyona girmesi ise böyle-

içersindeler. 1867'den 1923'e değin kesintisiz incelediğim bütün Osmanlı dönemi Türk karikatüründe ben, böyle bir şeye rastlamadım.

Akıl alır gibi değil. Belki, Sanayii Nefise'nin (Güzel Sanatlar Akademisi) payı da olabilir bunda. Çünkü bir çok karikatürcü orada öğrenci gibi aynı zamanda. En çok Ramiz Gökçe ve Münif Fehim, gerçek bir karikatür çizgisine göndermede bulunur. Bu olgunluğu hoyratça çarçur ederler, yine de.

İstanbul: Cağaloğlu yokuşu, ... - Telefon: 20084 - Posta kutusu İst. 555

oturup Florya plajını çizmek, yerde yatıp minare boyu rüya görmeğe benzer.

Halbuki sanat hayale hitap ettiği kadar hakikatle beslenir. (a.b.ç.T.Ç.).

Gözlerinden öper, başarılar dilerim kardeşim.

Cemal Nadir

...ANARKEN

OHANNES ŞAŞKAL

Siyasal ve toplumsal olgulara insancıl bir odaktan bakar Cemal Nadir. Savaşa karşı barışı, baskıya karşı özgürlüğü, boyuneğmeye karşı onurlu dikliği, eskiye karşı yeniyi savunur. "Saygı" ve "sevgi" temeli üzerinde yükselen "uyumlu" bir toplumu amaçlar. Çıkış noktası "insan"a ve "gerçek"e saygıdır. Bu saygı bilimsel bir dünya görüşüne yaslanmamasına karşın, oluşumlardaki sınıfsal öğeleri yakalamasına ve yansıtmasına olanak verir. Duygu sömürücülüğüyle ilgi bulmaya çalışan karikatürcülerin karşısında yeralmasını da sağlar ayrıca. Ürünlerinde, duyguları okşayarak sanat alıcısını avlamaya çalışan karikatürcülerinkilerde yeralan öğelere rastlamaya olanak yoktur. Dönemdeşlerinden ayrılmasını sağlayan özelliklerinden biri de budur.

Karikatürün yaygınlaşmasında ve özerk bir tür durumuna gelmesinde katkısı büyük bir sanatçıdır Cemal Nadir. Gerçi Genç Cumhuriyet Türkiyesi'nin karikatürüne damgasını vuran eğilimin içindeydi o da. Onun ürünlerinde de "çizgi", "söz" ve "yazı"nın güdümündeydi. Ancak olağanüstü sezgi gücüyle karikatürü özerkleştirecek öğenin ne olduğunu kavramıştı. Gelişenden yana olan yüreği, "çizgi"nin belirleyicisi olduğu bir anlatım diline doğru yöneltmiştir onu. Zamansız ölümüyle noktalanan çalışmalarının son verimleri bu yanını olanca açıklığıyla ortaya sermektedir. "Çizgi"nin yalnızca anlatılanı görüntüleyen, betimleyen bir resimleme öğesi olmadığının ayrımında bulunduğunu çok iyi somutluyor onlar. Gerçekten de Cemal Nadir, yaşamının son yıllarında, karikatürün çağdaş olanaklarıyla ürün vermeye yönelmiştir. Onun "Ak'la Kara", "Dalkavuk'un Maceraları", "Yeni Zengin'in Maceraları", "İyimser'le Kötümser", "Dede ile Torun" adlı çizgi-bantları; "Edebiyat Örnekleri", "Şarkıların Karikatürleri" adlı seri çizgileri; altyazılı siyasal karikatürleri; bazı siyasal kavramları ve toplumsal oluşumları çeşitli bağlamlarda tanımlama çabaları sözsüz karikatüre, çağdaş karikatüre atılmış ilk ve önemli adımlardır.

"Gerçek saygısı" ve sezgi gücü siyasal ve toplumsal olgulara doğru tanılar getirmesini sağlamıştır Cemal Nadir'in. O denli ki, karikatürlerinin önemli bir bölümü, bugün bile, etkileyicidir. İki nedeni var bunun: İlki ele aldığı sorunların varlığını koruması; ikincisi ise özlerine inmeyi başarmasıdır. Gündeş karikatürden eksik oldukları tek nokta "dilleri"dir.

Karikatürü gündelik yaşama sokmayı başarmasıyla olsun, bir döneme damgasını vurmasıyla olsun, 1950 Kuşağı'nın oluşmasındaki etkileri ve emeğiyle olsun karikatür tarihimizin önemli bir "kilometre taşı"dır Cemal Nadir. Yaşamını karikatüre adayan, insanımızı düşündürterek güldürmesine karşın kendisi "nadir gülebilmiş" olan bu büyük karikatür ustasının ölümsüz anısına saygılar.

sine güç değil.

Once tersten gidelim. Günümüzde şiirin yüksek sesle okunmasına karşı çıkan şairler var. Şiir dinlenmez, şiire bakılır, şiir göz ile okunur, diyorlar. Birtakım gerekçeleri, akla yakın dayanakları bulunsa da, bunu özel bir anlayış olarak değerlendirmek gerekir. Şiir yüzyıllardır yüksek sesle okunuyor, müzik eşliğinde okunuyor, oynanarak okunuyor. Okunmamalıymış, ama okunuyor. Bundan böyle de okunacaktır. Ayrıca, "Şiir dinlenmez, şiire bakılır" görüşünü savunanlara da ayak uydurabilir televizyon. Bugüne dek uygulanmadığı için, şaşırtıcı bir yenilik sayılsa da, yazılı şiir ekranda gösterilebilir. Kısacası, tersten de, yüzden de gitsek, şiirin televizyona girmesi güç değil, çok kolay.

Başka ülkelerde şiire televizyonda ne oranda yer veriliyor, bilmiyorum. Ama şiir sevgisinin iyice yaygın olduğu ülkemizde, televizyoncular bu türü yeterince önemsemiyorlar.

Zaman zaman sanatçılarla bir dizi röportaj yapıldığı oluyor. Araya şairler de alınıyor. Derken, İnanç Dünyası'nda bir süre Yunus'tan şiirler okunuyor. Ya da bir yolunu bulup kendini TRT'ye kabul ettirebilen bir şiir vurgunu, bakıyorsunuz, kaldırıldı kaldırılacak diye beklenen bir şiir programını gücü boyunca yaşatmayı başarıyor.

Bütün bu dağınıklığın arkasından görülen, sezilen şu:

TRT yetkilileri de, yöneticileri de, halkımızın şiire düşkünlüğünü değerlendiremiyorlar. Onun için de bu programları oluruna bırakıyor, "Şiir televizyondan nasıl iletilebilir, neler yapılabilir?" diye düşünmek gereğini bile duymuyorlar.

Ulkemizde yaşayan sanatlar arasında, şiirin hem çok eskilere dayanan, hem de değişik yönlü başarılarla yücelmiş, benzersiz bir geçmişi olduğu, ayrıca, halkımızın şiire büyük bir düşkünlük gösterdiği yadsınamayacak bir gerçektir.

Namık Kemal'den bu yana Türk şiirinin siyasal başkaldırılarla donanmış bulunması, yöneticilerde, hep bu sanata karşı bir tedirginlik uyandırmış, şairlere aşırı bir güvensizlik duyulmasına neden olmuştur. Her türlü denetleme, seçme yetkisini ellerinde tutanlar, şairlerin adlarının duyulmasını, yayılmasını bile sakıncalı gören bir anlayışla, siyasa ile uzaktan yakından hiçbir ilgisi bulunmayan ürünleri de kitle iletişim araçlarına yaklaştırmamışlardır. Bu güvensizlik bugün öylesine garip bir alışkanlık oluşturmuştur ki, televizyon yöneticileri, değil çağdaş şiirimize, Divan şiirine, Halk şiirine bile sırt çevirmektedirler. Temelden, şiire karşı dönülmüştür.

Onun için de, gücünü kimden, nereden alırsa alsın, bir şiirsever vatandaş çıkıp da televizyonda şiirler okuyabiliyorsa, bunu sanatın gerekliliği adına girişilmiş kavgada büyük bir başarı olarak değerlendirmek gerekir. İyisi kötüsü bir arada gidiyormuş, vurgusu yanlış oluyormuş... hiç ama hiç önemli değil.

Cumhuriyet

M. Bevin'in Moskova konferansına dair nutku

Moskovada bir "Dört devlet paktı,, konusu üzerinde müzakereler cereyan edecek

Cemal Nadir vefat etti

Onun ölümile «Cumhuriyet» en güzide bir arkadaşını, memleket iftihar ettiği büyük bir evlâdını, Türk sanatı dünya çapında bir sanatkârı kaybetmiş oluyor

Halil Menteşenin açık mektubunun akisleri

Muhtar seçiminde yeni hâdiseler

Cemal Nadiri niçin ve nasıl kaybettik?

Bütün memleketi kaplıyan teessür

Cumhuriyet

İngilterenin Türkiyeye verdiği yeni silâhlar

Cemal Nadiri dün ebediyete uğurladık

Büyük sanatkâr, İstanbulu 25 senede ne kadar çok güldürdiyse bir gün içinde o kadar çok ağlattı

İngiltere - Fransa

Belediye, celebleri dün nihayet yola getirdi

Yurdun dört köşesinden dün gelen telgraflar

Türk Gazeteciler Birliği kongresi dün toplandı

Cumhuriyet / 28 Şubat 1947 — Cemal Nadir'in ölüm haberini veren sayısı. Sağ alttaki siyah köşe, Nadir'in karikatürlerini yayınladığı köşedir.

Cumhuriyet / 1 Mart 1947 — Cemal Nadir'in toprağa verildiği gün.

Onu toprağa bıraktıktan sonra!...

Bir insan topluluğunu millet yapan unsurlar arasında en başta geleni şüphesiz millî değerlere karşı duyulan alâkadır. Bu hususta bilhassa gençliğin gösterdiği hassasiyet, bütünlük şuurunun kudreti hakkında şaşmaz bir ölçü sayılır. Millî değerlere karşı kımıldamayan kütleler, ne kadar kalabalık olurlarsa olsunlar, içtimaî kesafetten mahrumdurlar.

Ölümile aramızda doldurulması çok zor bir boşluk bırakan sevgili arkadaşımız Cemal Nadiri, dün münevver İstanbul halkı, bilhassa münevver Türk gençliği yürekten kopan gerçek, yakın ve sıcak bir acı ile son istirahat yerine kadar uğurladı, içi kanayarak onu mezarlığa bıraktı.

Millî bir kıymet olarak Türk zekâsını, Türk hassasiyetini kendi sahasında yıllarca temsil eden Cemal Nadir artık yoktur. Hayatın yeknesak akışı önünde hergün dudaklarımıza taze bir tebessüm imkânı sağlayan onun sanatkâr muhayyilesi dündenberi işlemiyor. Tesellisi güç olan bu acıyı, yalnız Türk cemiyetinin yaratıcı hayatiyetinden, Türk gençliğinin güven verici olgunluğundan cesaret alarak dindireceğiz.

Cemal Nadir reklâmdan hoşlanan, kendini beğendirmek için demogojiye başvuran bir adam değildi. Haklı olarak elde ettiği şöhrete bile ehemmiyet vermezdi. Kendi dünyasında, kendi imkânlarile hür yaşamak ister, çok defa bir ıstırab kaynağı olan hayatı, hiçbir ihtirasa kapılmaksızın, tefsir ederdi. Halkın onda en çok sevdiği şey bu tefsirlerde saklı duran realite payı idiyse, gençlik Cemal Nadir'i belki daha ziyade hür şahsiyetile kendine yakın buluyordu.

Cemal Nadir politika yapar mıydı? Bu suale evet demek çok tuhaf olur. Her gün harbe ve sulha, dış ve iç politikaya dair canlı çizgilerile karşımızda görmeğe çalıştığımız sanatkâr politika nedir, ömründe bilmemiştir. Halbuki onun bazan bir krokisinde açığa vurduğu bir hakikati, çok defa değme politika yazarları iki sütunluk yazılarında ifade edemezlerdi. Senelerce evvel "Devletler hukuku" adı ile yaptığı bir karikatürü geçenlerde bir haftalık mecmuada gördüm. Hiçbir siyasî makale o kadar vâzıh olamazdı. Cemal Nadir politika yapmıyordu, fakat politika dediğimiz kombinezonlar sanatını, tıpkı gözle görülür, elle tutulur bir karikatür mevzuu gibi, her gün başka bir tarafından çizip önümüze koymasını biliyordu. Son iki yıllık ileri demokrasi hayatımızda onun tuttuğu yol gençlere örnek olacak kadar açık ve güzeldir. Hâdiseleri kalemile didikliyen Cemal Nadir, hâdiselerin daima üstünde kaldı, onlara dışardan ve yukarıdan bakmasını bildi. Kimsenin tarafını tutmadı, kimsenin "adam"ı olmadı. Sağlam karakterli bir Türk sanatkârı olarak fırçasının hürriyetini ölünceye kadar kıskanç bir aşkla korudu.

Türk gençliği onun bilhassa bu tarafını unutmamalıdır.

NADİR NADİ
Cumhuriyet 1.3.1947, s.1-3

Oya Katoğlu

Mart ayı içinde yer alan sergiler arasında, Oya Katoğlu'nun naif sanatla ilgili dünya çevrelerinde de tanınan yapıtları, sanatçının ince ve hünerli işçiliğiyle dikkatleri topluyor.

Cemal Nadir ile kızı Gönül 1939